

ISSN 0125-0957

รัฐสภาสาร

ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๖ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

เครือข่ายประกันสังคมคนทำงาน
หลัก 4 ประการเพื่อปฏิรูปประกันสังคม

- ☛ **ครอบคลุมคนทำงาน**
- ☛ **อีสรและบูรณาการ**
- ☛ **โปร่งใสและมีส่วนร่วม**
- ☛ **ยืดหยุ่นและเป็นธรรม**

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์	เวลา
05.00	รายการเผยแผ่ความรู้ทางศาสนา							05.00
06.00	คุยข่าวเช้า					weekend news ข่าวเช้าสุดสัปดาห์	แจ้งข่าว: เดือนภัย	06.00
07.00	ถ่ายทอดข่าว สวท.							07.00
07.30	Inside รัฐสภา					วิจัยก้าวไกล	ทำได้ดี	07.30
08.00	ห้องข่าวรัฐสภาแขนงแล (โทรทัศน์รัฐสภา)					ถ่ายทอด คสช. (rerun)	ขบวนการคนตัวเล็ก (เด็กและเยาวชน)	08.00
09.00	สภาชนทนา	สภาชนทนา	มองรัฐสภา (โทรทัศน์รัฐสภา)	มองรัฐสภา (โทรทัศน์รัฐสภา)	รัฐสภาของ ปชช. (โทรทัศน์รัฐสภา)	ร้อยเรื่องเมืองไทย		09.00
09.30			สภาชนทนา	สภาชนทนา	สภาชนทนา	ร้อยเรียงข่าว	มีข่าวดีมาบอก	09.15
10.00	เวลา 09.30 น. เป็นต้นไป	เวลา 09.30 น. เป็นต้นไป	การเมืองเรื่อง ของประชาชน	เวลา 10.00 น. เป็นต้นไป	เวลา 10.00 น. เป็นต้นไป	บ้านสุขภาพ (คนพิการ-ค้อยโอกาส)	ตะลอนทัวร์ ทั่วไทย	10.00
11.00	ถ่ายทอดเสียง การประชุม	ถ่ายทอดเสียง การประชุม	เกาะติดสภา นิติบัญญัติแห่งชาติ	ถ่ายทอดเสียง การประชุม	ถ่ายทอดเสียง การประชุม	บันทึกประชุมสภา		11.00
12.00	สภาขับเคลื่อน การปฏิรูป	สภาขับเคลื่อน การปฏิรูป	รัฐสภาของเรา	สภานิติบัญญัติ	สภานิติบัญญัติ	สภ.ป.พันข่าวรัฐสภา แผ่นดินถิ่นไทย		12.00
13.00	ประเทศ (สปท.)	ประเทศ (สปท.)	สายด่วนรัฐสภา (โทรทัศน์รัฐสภา)	แห่งชาติ (สนช.)	แห่งชาติ (สนช.)	ห้องถิ่นบ้านเรา		13.00
15.00	จนเสร็จสิ้น การประชุม (ที่ประชุม สปท. ครั้งที่ 2/2558 19 ต.ค.58)	จนเสร็จสิ้น การประชุม (ที่ประชุม สปท. ครั้งที่ 2/2558 19 ต.ค.58)	รักเมืองไทย	การประชุม (ที่ประชุม สนช. ครั้งที่ 3/2557 21 ส.ค.57)	การประชุม (ที่ประชุม สนช. ครั้งที่ 3/2557 21 ส.ค.57)	สภาสาระ	ละครวิทยุ	15.00
16.30			กาลครั้งหนึ่ง.. เมื่อวันนั้น	21 ส.ค.57)	21 ส.ค.57)			15.30
17.00	Gossip การเมือง	Gossip การเมือง	Gossip การเมือง	Gossip การเมือง		ชีวิตกับการเรียนรู้	สบาย สบาย กับแพทย์ทางเลือก	16.00
17.30	ประชามติ (ทรท.)	Gossip การเมือง	ประชามติ (ทรท.)			ละติจูดรอบโลก	สภ.ป.ข่าว..เส้นทางกฎหมาย สบาย สบาย กับแพทย์ทางเลือก	17.00
18.00	เดินหน้าประเทศไทย (เชื่อมสัญญาณสถานีโทรทัศน์กองทัพก)					เดินหน้าประเทศไทย (เชื่อมสัญญาณ ททบ.)		18.00
18.30	กรรมาธิการพบประชาชน	เจตนารมณ์ กฎหมาย	เก็บเบี้ยใต้ถุนร้าน	เสียงสื่อสาร การปฏิรูป	เพลงดี ศรีแผ่นดิน		เพลินเพลง ยามเย็น	
19.00	ถ่ายทอดข่าว สวท.							19.00
19.30	ข่าวภาษาอังกฤษ							19.30
20.00	ข่าวในพระราชสำนัก (รับสัญญาณจาก สวท.)							20.00
	รายการจากสถาบันพระปกเกล้า					คุยกันนอกศาล	สนทนากับ คลังสมอง วปอ.ฯ	
21.00	ปชช. พบประชาชน	๓๐ นาที คดีปกครอง	คุยกับ คณะกรรมการสิทธิฯ	สดง. พบประชาชน	ผู้ตรวจการแผ่นดิน พบประชาชน	ธรรมะก่อนนอน		21.00
21.30	ธรรมะก่อนนอน							
22.00	รายการพิเศษ “เดือนบวชกับวิทยุรัฐสภา”							22.00
05.00	ระหว่างวันที่ 5 มิถุนายน - 6 กรกฎาคม 2559							05.00

หมายเหตุ - หากช่วงเวลาใดมีการถ่ายทอดคำสั่ง/ประกาศ/รายการพิเศษจาก คสช. หรืองานที่ได้รับมอบหมาย สถานีฯ จะดำเนินการถ่ายทอดเสียงจนเสร็จสิ้นการกิจ

- ทุกวันจันทร์ และ วันพุธ เวลา 17.30-18.00 น. ออกอากาศ “รายการประชามติ” รับสัญญาณจากสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจฯ (ทรท.) เริ่ม 27 มิ.ย. - 6 ส.ค.59

รัฐสภาไทย

ในการปฏิบัติราชกรณนั้น ขอให้ทำหน้าที่เพื่อหน้าที่
อย่างนี้ถึงบำเหน็จรางวัลหรือผลประโยชน์ให้มาก. ขอให้ถือว่า
การทำหน้าที่ได้สมบูรณ์เป็นทั้งรางวัลและประโยชน์อย่างประเสริฐ
จะทำให้บ้านเมืองไทยของเราอยู่เย็นเป็นสุขและมั่นคง.

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน
ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน วันที่ ๑๙ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๓

ISSN 0125-0957

รัฐสภาสาร

ที่ปรึกษา

นางสายทิพย์ เชาวลิขิตกุล
นางสาวสุภาลีนิ ขมะสุนทร

บรรณาธิการ

นางจงดเดือน สุทธิรัตน์

ผู้จัดการ

นางบุษราคัม เชาวน์ศิริ

เหรัญญิก

นางนารีนารถ เหาตนุรักษ์

ประจำกองบรรณาธิการ

นางพรรณพร สิ้นสวัสดิ์
นางฟ้าดาว คงนคร
นางสาวอรทัย แสนบุตร
นางสาวจุฬารัตน์ เต็มผล
นางสาวนิธิมา ประเสริฐภักดี
นางสาวสทวรรณ เพ็ชรไทย
นายพิษณุ จารีย์พันธ์

ฝ่ายธุรการ

นางสาวเสาวลักษณ์ ธนชัยอภิภัทร
นางสาวดลณี จุลนานนท์
นางสาวจริยาพร ดีกล้า
นางสาวอาภรณ์ เนื่องเศรษฐ์
นางสาวสุรดา เข็นพานิช

ฝ่ายศิลปกรรม

นายมานะ เรืองสอน
นายนิทัศน์ องค์อศิวชัย
นางสาวณัฐนันท์ วิจิตพงศ์เมธี

พิมพ์ที่

สำนักการพิมพ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

นางสาวกัลยรัชต์ ชาวสำอางค์

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่การปกครองระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
และเพื่อเสนอข่าวสารวิชาการในวงงานรัฐสภา และอื่น ๆ
ทั้งภายในและต่างประเทศ

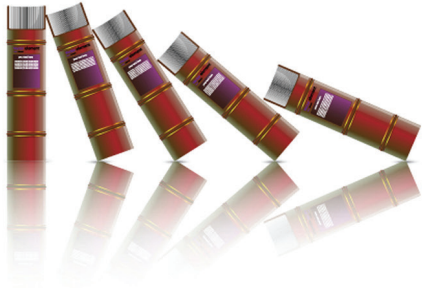
การส่งเรื่องลงรัฐสภาสาร

ส่งไปที่ บรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
สำนักประชาสัมพันธ์ กลุ่มงานผลิตเอกสาร
ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพมหานคร ๑๐๔๐๐
โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๔๔-๕ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๔๒
e-mail: rattasapasarn@yahoo.com

การสมัครเป็นสมาชิก

ค่าสมัครสมาชิก ปีละ ๕๐๐ บาท (๑๒ เล่ม)
ราคาจำหน่ายเล่มละ ๕๐ บาท (รวมค่าจัดส่ง)
กำหนดออกเดือนละ ๑ ฉบับ

การส่งบทความลงเผยแพร่ในวารสารรัฐสภาสาร
จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยลงพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน
การพิจารณาอนุมัติบทความที่นำมาลงพิมพ์ดำเนินการ
โดยกองบรรณาธิการ ทั้งนี้ บทความ ข้อความ ความคิดเห็น
หรือข้อเขียนใดที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้เป็นความเห็น
ส่วนตัว ไม่ผูกพันกับทางราชการแต่ประการใด

Unบรรณาธิการ

ใกล้ถึงวันออกเสียงประชามติว่าจะรับหรือไม่รับร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ หลายคนคงได้รับจุลสารเกี่ยวกับการออกเสียงประชามติ และสรุปย่อสาระสำคัญของร่างรัฐธรรมนูญจากคณะกรรมการการเลือกตั้งแล้ว และหลายคนคงได้อ่านรายละเอียดของร่างรัฐธรรมนูญฉบับเต็มที่มีการเผยแพร่อยู่ในขณะนี้ รวมถึงเห็นข้อดีข้อเสียของร่างรัฐธรรมนูญและตัดสินใจได้แล้วว่าจะรับร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้หรือไม่ ซึ่งการตัดสินใจของประชาชนมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดอนาคตของประเทศไทยว่าจะดำเนินไปเช่นใด เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่าหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญคือการกำหนดรูปแบบการปกครองของประเทศ และคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น เพื่อให้เข้ากับสถานการณ์ รัฐสภาสารจึงขอเสนอบทความที่น่าสนใจเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ เรื่อง **“การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญในประเทศไทย”** ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงวิวัฒนาการขององค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของประเทศไทย บทบาทอำนาจและหน้าที่ขององค์กรดังกล่าว รวมทั้งแนวคำตัดสินที่เกี่ยวข้อง โดยสรุปจากรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาทั้ง ๑๙ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับก่อให้เกิดองค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในลักษณะต่างๆ ๕ กลุ่มที่สำคัญ คือ ๑) ช่วงรัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตีความรัฐธรรมนูญ ๒) ช่วงการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของศาลฎีกา (ศาลยุติธรรม) ๓) ช่วงระยะเวลาการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ๔) ช่วงการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญ และ ๕) ช่วงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองประเทศ อำนาจสูงสุดเป็นของหัวหน้ารัฐบาล ส่วนโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ วิธีพิจารณา ตลอดจนแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาสรุปลงได้ว่าเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบของกฎหมายและการกระทำของฝ่ายรัฐบาล ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

นอกจากนี้ ยังมีบทความ เรื่อง **“มาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม: ศึกษาการต่อสู้คดีในศาลไทย”** เป็นการศึกษากฎหมายและมาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องทางการแพทย์ ตลอดจนพยานหลักฐานที่ศาลในประเทศไทยใช้ในการวินิจฉัยตัดสินคดีแพ่งและคดีผู้บริโภค

ในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยศึกษาจากเอกสารเป็นหลัก เช่น คำพิพากษาศาลฎีกา ตำราทั้งทางกฎหมายและการแพทย์ มีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการชนะและแพ้คดี จำนวนทุนทรัพย์ เป็นต้น บทความเรื่องต่อมาคือ **“การปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทน”** มีเนื้อหาเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการให้สิทธิประโยชน์แก่ลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนและผู้ประกันตนตามกฎหมายประกันสังคม และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนให้สอดคล้องกับสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายประกันสังคม เพื่อนำไปสู่แนวทางปฏิบัติในการปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อลูกจ้างและผู้ประกันตน ส่วนบทความสองเรื่องสุดท้าย คือ **“พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้กับการคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้”** และ **“อุดมการณ์เขียนนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง”** จะมีเนื้อหาที่น่าสนใจอย่างไร สามารถติดตามอ่านได้ภายในเล่ม ซึ่งบทความที่กล่าวมานี้มีความน่าสนใจแตกต่างกันไป โดยกองบรรณาธิการได้พยายามคัดสรรให้มีความหลากหลายเพื่อให้ผู้อ่านได้รับสาระความรู้ที่เป็นประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน

ท้ายนี้ ขอฝากเกี่ยวกับการลงประชามติไว้เป็นข้อคิดว่า ควรตัดสินใจลงประชามติด้วยความคิดของตัวเองอย่าตัดสินใจเพราะการชักนำของผู้อื่น ขอให้คิดให้ดีให้ถี่ถ้วนว่าจะเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบใน ๒ ประเด็น คือ ๑) ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ทั้งฉบับ และ ๒) ประเด็นเพิ่มเติมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่ให้กำหนดในบทเฉพาะกาลว่า “ในระหว่าง ๕ ปีแรกนับแต่วันที่มีรัฐสภาชุดแรกตามรัฐธรรมนูญนี้ ให้ที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาเป็นผู้พิจารณาให้ความเห็นชอบบุคคลซึ่งสมควรได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี” อย่าลืมว่าอนาคตประเทศไทยฝากไว้ในมือคุณ...

บรรณาธิการ

สารบัญ

รัฐศาสตร์ ปีที่ ๖๔ ฉบับที่ ๖ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

Vol. 64 No. 6 June 2016

การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญในประเทศไทย

๓

ดร. ปวีตร เลิศธรรมเทวี

มาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม:

๓๒

ศึกษาการต่อสู้คดีในศาลไทย

บุญศักดิ์ หาญเทอดสิทธิ์

การปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทน

๖๕

พรรณรัตน์ โสธรประกาศการ

ผศ. ดร. วิชัย โกสุวรรณจินดา

พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้กับการคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้

๘๖

(Debt Collection Act dealing with the Protection of Debtor's Rights)

วชิราวุฒิ ห้วเพชร

อุดมการณ์เจิวนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

๑๑๐

สู่พรรคการเมือง

ทักษิณ จันทร์ารักษ์

การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญในประเทศไทย*

ดร. ปวีศร เลิศธรรมเทวี**

บทคัดย่อ

การควบคุมและตรวจสอบโดยฝ่ายตุลาการ ถือได้ว่าเป็นกลไกสำคัญในการถ่วงดุลอำนาจของทั้งสามอำนาจตั้งแต่ อำนาจนิตินบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยฝ่ายตุลาการสามารถทำหน้าที่พิจารณาตรวจสอบความชอบของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือการกระทำของรัฐบาลได้ แต่แต่ละประเทศมีการปรับใช้ระบบการตรวจสอบโดยฝ่ายตุลาการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และความต้องการของแต่ละประเทศ ก่อให้เกิดระบบการควบคุมและตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อ

* บทความนี้ปรับปรุงจากโครงการศึกษาวิจัย เรื่อง “องค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ: ศึกษาเปรียบเทียบในกลุ่มประเทศอาเซียน” สนับสนุนทุนวิจัยโดยสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.

** Ph.D. (London) (Herchel Smith Scholarship) ผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

รัฐธรรมนูญใน ๕ ลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ๑) ระบบรัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตย ๒) ระบบศาลยุติธรรม ๓) ระบบศาลรัฐธรรมนูญ ๔) ระบบสภาตุลาการรัฐธรรมนูญ และ ๕) ระบบประมุขหรือหัวหน้ารัฐบาลเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด

คำสำคัญ: ศาลรัฐธรรมนูญ, กฎหมายรัฐธรรมนูญ, การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญ

๑. บทนำ

รัฐธรรมนูญในฐานะกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ^๑ นอกจากการจัดสรรองค์กรผู้ใช้อำนาจและวางนโยบายพื้นฐานเพื่อกำหนดแนวทางในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลแล้ว ยังมีสถานะในการรับประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน^๒ ด้วยสถานะความเป็นกฎหมายสูงสุด กฎหมายอื่นๆ จะขัดต่อรัฐธรรมนูญมิได้ หลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย จึงได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญมาใช้เพื่อควบคุมมิให้กฎหมายขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

สำหรับประเทศไทยได้นำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการตรวจสอบและควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศ^๓ และการยืนยันหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญปรากฏให้เห็นตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับถาวรฉบับแรกภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ในมาตรา ๖๑ ซึ่งบัญญัติว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายใด ๆ มีข้อความแย้งหรือขัดแก่อรัฐธรรมนูญนี้ ท่านว่าบทบัญญัตินั้น ๆ เป็นโมฆะ”^๔ หรือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ มาตรา ๖ ซึ่งบัญญัติว่า

^๑ หลายประเทศได้ยืนยันสถานะความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน อาทิ รัฐธรรมนูญอเมริกา สำหรับการรับรองความเป็นสูงสุดของรัฐธรรมนูญมีมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับถาวรฉบับแรก พ.ศ. ๒๔๗๕ ในมาตรา ๖๑ เป็นต้น.

^๒ ดู บรรเจิด สิงคะเนติ, ‘การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชน’ (๒๕๕๓) ๓๙(๑) วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๓๓-๕๖.

^๓ สิทธิกร คักดีแสง, ‘การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในอนาคต’ (๒๕๕๘) ๘(๒) วารสารกระบวนการยุติธรรม, ๑๙-๔๒.

^๔ มาตรา ๖๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕.

“รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้”^๕ หรือมาตรา ๖ รัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งมีบทบัญญัติในลักษณะเดียวกันอันแสดงให้เห็นถึง ความเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายใดๆ จะขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มิได้^๖ การศึกษาถึงรูปแบบ ลักษณะโครงสร้าง และอำนาจหน้าที่ขององค์กรที่ทำหน้าที่วินิจฉัย ความสำเร็จด้วยรัฐธรรมนูญจึงสามารถพิจารณาได้จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ

บทความนี้จะกล่าวถึงองค์กรวินิจฉัยความสำเร็จด้วยรัฐธรรมนูญของไทย ศึกษา วิวัฒนาการขององค์กรวินิจฉัยความสำเร็จด้วยรัฐธรรมนูญของไทย บทบาทอำนาจและหน้าที่ ขององค์กรดังกล่าว รวมถึงตลอดทั้งแนวคำตัดสินที่เกี่ยวข้อง

๒. วิวัฒนาการขององค์กรวินิจฉัยความสำเร็จด้วยรัฐธรรมนูญในประเทศไทย

การควบคุมและตรวจสอบโดยฝ่ายตุลาการ (Judicial Review) ถือได้ว่าเป็นกลไก สำคัญในการถ่วงดุลอำนาจของทั้งสามอำนาจตั้งแต่ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหารและ อำนาจตุลาการ ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ โดยฝ่ายตุลาการสามารถทำหน้าที่พิจารณาตรวจสอบ ความสำเร็จของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (Acts of Parliament) หรือการกระทำ ของรัฐบาล (Administrative Acts) ได้ แต่แต่ละประเทศมีการปรับใช้ระบบการตรวจสอบโดยฝ่าย ตุลาการที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และความต้องการของแต่ละประเทศ ก่อให้เกิดระบบการควบคุมและตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญใน ๕ ลักษณะ ที่สำคัญ ได้แก่ ๑) ระบบรัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตย ๒) ระบบศาลยุติธรรม ๓) ระบบศาล รัฐธรรมนูญ ๔) ระบบสภาตุลาการรัฐธรรมนูญ และ ๕) ระบบประมุขหรือหัวหน้ารัฐบาลเป็น ผู้มีอำนาจสูงสุด

^๕ มาตรา ๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^๖ มาตรา ๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

ภายหลังการปฏิรูปการปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๕ ประเทศไทยมีการตรารัฐธรรมนูญมาแล้ว ๑๙ ฉบับ โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๗ (ฉบับชั่วคราว) เป็นฉบับล่าสุดที่ใช้บังคับในปัจจุบัน^๗ ก่อให้เกิดองค์กรวินิจจัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในลักษณะต่างๆ หลากหลายรูปแบบ จากการศึกษาวิเคราะห์รัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับที่ผ่านมาทั้ง ๑๙ ฉบับ ในบทความเรื่อง “พัฒนาการขององค์กรวินิจจัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญไทย”^๘ พบว่า ประเทศไทยมีการปรับใช้ระบบการควบคุมและตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาแล้วทุกรูปแบบ กล่าวคือ

๑) **ระบบรัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด** ซึ่งถือว่าเมื่อรัฐสภาได้ตรากฎหมายฉบับใดขึ้นใช้บังคับถือว่ากฎหมายดังกล่าวชอบด้วยรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว เพราะเป็นการแสดงเจตนารมณ์ของประชาชน ระบบรัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดนี้เกิดขึ้นในสมัยพระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ ที่การปกครองของไทยมีลักษณะแบบสภาบริบูรณ์

๒) **ระบบศาลยุติธรรม** เป็นผู้ที่มีอำนาจควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ เกิดขึ้นโดยผลของคำพิพากษาฎีกาในคดีอาชญากรรมสงครวมที่ ๑/๒๔๘๙ โดยศาลฎีกาได้สร้างบรรทัดฐานใหม่เกี่ยวกับการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ผลของคำพิพากษาฎีกาดังกล่าวก่อให้เกิดการพัฒนาองค์กรวินิจจัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในประเทศไทยรูปแบบใหม่ภายใต้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีลักษณะเป็นองค์กรกึ่งการเมือง

๓) **ระบบคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ** เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๙ – พ.ศ. ๒๕๓๔ ในรัฐธรรมนูญ ๘ ฉบับ และปรากฏอีกครั้งในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๔๙ ระบบคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของไทยมีลักษณะเป็นองค์กรที่เกิดจากการประนีประนอมข้อขัดแย้งทางการเมืองระหว่างรัฐสภาและศาล ทำให้มีกระบวนการสรรหาและการแต่งตั้งมาจากรัฐสภาและจากตุลาการ ระบบดังกล่าวทำให้มีความชัดเจนในการตีความรัฐธรรมนูญมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากระบบคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีถือว่าเป็นศาล จึงส่งผลให้ขาดประสิทธิภาพในการดำเนินงานเกี่ยวกับกระบวนการวิจิจานาคติ และความเป็นอิสระทางการเมือง จึงเกิดการผลักดันไปสู่ระบบศาลพิเศษภายใต้ศาลรัฐธรรมนูญ

^๗ ในช่วงระหว่างการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นระยะเวลาที่ประเทศไทยกำลังร่างรัฐธรรมนูญ (ฉบับถาวร) ฉบับใหม่ขึ้นใช้บังคับ ฉะนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จะศึกษารัฐธรรมนูญฉบับต่างๆ ที่ผ่านมามาทั้ง ๑๙ ฉบับ.

^๘ ปวีศร เลิศธรรมเทวี, ‘พัฒนาการขององค์กรวินิจจัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญไทย’ (๒๕๕๙) ๓๔(๑) วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๑๗๗-๒๐๑.

๔) **ระบบศาลรัฐธรรมนูญ** เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และต่อมาในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ เป็นองค์กรที่มีความชัดเจนมากที่สุดทั้งในเรื่องโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การสรรหาตุลาการ และกระบวนการในการพิจารณาคดีต่าง ๆ

๕) **ระบบหัวหน้าฝ่ายบริหารเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด** เกิดขึ้นในช่วงปัญหาทางการเมืองที่มีการปฏิวัติรัฐประหาร มีการประกาศใช้ธรรมนูญการปกครองและรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวในการปกครองประเทศไทย นักกฎหมายรัฐธรรมนูญบางท่านมองว่าในช่วงเวลาดังกล่าว อำนาจในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญจะกลับไปอยู่ที่ศาลยุติธรรมดั้งเดิมตามที่ศาลฎีกาเคยวางแนวไว้ในคดีอาชญากรรมสงคราม (๑/๒๔๘๙) และปรากฏในคำพิพากษาฎีกาหลาย ๆ คำตัดสิน แต่หากพิจารณาจากบทบัญญัติรัฐธรรมนูญทุกฉบับในช่วงเวลาดังกล่าว จะพบว่าอำนาจสูงสุดเป็นของหัวหน้าฝ่ายบริหารทั้งสิ้น อาทิ มาตรา ๔๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งให้อำนาจนายกรัฐมนตรีที่จะกระทำการใดได้เพื่อป้องกันประโยชน์สาธารณะ และถือว่าการกระทำนั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตาม ยังไม่ปรากฏแนวปฏิบัติตามมาตรา ๔๔ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวเกี่ยวกับการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ซึ่งคงเป็นเรื่องที่ต้องติดตามกันต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีระบบการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และต่อมาในรัฐธรรมนูญ ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ อาจกล่าวได้ว่า ศาลรัฐธรรมนูญเป็นระบบองค์กรวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่มีพัฒนาการเชิงสถาบันในระดับสูงสุด ฉะนั้นด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงสรุปได้ว่าประเทศไทยคงยึดระบบศาลรัฐธรรมนูญให้เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญต่อไป

๓. ศาลรัฐธรรมนูญกับการวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ภายหลังการปฏิวัติ พ.ศ. ๒๔๗๕ ประเทศไทยมีระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (Constitutional Monarchy) และปัจจุบันมีศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ในฐานะเป็นองค์กรวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นระบบที่ได้รับอิทธิพลมาจากระบบการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญในยุโรป โดยปรากฏเป็นครั้งแรกภายใต้รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๔๐ และต่อมาในรัฐธรรมนูญฉบับ

พ.ศ. ๒๕๕๐ สำหรับรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๗ ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน^๙ ยังกำหนดให้ประเทศไทยมีศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ^{๑๐}

องค์ประกอบและโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญไทย ประกอบไปด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๙ คน (ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ๑ คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๘ คน) โดยคัดสรรมาจากบรรดากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ผู้พิพากษาในศาลฎีกา ตุลาการในศาลปกครองสูงสุด และผู้ทรงคุณวุฒิในสาขานิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ วาระในการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ กำหนดให้มีวาระการดำรงตำแหน่ง ๙ ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว นอกเหนือจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่งหากมีอายุครบ ๗๐ ปีบริบูรณ์ได้อีกกรณีหนึ่ง

อำนาจและหน้าที่ที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญ คือการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทกรณีบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ตามความที่ปรากฏในมาตรา ๒๑๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งบัญญัติว่า

ในการที่ศาลจะใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นเองหรือคู่ความโต้แย้งพร้อมด้วยเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา ๖ และยังมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัตินั้น ให้ศาลส่งความเห็น เช่นว่านั้นตามทางการเพื่อศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัย ในระหว่างนั้นให้ศาลดำเนินการพิจารณาต่อไปได้แต่ให้รอการพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว จนกว่าจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ยิ่งกว่านั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญซึ่งแบ่งได้เป็น ๙ ประเภทที่สำคัญ กล่าวคือ

(๑) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมาย ร่างข้อบังคับการประชุมของฝ่ายนิติบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้บังคับ

^๙ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับชั่วคราว พ.ศ. ๒๕๕๗ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในช่วงเวลาที่ดำเนินการศึกษาวิจัยในครั้งนี้.

^{๑๐} bid, มาตรา ๕ วรรคสอง.

- (๒) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ประกาศใช้บังคับแล้ว
- (๓) การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด
- (๔) การวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการการ
กระทำการใดเพื่อให้ตนมีส่วนโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้จ่ายประมาณรายจ่ายหรือไม่
- (๕) การวินิจฉัยปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างรัฐสภา คณะ
รัฐมนตรี หรือองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีใช้ศาลตั้งแต่สององค์กรขึ้นไป
- (๖) การวินิจฉัยมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมือง การพิจารณาอุทธรณ์ของสมาชิก
สภาผู้แทนราษฎร และการวินิจฉัยกรณีบุคคลหรือพรรคการเมืองใช้สิทธิและเสรีภาพในทาง
การเมืองโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
- (๗) การวินิจฉัยสมาชิกภาพหรือคุณสมบัติของสมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการ
การเลือกตั้ง
- (๘) การวินิจฉัยหนังสือสนธิสัญญาใดต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาหรือไม่
และ
- (๙) อำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง
พ.ศ. ๒๕๕๐

จะเห็นได้ว่า ช่วงระยะเวลาในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญของศาล
รัฐธรรมนูญ มีความครอบคลุมทั้ง *ก่อน* และ *หลัง* กฎหมายประกาศใช้ และจากอำนาจและ
หน้าที่ที่กว้างขวางของศาลรัฐธรรมนูญไทยทั้ง ๙ ประการ สามารถสรุปประเด็นอำนาจ หน้าที่
และองค์ประกอบที่เป็นสาระสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญได้ดังต่อไปนี้

๓.๑ การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเชิงนามธรรม (Abstract Review)

อำนาจหน้าที่ที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญคือการวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วย
รัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ เมื่อมีการร้องหรือกล่าวหาว่ากฎหมาย
ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญจากองค์กรต่าง ๆ อาทิ เกิดจากการร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ
วินิจฉัยโดยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (Ombudsman)^{๑๐} หรือคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

^{๑๐} ดูคำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖, ๒๔/๒๕๔๖, ๔๕/๒๕๔๖, ๑๕/๒๕๕๕, ๑๗/๒๕๕๕, ๕/๒๕๕๖.

แห่งชาติ หรือองค์กรภาครัฐอื่นๆ ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตีความ นักกฎหมาย รัฐธรรมนูญเรียกกรณีดังกล่าวว่าเป็นการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเชิง “นามธรรม” (Abstract Review) กล่าวคือ อาศัยวิธีการฟ้องกล่าวหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้ง กับรัฐธรรมนูญ^{๑๒}

โดยทั่วไป การใช้อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับ รัฐธรรมนูญในแบบนามธรรมดังกล่าวปรากฏในกรณีที่กฎหมายมีการประกาศใช้เป็นที่เรียบร้อย แล้วดังที่ปรากฏในหลายๆ บรรทัดฐานคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ อาทิ คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖, ๒๔/๒๕๔๖, ๒๕/๒๕๔๗, ๑๒/๒๕๕๒ เป็นต้น^{๑๓} แต่บางกรณีศาลรัฐธรรมนูญมี อำนาจควบคุมกฎหมายตั้งก่อนการประกาศใช้ ดังที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ที่ ๓-๔/๒๕๕๗ เรื่อง ประธานรัฐสภาส่งความเห็นของสมาชิกรัฐสภา และประธานสภาผู้แทน ราษฎรส่งความเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๔ วรรคหนึ่ง (๑) ว่า ร่างพระราชบัญญัติให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินเพื่อการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคมขนส่งของประเทศ พ.ศ. มีข้อความขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญหรือตรารัฐขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ การควบคุม และตรวจสอบในเชิงนามธรรมดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตรวจสอบเฉพาะเนื้อหา ของกฎหมายใน ๔ ประเภทที่สำคัญ ได้แก่ (๑) ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ^{๑๔} (๒) ร่างพระราชบัญญัติ^{๑๕} (คำวินิจฉัยที่ ๓-๔/๒๕๕๗) (๓) เงื่อนไขการตราพระราชกำหนด^{๑๖} และ (๔) บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีประเด็นว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน^{๑๗} (คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖, ๒๔/๒๕๔๖, ๒๕/๒๕๔๗, ๑๒/๒๕๕๒ เป็นต้น) และหาก

^{๑๒} สิทธิกร คักดีแสง, ‘การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ เพื่อการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ในอนาคต’ (๒๕๕๘) ๘(๒) วารสารกระบวนการยุติธรรม, ๑๙-๔๒.

^{๑๓} ดูบทวิเคราะห์แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยในหัวข้อที่ ๔.๔

^{๑๔} มาตรา ๑๔๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐. กรณีนี้ยังไม่มีบรรทัดฐานของศาล รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ.

^{๑๕} มาตรา ๑๕๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๑๖} มาตรา ๑๘๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐. กรณีนี้ยังไม่มีบรรทัดฐานของศาล รัฐธรรมนูญเกี่ยวกับความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับเงื่อนไขการตราพระราชกำหนด.

^{๑๗} มาตรา ๒๔๕ (๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชกำหนด หรือบทกฎหมายที่เสนอโดยผู้ตรวจการแผ่นดินดังกล่าว ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญจะถือว่าร่างกฎหมายดังกล่าวมีผลเป็นอันตกไป หรือบทกฎหมายดังกล่าวเป็นอันใช้บังคับไม่ได้

๓.๒ การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเชิงรูปธรรม (Concrete Review)

การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเชิงรูปธรรม (Concrete Review) เป็นกรณีการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (Constitutionality) ของกฎหมายที่มีการประกาศใช้แล้วเท่านั้น อาจเกิดจากการร้องขอโดยองค์กรศาล อาทิ ศาลปกครอง (คำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๔๗) หรือศาลฎีกา (คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕) ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย และเมื่อพิจารณาอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญทั้ง ๙ ประการดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญในเชิงรูปธรรม ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการวินิจฉัยบทบัญญัติแห่งกฎหมายใน ๔ กรณี กล่าวคือ

(๑) กรณีเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะบังคับแก่คดี ศาลหรือผู้ความมีสิทธิสั่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้^{๑๘} (ดูคำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๔๗ กรณีศาลปกครอง คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ กรณีศาลฎีกา คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๒ กรณีศาลจังหวัดสระบุรี)^{๑๙}

(๒) กรณีเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เสนอโดยบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพ^{๒๐}

(๓) กรณีเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน^{๒๑}

^{๑๘} มาตรา ๒๑๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๑๙} ดูบทวิเคราะห์แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในหัวข้อที่ ๔.๔

^{๒๐} มาตรา ๒๑๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๒๑} มาตรา ๒๔๕ (๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐. ดูบทวิเคราะห์บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยผู้ตรวจการแผ่นดินในหัวข้อ ๔.๔

(๔) กรณีเป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่เสนอโดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ^{๒๒}

กรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ย่อมส่งผลให้บทบัญญัติดังกล่าวเป็นอันใช้บังคับไม่ได้

๓.๓ ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับองค์กรภาครัฐต่างๆ

จากการวิเคราะห์แนวทางการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญทั้งในเชิงนามธรรม (Abstract Review) และรูปธรรม (Concrete Review) จะพบความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับองค์กรภาครัฐในลักษณะต่างๆ สรุปได้ดังนี้

(๑) ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญ กับศาลอื่นๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญ กับศาลอื่นๆ อาทิ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม หรือศาลทหาร เกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ตามมาตรา ๒๑๑ รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ กรณีนี้ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะอยู่ในชั้นศาลใด ศาลหรือคู่ความแห่งคดีมีสิทธิส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ จากการสำรวจคดีที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญพบว่ามี ๘ คดีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยถึงความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่ร้องขอโดยองค์กรศาลอื่นๆ ดังต่อไปนี้

- คำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๔๗ กรณีศาลปกครอง
- คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๒ และ ๑๐/๒๕๕๖ กรณีศาลจังหวัดสระบุรี
- คำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ กรณีศาลฎีกา
- คำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ กรณีศาลอาญา
- คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖ กรณีศาลอุทธรณ์ภาค ๕
- คำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๖ กรณีศาลปกครองกลาง
- คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ กรณีศาลจังหวัดสระแก้วและศาลจังหวัดมีนบุรี^{๒๓}

^{๒๒} มาตรา ๒๕๗ (๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๒๓} ดูบทวิเคราะห์แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในหัวข้อที่ ๔.๔

(๒) ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญ กับผู้ตรวจการแผ่นดิน

ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญ กับผู้ตรวจการแผ่นดิน เป็นกรณีการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นผู้เสนอให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความ^{๒๔} กรณีนี้แตกต่างจากกรณีการพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ ไม่จำเป็นต้องมีกรณีพิพาทเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในศาลเหมือนกับกรณีดังกล่าวข้างต้น แต่เป็นกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาแล้วเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ได้ประกาศใช้แล้วมีผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม สามารถขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ โดยปัจจุบันมีคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยถึงความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ร้องขอโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน ๖ คดี ประกอบด้วย

- คำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติที่ชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่

- คำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๔๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๙ วรรคสาม มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๓๖ หรือไม่

- คำวินิจฉัยที่ ๔๕/๒๕๔๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลฯ มาตรา ๒๐ (๑) เฉพาะในส่วนคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลที่มีสัญชาติไทยแต่บิดาเป็นคนต่างด้าวต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วยนั้น มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ หรือไม่

- คำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๕๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ หรือไม่

^{๒๔} ดูมาตรา ๒๔๕ (๑) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

- คำวินิจฉัยที่ ๑๗/๒๕๕๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่อง ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ประมวลรัษฎากร มาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) และ (๘) ประกอบมาตรา ๕๗ ตี และมาตรา ๕๗ เบญจ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วย รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ มาตรา ๓๐ และมาตรา ๔๓ หรือไม่

- คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๗ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาล รัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่า การเลือกตั้งสมาชิก สภาผู้แทนราษฎรเป็นการเลือกตั้งทั่วไปเมื่อวันที่ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ตามพระราชกฤษฎีกา ยุบสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. ๒๕๕๖ เป็นการเลือกตั้งที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือไม่^{๕๕}

(๓) ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญ กับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ

ความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญ กับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นกรณีการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เสนอ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติอาจเสนอ เรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่มีผู้ร้องเรียนและเห็นชอบตามผู้ร้องเรียน ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วย รัฐธรรมนูญ^{๕๖}

๓.๔ การใช้สิทธิของประชาชนต่อศาลรัฐธรรมนูญ (Individual Complaint)

ศาลรัฐธรรมนูญของไทย เปิดโอกาสให้บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ รัฐธรรมนูญรับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้ อันเป็นการแสดงให้เห็นถึงการรับรองการใช้สิทธิของประชาชน ต่อศาลรัฐธรรมนูญ (Individual Complaint)

รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ถือเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่เปิดโอกาสให้บุคคล ที่ถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาล

^{๕๕} คดีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับปัญหาว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดขัดหรือแย้งต่อ รัฐธรรมนูญ ที่เสนอโดยผู้ตรวจการแผ่นดิน ดูหัวข้อที่ ๔.๔ แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ.

^{๕๖} ดูมาตรา ๒๕๗ (๒) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

รัฐธรรมนูญ กรณีดังกล่าวต้องเป็นกรณีที่บุคคลดังกล่าวไม่อาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นใดได้แล้ว^{๒๗} กล่าวคือ ไม่สามารถใช้สิทธิทางศาล หรือการร้องขอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน หรือต่อผู้ตรวจการแผ่นดินได้แล้ว จึงจะมีสิทธิยื่นร้องขอต่อศาลรัฐธรรมนูญ^{๒๘} พร้อมระบุเหตุผลที่มีอาจใช้สิทธิโดยวิธีการอื่นใดได้แล้ว^{๒๙}

ประเด็นการใช้สิทธิของประชาชนต่อศาลรัฐธรรมนูญเป็นอีกประเด็นที่จะนำไปศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับประเทศอื่นๆ ในอาเซียนว่าองค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นเปิดช่องให้ประชาชนใช้สิทธิได้โดยตรงหรือไม่ (Individual Complaint)

๓.๕ การวินิจฉัยตรวจสอบกฎหมายลำดับรอง (Review of Secondary Legislations) และการกระทำฝ่ายบริหาร (Review of Administrative Actions)

รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติของกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับใด ๆ จะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมิได้ จะเห็นได้ว่านอกเหนือจากกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือกฎหมายหลัก (Primary Legislations) กฎหมายในลำดับรอง อาทิ กฎ หรือข้อบังคับใด ๆ มีอาจจะขัดกับรัฐธรรมนูญได้ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบกฎหมายลำดับรอง (Review of Secondary Legislations) ในประเทศไทยเป็นอำนาจของศาลปกครอง

เขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญครอบคลุมเฉพาะกฎหมายหลัก กล่าวคือ กฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติเท่านั้น อาทิ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติประมวลกฎหมาย หรือพระราชกำหนด เป็นต้น

สำหรับการวินิจฉัยตรวจสอบการกระทำฝ่ายบริหาร (Review of Administrative Actions) เป็นอีกประเด็นที่อยู่นอกเหนือเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ โดยในประเทศไทย การตรวจสอบการกระทำของฝ่ายบริหาร หรือการกระทำทางปกครองเป็นอำนาจของศาลปกครองในลักษณะเดียวกันกับของประเทศฝรั่งเศสและเยอรมนี สาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะ

^{๒๗} ดูมาตรา ๒๑๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๒๘} ดูข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๑.

^{๒๙} ดูข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๒๒.

วิวัฒนาการของระบบศาลในประเทศไทยได้รับอิทธิพลเรื่องระบบศาลคู่ (Mixed Judiciary System) มาจากฝรั่งเศสและเยอรมนีเป็นหลัก สำหรับประเด็นการวินิจฉัยตรวจสอบฝ่ายบริหาร โดยศาลรัฐธรรมนูญของไทยแล้วเป็นไปในลักษณะของการวินิจฉัยคุณสมบัติความเป็นรัฐมนตรี หรือกรณีมีข้อขัดแย้งระหว่างองค์กรรัฐสภากับฝ่ายบริหาร (คณะรัฐมนตรี) เท่านั้น ปัจจุบันมีเพียงคดีเดียวที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวคือ คดีคำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗ ซึ่งประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๒๖๘ และมาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) หรือไม่^{๓๐}

๓.๖ กระบวนวิธีพิจารณาคดี

สำหรับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. ๒๕๕๐ เดิมได้เคยกำหนดว่าให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ^{๓๑} และในระหว่างที่ยังไม่มีการตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณา และการทำคำวินิจฉัยได้^{๓๒} ปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญได้ออกข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับกระบวนวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ อาทิ การยื่นและรับคำร้องซึ่งมีลักษณะแบบเดียวกับการยื่นคำฟ้องต่อศาลอื่น ๆ กล่าวคือ ต้องมีรายละเอียดของผู้ยื่นคำร้อง เหตุแห่งการร้อง และระบุบทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งการใช้ถ้อยคำที่สุภาพ และการระบุค่าขอแห่งคดี หรือการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ใช้ระบบการพิจารณาคดีแบบเดียวกับศาลปกครอง กล่าวคือ เป็นระบบไต่สวน มีการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยแบบเดียวกับศาลยุติธรรมทั่วไป และเปิดโอกาสให้คู่กรณีมีสิทธิแสดงพยานหลักฐาน^{๓๓}

^{๓๐} ดูคำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗.

^{๓๑} ดู มาตรา ๒๖๖ วรรค ๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๓๒} ดู มาตรา ๓๐๐ วรรค ๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

^{๓๓} ดูข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาและการทำคำวินิจฉัย พ.ศ. ๒๕๕๐.

๔. แนวคำวินิจฉัยและคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญไทย

นับตั้งแต่มีศาลรัฐธรรมนูญเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน มีคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยถึงประเด็นเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือการกระทำของฝ่ายรัฐบาล ๑๖ คดี แบ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (Acts of Parliament) ๑๕ คดี^{๓๔} และการกระทำของฝ่ายรัฐบาล (Administrative Acts) อีก ๑ คดี^{๓๕} การศึกษาวิเคราะห์การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญจึงแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น ๒ กรณี ดังต่อไปนี้

๔.๑ การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ (Acts of Parliament)

การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติทั้ง ๑๕ คดี มีประเด็นและสาระสำคัญที่แตกต่างกัน บางคดีเกี่ยวข้องกับการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ บางคดีเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชนในลักษณะต่าง ๆ หรือบางคดีมีการแสดงให้เห็นถึงความเป็นสากลของการทำคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่มีการอ้างอิงถึงหลักการของกฎหมายระหว่างประเทศ จารีตประเพณีระหว่างประเทศ หรืออ้างอิงถึงหลักกฎหมายทั่วไป สรุปสาระสำคัญของคำวินิจฉัยที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติตามกลุ่มการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

- (๑) การควบคุมกฎหมายเพื่อคุ้มครองความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน
- (๒) การควบคุมกฎหมายเพื่อสร้างความปลอดภัยในกระบวนการยุติธรรม
- (๓) การควบคุมกฎหมายเพื่อรับประกันความเท่าเทียมกันในเรื่องเชื้อชาติ
- (๔) การควบคุมกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล
- (๕) การควบคุมกฎหมายเพื่อประกันสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

^{๓๔} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๔๖, ๒๔/๒๕๔๖, ๔๕/๒๕๔๖, ๒๕/๒๕๔๗, ๑๒/๒๕๕๒, ๑๒/๒๕๕๕, ๑๕/๒๕๕๕, ๑๗/๒๕๕๕, ๔/๒๕๕๖, ๕/๒๕๕๖, ๑๐/๒๕๕๖, ๑๑/๒๕๕๖, ๑๓/๒๕๕๖, ๑๙-๒๐/๒๕๕๖, และ ๓-๔/๒๕๕๗.

^{๓๕} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๕/๒๕๕๗.

(๑) การควบคุมกฎหมายเพื่อคุ้มครองความเสมอภาคและความเท่าเทียมกัน

การควบคุมกฎหมายเพื่อเป็นการคุ้มครองความเสมอภาคและสร้าง ความเท่าเทียมกันในระหว่างชายและหญิงปรากฏเป็นครั้งแรกในคำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๘ กรณีพระราชบัญญัติที่ชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

ด้วยในคดีดังกล่าว ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญ พิจารณาวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติที่ชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๒ มาตรา ๑๒ มีประเด็นปัญหา เกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

พระราชบัญญัติที่ชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ เกี่ยวข้องกับหญิงที่มีสามี กฎหมายกำหนดให้ต้องใช้นามสกุลของสามี กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่า บทบัญญัติมาตราดังกล่าวมีลักษณะเป็นบทบังคับให้หญิงมีสามีต้องใช้นามสกุลสามี อันเป็น ไปในลักษณะของการลิดรอนสิทธิในการใช้ชื่อสกุลของสตรี เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ ระหว่างชายและหญิง ศาลรัฐธรรมนูญยังให้เหตุผลต่อไปว่า “สิทธิการใช้ชื่อสกุลนั้นเป็นสิทธิ ของบุคคลที่จะแสดงเผ่าพันธุ์ เพื่อเกื้อกูลเหล่ากอของตน และเป็นสิทธิที่ทุกคนมีอยู่อย่างเท่า เทียมกัน โดยมีได้มีการแบ่งแยกว่า เป็นสิทธิของชายหรือของหญิง” ฉะนั้น การที่มาตรา ๑๒ พระราชบัญญัติที่ชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มีบทบัญญัติดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็น ธรรม โดยไม่มีเหตุผลในเรื่องความแตกต่างทางกายภาพ หรือภาระหน้าที่ระหว่างเพศชายหรือ หญิงที่มีผลมาจากความแตกต่างในเรื่องเพศ กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติ ที่ชื่อบุคคล พ.ศ. ๒๕๐๕ มาตรา ๑๒ เป็นบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๐ ซึ่งวางหลัก ไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และส่งผลให้เป็นอันใช้บังคับมิได้

กล่าวโดยสรุป คดีคำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๔๖ แสดงถึงบทบาทสำคัญของศาล รัฐธรรมนูญในการคุ้มครองความเท่าเทียมกันทางเพศด้วยการรองรับความเสมอภาคของสตรี และสิทธิสตรีในการใช้ชื่อสกุล

นอกเหนือจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๑/๒๕๕๖ แล้วยังมีคำวินิจฉัยที่ ๑๗/๒๕๕๕^{๓๖} ที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคดีเกี่ยวกับความเสมอภาคเรื่องเพศระหว่างชายและหญิงแบบเดียวกับคำวินิจฉัยที่ ๒๑/๒๕๕๖ ข้างต้น

(๒) การควบคุมกฎหมายเพื่อความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม

คดีคำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๕๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๘ กรณีพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๙๘ มาตรา ๑๙ วรรคสาม มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เป็นประเด็นที่แสดงให้เห็นถึงการควบคุมกฎหมายเพื่อสร้างความโปร่งใส โดยเป็นกรณีปัญหาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของมาตรา ๑๙ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๕๙๘ ที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเป็นผู้เสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา

ในการวินิจฉัยคดีดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่าง มาตรา ๑๙ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ และ มาตรา ๒๓๖ แห่งรัฐธรรมนูญ โดยมาตรา ๒๓๖ ตามรัฐธรรมนูญบัญญัติให้ “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดี จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” สำหรับมาตรา ๑๙ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารดังกล่าว ศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร ศาลทหารกรุงเทพ และศาลทหารประจำหน่วยทหาร ต่างเป็นศาลชั้นต้น เมื่อศาลจังหวัดทหารได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาตามอำนาจที่ระบุไว้โดยกฎหมายแล้ว หากจะพิพากษาคดีลงโทษเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้กลับไม่มีอำนาจพิพากษา กรณีนี้จะต้องทำความเข้าใจส่งสำนวนไปให้ศาลชั้นต้นก่อน และจากข้อเท็จจริงที่ปรากฏศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพดังกล่าวมิได้ดำเนินการออกนั่งพิจารณาคดีมาตั้งแต่เริ่มแรก คดีนี้จึงเป็นคดีเกินอำนาจ ฉะนั้น กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราช

^{๓๖} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๗/๒๕๕๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๕๕ (๑) ว่า ประมวลรัษฎากร มาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๕) (๖) (๗) และ (๘) ประกอบมาตรา ๕๗ ตี และมาตรา ๕๗ เบญจ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๓ ประกอบมาตรา ๒๙ และมาตรา ๓๐ หรือไม่.

บัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. ๒๔๙๘ มาตรา ๑๙ วรรคสาม ขัดต่อรัฐธรรมนูญในมาตรา ๒๓๖ จึงไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญและใช้บังคับมิได้

จะเห็นได้ว่า คดีคำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๔๖ นี้ เป็นกรณีเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมายที่ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติมีข้อความที่ไปขัดต่อรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยนี้แสดงให้เห็นถึงบทบาท อำนาจและหน้าที่สำคัญของศาลรัฐธรรมนูญในการควบคุมและตรวจสอบกฎหมาย **ภายหลังจาก**ที่ได้ตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ นอกเหนือจากคดีคำวินิจฉัยที่ ๒๔/๒๕๔๖ ยังมีอีกคดีที่คล้ายคลึงกันเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมายที่มีลักษณะเป็นการสร้างกระบวนการไม่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๔/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๓๙ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) หรือไม่^{๓๗}

(๓) การควบคุมกฎหมายเพื่อรับประกันความเท่าเทียมกันในเรื่องเชื้อชาติ

การควบคุมกฎหมายเพื่อรับประกันหลักความเท่าเทียมกันของเชื้อชาติปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๔๕/๒๕๔๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๘ กรณีพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๒๐ (๑) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ โดยคดีคำวินิจฉัยที่ ๔๕/๒๕๔๖ เป็นอีกกรณีผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเป็นผู้เสนอขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาถึงความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ออกโดยฝ่ายนิติบัญญัติ โดยเกี่ยวข้องกันประเด็นตามมาตรา ๒๐ (๑) แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. ๒๕๔๒ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๓๘ ว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ หรือไม่

มาตรา ๒๐ (๑) พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลฯ กำหนดให้คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลที่มีสัญชาติไทย แต่บิดาเป็น

^{๓๗} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญา พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๓๖, ๓๗, ๓๘, ๓๙ และมาตรา ๔๑ ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมาตรา ๓ วรรคสอง มาตรา ๒๙ และมาตรา ๔๐ (๒) (๓) (๔) (๗) หรือไม่.

คนต่างด้าวต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาประเด็นดังกล่าวแล้วมีคำวินิจฉัยว่า มาตรา ๒๐ (๑) ดังกล่าวเป็นการกำหนดให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลต้องมีคุณสมบัติทางการศึกษาอันเป็นเงื่อนไขที่เพิ่มขึ้นตามเชื้อชาติของบุคคล กล่าวคือ ผู้สมัครที่มีสัญชาติไทยแต่บิดาเป็นคนต่างชาตินี้จะต้องมีคุณสมบัติแตกต่างกับผู้สมัครที่มีสัญชาติไทยโดยการเกิด ทั้งที่ผู้สมัครไม่มีสถานะของบุคคลแตกต่างกันแต่อย่างใด กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่า ทำให้เกิดความไม่เสมอภาคกันในทางกฎหมาย เป็นการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมเพราะเหตุแห่งความแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ เป็นกรณีที่ต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า มาตรา ๒๐ (๑) พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๓๘ ในส่วนที่กำหนดคุณสมบัติเรื่องสัญชาติของผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาเทศบาลว่า มีสัญชาติไทยซึ่งบิดาเป็นคนต่างด้าว ต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกด้วย มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญเนื่องจากขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๐ จึงใช้บังคับมิได้

คำวินิจฉัยที่ ๔๕/๒๕๔๖ เป็นการยืนยันหลักความเท่าเทียมกันในเรื่องเชื้อชาติ (races) ซึ่งจะถูกกีดกันโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายมิได้

ประเด็นความเท่าเทียมกัน และการเลือกปฏิบัติได้มีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญอีกครั้งในคดีคำวินิจฉัยที่ ๑๕/๒๕๕๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ^{๓๘} โดยศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยถึงหลักความเท่าเทียมกันในเรื่องการทำงาน และสิทธิของคนพิการ

^{๓๘} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๕/๒๕๕๕ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่าพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๖ วรรคหนึ่ง (๑๐) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ.

(๔) การควบคุมกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล

นอกเหนือจากเรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศและเชื้อชาติ ยังมีกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้มีคำวินิจฉัยที่มีลักษณะเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลในเรื่องต่าง ๆ อาทิ สิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพ เป็นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ ๒๕/๒๕๔๗ เรื่อง ศาลปกครองสูงสุดส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๔ กรณีพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๔ และ ๒๖ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๕๐

คดีนี้เกี่ยวข้องกับความสอดคล้องของพระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๔ และมาตรา ๒๖ กับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๖ และ มาตรา ๕๐ ซึ่งศาลปกครองสูงสุดได้ส่งคำโต้แย้งของผู้ฟ้องคดีเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความ

พระราชบัญญัติสุรา พ.ศ. ๒๕๔๓ มาตรา ๒๔ กล่าวถึงเรื่อง “เชื้อสุรา” โดยคำว่า “เชื้อสุรา” ไม่มีการบัญญัติความหมายเฉพาะไว้ การพิจารณาคำว่า “เชื้อสุรา” จึงต้องพิจารณาตามความหมายทั่วไปในมาตรา ๔ ที่ว่า “เชื้อสุรา” หมายความว่า แ่่งเชื้อสุรา แ่่งข้าวหมักหรือเชื้อใด ๆ ซึ่งเมื่อหมักกับวัตถุดิบหรือของเหลวอื่นแล้ว สามารถทำให้เกิดแอลกอฮอล์ที่ใช้ทำสุราได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงแ่่งข้าวหมักแล้ว จะเห็นได้ว่า แ่่งข้าวหมักมีลักษณะไม่ใช่เชื้อสุราในตัวเอง แต่เป็นสิ่งที่บุคคลนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น ทำเป็นอาหาร ยารักษาโรค ฯลฯ ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาต่อไปว่า การที่พระราชบัญญัติสุรา มาตรา ๒๔ ดังกล่าว บัญญัติห้ามมิให้ทำหรือขายเชื้อสุรา ซึ่งมีความหมายตามมาตรา ๔ ว่ารวมถึงแ่่งข้าวหมักด้วยนั้น จึงเป็นการจำกัดเสรีภาพของบุคคลในการประกอบกิจการอาชีพ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม จึงขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ตามมาตรา ๕๐ เพราะขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ ใช้บังคับมิได้

กรณีตามคำวินิจฉัยดังกล่าว เป็นเรื่องการรับประกันเสรีภาพในการแข่งขัน และการประกอบอาชีพอย่างเสรีของประชาชนภายในประเทศ เป็นประเด็นใหม่ที่แตกต่างจากคำวินิจฉัยดังกล่าวข้างต้น

นอกเหนือจากคำวินิจฉัยที่ ๒๕/๒๕๔๗ ยังมีคำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลจังหวัดสระบุรีส่งคำโต้แย้งเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๔ กรณีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๕ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๕ ที่เกี่ยวกับการ

ประกันสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชน^{๓๙}

คดีคำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๒ เป็นอีกคดีที่เกี่ยวข้องกับการประกันสิทธิและเสรีภาพในการประกอบอาชีพของประชาชนในประเทศ โดยในคดีนี้ศาลจังหวัดสระบุรีได้ส่งคำโต้แย้งของจำเลยเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่าประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๕ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๓ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๕๒ ลงวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๑๕ ข้อ ๑ เป็นบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๓๐, ๓๔ และมาตรา ๔๓ หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาคดีดังกล่าว พบว่า รัฐธรรมนูญได้รับรองบุคคลที่จะต้องมีการเดินทางเพื่อการทำธุรกิจหรือมีการติดต่อเพื่อจุดประสงค์อื่นที่มีความแตกต่างกันออกไป รวมถึงผู้ประกอบการหรืออาชีพค้าขายอาหารหรือเครื่องดื่มในช่วงเวลาดังกล่าวด้วยการที่ประกาศของคณะปฏิวัตินี้บัญญัติห้ามมิให้เจ้าของหรือผู้ครอบครองสถานที่ขายอาหารหรือเครื่องดื่ม ตั้งแต่เวลา ๐๑.๐๐ - ๐๕.๐๐ นาฬิกา เว้นแต่จะได้รับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมตำรวจสำหรับนครหลวง กรุงเทพฯ ธนบุรี หรือผู้ว่าราชการจังหวัดสำหรับจังหวัดอื่นก่อนนั้น ย่อมเป็นกรณีที่เกิดการจำกัดเสรีภาพในการประกอบอาชีพ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๓ วรรคหนึ่ง โดยตรง และแม้จะมีการผ่อนปรนให้ขอรับใบอนุญาตจากอธิบดีกรมตำรวจหรือผู้ว่าราชการจังหวัด ก็ยังคงเป็นการสร้างเงื่อนไขและภาระโดยไม่จำเป็น ส่งผลให้ประชาชนผู้ประกอบการสัมมาชีพต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจครอบงำของเจ้าหน้าที่โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยสรุปว่า ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ ๔๕ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๕ ข้อ ๓ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล (ฉบับที่ ๙) พ.ศ. ๒๕๓๔ ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ เพราะขัดกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง และมาตรา ๔๓ ส่งผลให้ใช้บังคับมิได้

^{๓๙} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๒/๒๕๕๒ เรื่อง ศาลจังหวัดสระบุรีส่งคำโต้แย้งเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๔ กรณีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๔๕ ลงวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๑๕.

สำหรับคดีคำวินิจฉัยที่คล้ายคลึงกับคำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๒ ข้างต้น ปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๑๓/๒๕๕๖ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๐ ที่มีข้อความขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๑^{๕๐} เป็นการจำกัดหรือลดรอนสิทธิในทรัพย์สินของประชาชน

(๕) การควบคุมกฎหมายเพื่อประกันสิทธิในกระบวนการยุติธรรม

การควบคุมกฎหมายโดยศาลรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นการประกันสิทธิในกระบวนการยุติธรรมตามหลักการที่ว่าในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด ปรากฏในคำวินิจฉัยหลายคดี โดยเฉพาะในคดีคำวินิจฉัยที่ ๑๒/๒๕๕๕ เรื่อง พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๕๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) ประกอบมาตรา ๓๐ หรือไม่ ซึ่งกรณีนี้เกี่ยวข้องกับกรณีที่ศาลฎีกาได้ส่งคำโต้แย้งของจำเลยเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคำวินิจฉัยพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๕๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) ประกอบมาตรา ๓๐ หรือไม่

ในคดีดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญได้พิจารณาบทบัญญัติมาตรา ๕๔ แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวแล้วพบว่า มาตรา ๕๔ เป็นข้อสันนิษฐานตามกฎหมายที่มีผลเป็นการสันนิษฐานความผิดของจำเลย โดยใจทักไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นถึงการกระทำหรือเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งของจำเลยก่อน เป็นการนำการกระทำความผิดของบุคคลอื่นมาเป็นเงื่อนไขของการสันนิษฐานให้จำเลยมีความผิดและต้องรับโทษทางอาญา กรณีดังกล่าวจึงเป็นการสันนิษฐานความผิดของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาไว้ตั้งแต่แรกแล้วโดยอาศัยสถานะของบุคคลเป็นเงื่อนไข มิใช่การสันนิษฐานข้อเท็จจริงที่เป็นองค์ประกอบแห่งความผิด บทบัญญัติดังกล่าวจึงเป็นการนำบุคคลเข้าสู่กระบวนการดำเนินคดีอาญาให้ต้องตกเป็นผู้ต้องหาและจำเลย เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ โดยไม่มีพยานหลักฐานตามสมควรในเบื้องต้นว่าบุคคลนั้นได้กระทำการหรือมีเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับความผิดตามที่ถูกกล่าวหา ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีคำวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. ๒๕๔๕ มาตรา ๕๔ เฉพาะส่วนที่สันนิษฐานให้กรรมการผู้จัดการ ผู้จัดการ หรือบุคคลใดซึ่งรับผิดชอบ

^{๕๐} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๓/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการประปาส่วนภูมิภาค พ.ศ. ๒๕๒๒ มาตรา ๓๐ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๔๑ หรือไม่.

ในการดำเนินงานของนิติบุคคลนั้นต้องรับโทษทางอาญาร่วมกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลโดยไม่ปรากฏว่ามี การกระทำหรือเจตนาประการใดอันเกี่ยวกับการกระทำความผิดของนิติบุคคลนั้น เป็นบทกฎหมายที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง เป็นอันใช้บังคับมิได้

นอกเหนือจากคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๒/๒๕๕๕ แล้ว ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยวินิจฉัยประเด็นความชอบของกฎหมายด้วยรัฐธรรมนูญในประเด็นที่คล้ายคลึงกันอีก ๔ คดี ได้แก่ คำวินิจฉัยที่ ๕/๒๕๕๖^{๔๑} คำวินิจฉัยที่ ๑๐/๒๕๕๖^{๔๒} คำวินิจฉัยที่ ๑๑/๒๕๕๖^{๔๓} และ คำวินิจฉัยที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖^{๔๔}

๔.๒ การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของการกระทำฝ่ายรัฐบาล (Administrative Acts)

ดังได้กล่าวข้างต้น การวินิจฉัยตรวจสอบความชอบของการกระทำฝ่ายรัฐบาล (Administrative Acts) หรือกฎหมายลำดับที่รองจากพระราชบัญญัติ พระราชกำหนด หรือประมวลกฎหมายอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบฝ่ายรัฐบาลโดยศาลรัฐธรรมนูญมีปรากฏอยู่ ๑ คดี ในคำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗ เรื่อง ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภาเพื่อขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของ

^{๔๑} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๕/๒๕๕๖ เรื่อง ผู้ตรวจการแผ่นดินเสนอเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ (๑) ว่า พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. ๒๕๓๗ มาตรา ๗๔ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง หรือไม่.

^{๔๒} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๐/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๗๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) และมาตรา ๓๐ หรือไม่.

^{๔๓} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๑/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติสถานบริการ พ.ศ. ๒๕๐๙ มาตรา ๒๘/๔ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง หรือไม่.

^{๔๔} คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๙-๒๐/๒๕๕๖ เรื่อง พระราชบัญญัติปู้ย พ.ศ. ๒๕๑๘ มาตรา ๗๒/๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๙ วรรคสอง มาตรา ๔๐ (๕) และมาตรา ๓๐ หรือไม่.

นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๘๒ วรรคหนึ่ง (๗) ประกอบมาตรา ๒๖๘ และมาตรา ๒๖๖ (๒) และ (๓) หรือไม่ ซึ่งเป็นประเด็นพิจารณาวินิจฉัยที่เกิดจากการกระทำของฝ่ายบริหาร ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและคุณสมบัติของการเป็นรัฐมนตรี (นายกรัฐมนตรี) ตามรัฐธรรมนูญ^{๕๕}

คดีดังกล่าวเป็นประเด็นที่ภายหลังคณะรัฐมนตรีของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร ได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๕๔ ให้นายถวิล เปลี่ยนศรี พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และให้ไปดำรงตำแหน่งที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี ฝ่ายข้าราชการประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และให้ พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ไปดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติแทน ตั้งแต่วันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๕๔ และให้ พลตำรวจเอก เปรียวพันธ์ ดามาพงศ์ ไปดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ตั้งแต่วันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๔ ตามลำดับ

โดยคดีนี้ศาลรัฐธรรมนูญได้ตรวจสอบข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาศาลปกครองสูงสุด ตลอดจนคำเบิกความ บันทึกถ้อยคำ รวมทั้งพยานหลักฐานและพฤติการณ์ทั้งปวง ประกอบกันแล้วเห็นว่า ผู้ถูกร้อง (นายกรัฐมนตรี) ได้เข้าไปมีส่วนกระทำการเกี่ยวข้องกับการให้นายถวิล เปลี่ยนศรี พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ และให้ไปดำรงตำแหน่งเป็นที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีฝ่ายข้าราชการประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และมีการโอนย้ายผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติที่ พลตำรวจเอก วิเชียร พจน์โพธิ์ศรี ดำรงตำแหน่งอยู่ ไปดำรงตำแหน่งเป็นเลขาธิการสภาความมั่นคงแห่งชาติ ส่งผลให้ตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติว่างลง เป็นการเปิดโอกาสให้สามารถแต่งตั้งเครือญาติของผู้ถูกร้องขึ้นดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติแทน ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่าผู้ถูกร้องใช้สถานะหรือตำแหน่งการเป็นนายกรัฐมนตรีเข้าไปก้าวกายหรือแทรกแซงการบรรจุ แต่งตั้ง หรือโยกย้ายข้าราชการเพื่อประโยชน์ของตนเอง อันเป็นผลให้ความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องสิ้นสุดลงเป็นการเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ

^{๕๕} ดูคำวินิจฉัยที่ ๙/๒๕๕๗.

ไม่ว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในคดีที่ ๙/๒๕๕๗ ถูกต้องมากน้อยเพียงใด หรือถูกวิพากษ์วิจารณ์จากกลุ่มทางการเมืองในทิศทางใด ผลของคำวินิจฉัยดังกล่าวเป็นการควบคุมฝ่ายบริหารโดยศาลรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก

๕. บทสรุป

บทความนี้ได้ศึกษาพัฒนาการขององค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของไทย ซึ่งพิจารณาได้จากบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ที่จะสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการเชิงสถาบันขององค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของประเทศไทย โดยประเทศไทยมีการตรารัฐธรรมนูญมาแล้ว ๑๙ ฉบับ แต่ละฉบับก่อให้เกิดองค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในลักษณะต่าง ๆ สรุปได้เป็น ๕ กลุ่มที่สำคัญ กล่าวคือ ๑) ช่วงรัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการตีความรัฐธรรมนูญ ๒) ช่วงการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของศาลฎีกา (ศาลยุติธรรม) ๓) ช่วงระยะเวลาการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ๔) ช่วงการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญ และ ๕) ช่วงการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองประเทศ อำนาจสูงสุดเป็นของหัวหน้ารัฐบาล

ปัจจุบันประเทศไทยมีระบบการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งมีจุดเริ่มต้นมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๔๐ และต่อมาในรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. ๒๕๕๐ จนถึงรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน กล่าวได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญเป็นระบบองค์กรวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญที่มีพัฒนาการเชิงสถาบันในระดับสูงสุด และด้วยเหตุดังกล่าวจึงสรุปได้ว่าประเทศไทยคงยึดระบบศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญต่อไป บทความนี้ยังศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจหน้าที่ วิธีพิจารณา ตลอดจนแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทย กล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญคือการเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบของกฎหมายและการกระทำของฝ่ายรัฐบาล ทั้งนี้ เพื่อเป็นการประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน

มาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบทางแพ่งของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม: ศึกษาการต่อสู้คดีในศาลไทย

บุญศักดิ์ หาญเทอดสิทธิ์^๑

บทคัดย่อ

คดีฟ้องร้องเกี่ยวกับความผิดพลาดทางการแพทย์มีแนวโน้มเป็นคดีผู้บริโภคมากขึ้น การฟ้องคดีและมาตรฐานการพิสูจน์มีแนวโน้มเปลี่ยนไปตามกฎหมายที่มีขึ้นใหม่ โอกาสที่แพทย์จะแพ้คดีก็มีมากขึ้นถ้ายังใช้วิธีการต่อสู้คดีแบบเดิมๆ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากฎหมายและมาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบทางการแพทย์ ตลอดจนงานพยานหลักฐานที่ศาลในประเทศไทยใช้ในการวินิจฉัยตัดสินคดีแพ่งและคดีผู้บริโภคในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดย**วิธีศึกษา**จากเอกสารเป็นหลัก เช่น คำพิพากษาศาลฎีกา ตำราทั้งทางกฎหมายและการแพทย์ มีการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของการชนะและแพ้คดี จำนวนทุนทรัพย์ เป็นต้น โดยใช้สถิติความถี่และร้อยละ **ผลการศึกษาพบว่า** มีคดีที่พิจารณาลิ้นสุดในศาลฎีกาและได้รับการเผยแพร่ทั้งสิ้น ๑๘ คดี ระยะเวลาตั้งแต่เกิดเหตุจนถึงคดีสิ้นสุด

^๑ พ.บ., น.บ., น.บ.ท., นายแพทย์ชำนาญการพิเศษ กลุ่มงานนิติเวช โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนครราชสีมา กระทรวงสาธารณสุข

อยู่ระหว่าง ๘-๑๖ ปี ทุนทรัพย์ ๒๑๒,๐๐๐-๖๖๓,๕๙๐,๐๐๐ บาท คำฟ้องทั้งหมดเป็นการฟ้องเรื่องแพทย์ประมาทเดินเลื้อ (malpractice) โดยประเด็นที่ฟ้องและยกเป็นข้อต่อสู้กันมีหลากหลาย เช่น การยินยอมที่ได้รับการบอกกล่าว (informed consent) ขอบเขตหน้าที่ของแพทย์ในการดูแลผู้ป่วย หน้าที่ของผู้ป่วย ผลโดยตรง เหตุสุดวิสัย เป็นต้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ ถูกนำมาใช้มากขึ้น ทำให้โจทก์มีภาระการพิสูจน์แต่เพียงว่าตนได้รับความเสียหายก็เพียงพอ แต่แพทย์กลับต้องมีภาระการพิสูจน์ว่าตนไม่ได้ประมาทเดินเลื้อซึ่งบางคดีมีข้อเท็จจริงคล้ายกันแต่นำสืบพยานหลักฐานต่างกัน ผลทางคดีจึงตรงข้ามกัน **สรุป** การจะแพ้ชนะคดีนั้นขึ้นกับการนำสืบพยานหลักฐานเกี่ยวกับมาตรฐานการรักษา โดยเฉพาะพยานผู้เชี่ยวชาญ การที่ฝ่ายจำเลยจะชนะคดีได้ ต้องพิสูจน์ในทุกประเด็นที่โจทก์กล่าวอ้างอย่างละเอียดจนน้ำหนักดีกว่าพยานโจทก์

คำสำคัญ: แพทย์, ละเมิด, ประมาทเดินเลื้อ, มาตรฐานการพิสูจน์

บทนำ

จากสถิติคดีทางการแพทย์ ๒๐ ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. ๒๕๓๙-๒๕๕๘) สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ถูกฟ้องร้องคดีแพ่งเพิ่มมากขึ้น โดยเพิ่มอย่างชัดเจนหลังปี ๒๕๔๕ (พระราชบัญญัติหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๕ บังคับใช้ โดยระหว่างปี ๒๕๓๙-๒๕๔๕ เฉลี่ยฟ้องปีละ ๑-๒ คดี แต่หลังปี ๒๕๔๕ ฟ้องเฉลี่ยปีละ ๑๗-๑๘ คดี หรือเดือนละ ๑-๒ คดี) ซึ่งมีการฟ้องคดีไปแล้วประมาณ ๒๔๑ คดี และมีแนวโน้มเป็นคดีผู้บริโภคมากขึ้น และมีอัตราการฟ้องเพิ่มขึ้นเร็วกว่าการฟ้องคดีแพ่งธรรมดาประมาณ ๓ เท่า โดยสถิติอยู่ที่ ๑๓๓ คดี (๒๓ สิงหาคม ๒๕๕๑ ถึง ๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๘) ทำให้ปัจจุบันอัตราการฟ้องคดีแพ่งและคดีผู้บริโภครวมกันเพิ่มขึ้นเป็น ๒๘ คดีต่อปี หรือ ๒-๓ คดีต่อเดือน ดังนั้น อัตราการฟ้องร้องยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเพิ่มขึ้นประมาณ ๒,๗๐๐% นับตั้งแต่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคบังคับใช้ในปี ๒๕๕๑ ทุนทรัพย์ที่ฟ้องโดยรวมทั้งคดีแพ่งและคดีผู้บริโภคประมาณ ๒,๘๗๓ ล้านบาท กระทรวงสาธารณสุขชำระเงินตามคำพิพากษาแล้ว ๓๑ ล้านบาท สาเหตุการฟ้องส่วนมากเกิดจากการรักษาผิดพลาดถึงร้อยละ ๔๙ เป็นคดีเกี่ยวกับการคลอดถึงหนึ่งในสามของคดีแพ่งทั้งหมด และในภาพรวม โรงพยาบาลศูนย์และโรงพยาบาลทั่วไปมีโอกาสถูกฟ้องร้องมากกว่าโรงพยาบาลชุมชนประมาณ ๒ เท่า ในกรณีแพ้คดีและต้องจ่ายเงินตาม

คำพิพากษาแล้ว กระทรวงการคลังมีคำสั่งให้ไล่เบี้ย ตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ ถึงปัจจุบัน มีจำนวน ๔ คดี ประกอบด้วยแพทย์จำนวน ๓ คน พยาบาล ๕ คน^๒

ตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ เป็นต้นมา มีการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายและออกกฎหมายใหม่ที่มีผลกระทบต่อวงการแพทย์มาก โดยเฉพาะพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ฉบับที่ ๒๓ พ.ศ. ๒๕๕๐ มาตรา ๔ ให้เพิ่ม มาตรา ๘๔/๑ ต่อท้ายจากมาตรา ๘๔ เดิมในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ป.วิ.พ.) และมีมาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ กรณีเป็นคดีผู้บริโภค ทำให้การฟ้องคดีละเมิดเกี่ยวกับเวชปฏิบัติ (medical malpractice) ง่ายขึ้น เพราะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพเป็นความประมาทเลินเล่อหรือไม่ย่อมอยู่ในความรู้เห็นของแพทย์โดยเฉพาะ (exclusive knowledge) ศาลจึงมักกำหนดให้แพทย์ (จำเลย) ซึ่งเป็นผู้ประกอบวิชาชีพมีภาระการพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามฟ้อง ซึ่งถ้าพิสูจน์ไม่ได้ย่อมแพ้คดี^๓ จากแนวโน้มการฟ้องคดีที่มากขึ้น ประกอบกับหลักกฎหมายเปลี่ยนไป การศึกษากฎหมายที่มีผลกระทบต่อการทำงาน ของแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์นั้นมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะการใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ ซึ่งสามารถค้นคว้าได้จากแนวคำพิพากษาศาลฎีกา เพราะถือเป็นบรรทัดฐานที่ต้องยึดถือจนกว่าจะมีการเปลี่ยนหลักการคิดหรือหลักกฎหมาย โดยในช่วงเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ผ่านมานี้จะมีแนวคำพิพากษาเปลี่ยนแปลงไปเพียงใดนั้นยังไม่พบการศึกษาทำนองนี้ มาก่อน การศึกษานี้เน้นในเนื้อหาที่เป็นข้อเท็จจริงที่จะต้องปรับเข้ากับข้อกฎหมาย ไม่ได้ศึกษาถึงเทคนิคและวิธีการในศาล เช่น การยื่นบัญชีระบุพยาน โจทก์ขาดนัด จำเลยขาดนัดยื่น คำให้การ กระบวนการอุทธรณ์ฎีกา เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่ของนักกฎหมาย (ทนายความ) โดยตรง แพทย์ไม่จำเป็นต้องทราบในรายละเอียด

^๒ กลุ่มกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. สถิติคดีทางการแพทย์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ - พ.ศ. ๒๕๕๘. ๒๕๕๘ [ปรับปรุง ๒ ธันวาคม ๒๕๕๘; ค้นหาเมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๕๙]; สืบค้นได้จาก: http://www.legal.moph.go.th/index.php?option=com_remository&Itemid=814&func=fileinfo&id=472.

^๓ วิชัย อริยะนันท์ทกะ. กฎหมายลักษณะละเมิด. ใน: ประเสริฐ เสียงสุทธีวงศ์, บรรณาธิการ. รวมคำบรรยาย ภาคหนึ่ง สมัยที่ ๖๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ เล่มที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา; ๒๕๕๖. หน้า ๑๙๓-๕.

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษามาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องทางการแพทย์ ตลอดจนพยานหลักฐานที่ศาลในประเทศไทยใช้ในการวินิจฉัยตัดสินคดีแพ่งและคดีผู้บริโภคในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒. เพื่อศึกษาหลักกฎหมายที่นำมาพิจารณาในการดำเนินคดีทางแพ่งกับผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมและวิชาชีพที่เกี่ยวข้องทางการแพทย์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. แพทย์ทราบประเด็นที่สำคัญในการพิจารณาคดีแพ่งและคดีผู้บริโภคในศาลซึ่งทำให้แพทย์สามารถเตรียมตัวเพื่อต่อสู้คดีได้อย่างครบถ้วน ถูกต้อง

๒. แพทย์ทราบประเด็นที่สำคัญในการพิจารณาของศาลซึ่งจะทำให้สามารถนำไปปรับปรุงกระบวนการประกอบวิชาชีพเวชกรรมได้อย่างถูกต้องตามหลักกฎหมาย เพื่อป้องกันการถูกฟ้องร้องต่อไป

๓. นำความรู้ที่ได้ไปสอนนักศึกษาแพทย์เพื่อประโยชน์ต่อการเป็นแพทย์ตามเกณฑ์แพทยสภา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมและประชาชนในอนาคต

๔. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม (พนักงานสอบสวน อัยการ ศาล และทนายความ) สามารถนำข้อเท็จจริงทางการแพทย์ไปประกอบในการพิจารณาคดีได้อย่างถูกต้องและยุติธรรมมากขึ้น

๕. บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทราบและตระหนักถึงประเด็นสำคัญในการพิจารณาพิพากษาคดีความรับผิดในทางการแพทย์ เพื่อนำสืบพยานหลักฐานและประเด็นสำคัญได้อย่างครบถ้วน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาจากเอกสาร (Documentary research) เป็นหลัก ประกอบกับการสัมภาษณ์ในโอกาสต่างๆ ร่วมด้วย โดยมีวิธีดำเนินการ ดังนี้

๑. ศึกษาหลักกฎหมายพื้นฐานของประเทศไทยเกี่ยวกับความรับผิดในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมและสาขาทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง การรับฟังและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน แหล่งข้อมูลที่ศึกษา ได้แก่ คำพิพากษาศาลฎีกา ซึ่งค้นหได้จากฐานข้อมูลเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตของศาลฎีกา^๔ สำเนาคำพิพากษาศาลยุติธรรมในชั้นต่างๆ ประกอบข้อมูลจากตำรากฎหมายและตำราทางการแพทย์ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ **จากนั้นคัดเลือกเฉพาะคำพิพากษาที่ฟ้องหรือมีประเด็นที่ต้องวินิจฉัยเกี่ยวกับความรับผิดในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมหรือสาขาที่เกี่ยวข้องและมีการใช้พยานหลักฐานต่างๆ** ในการวินิจฉัยตัดสิน **คัดออกถ้าเป็นประเด็นเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความหรือต่อสู้ประเด็นอื่น** เช่น การบรรยายฟ้องไม่ถูกต้อง ฟ้องเคลือบคลุม ขาดอายุความ การขาดนัดโจทก์ การขาดนัดจำเลย เป็นต้น

๒. วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ความถี่ ร้อยละ เพื่อสรุปข้อมูลจำนวนของตัวแปรต่างๆ ได้แก่ จำนวนฎีกา ระยะเวลาตั้งแต่เกิดเหตุจนถึงคดีถึงที่สุด การแพ้-ชนะคดี เป็นต้น

ผลการศึกษา

จากการศึกษาพบคำพิพากษาศาลฎีกาทั้งหมด ๑๘ ฎีกา และยังอยู่ระหว่างฎีกาอีก ๑ คดี (แต่เป็นคดีที่ได้รับความสนใจมากในวงการแพทย์และกฎหมาย จึงนำมาศึกษาด้วย) รายละเอียดแสดงในตารางที่ ๑

ตารางที่ ๑ แสดงคดีแยกประเภทแพทย์แพ้-ชนะ

ผลของคดี	จำนวนฎีกา	ระยะเวลาเกิดเหตุ-คดีถึงที่สุด* (ปี)		ทุนทรัพย์ช่วง (บาท)	ศาลให้จ่ายจริงช่วง (บาท)
		ช่วงเวลา	เฉลี่ย		
แพทย์แพ้คดี	๑๓	๘-๑๖	๑๐.๕	๒๑๒,๐๐๐-๖๖๓,๕๙๐,๐๐๐	๒๒๖,๒๑๘-๘,๓๐๐,๐๐๐
แพทย์ชนะคดี	๖	๘-๑๑	๙	๘๐๐,๐๐๐-๑๓,๗๑๖,๐๐๐	-

* ไม่รวมคดีที่สิ้นสุดในศาลอุทธรณ์

^๔ ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่ง คำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา [ฐานข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต]. สืบค้นได้จาก: <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp>.

รายละเอียดคดีที่สำคัญและเป็นที่น่าสนใจในวงการแพทย์และนักกฎหมายแสดงในตารางที่ ๒ และ ๓

ตารางที่ ๒ แสดงรายละเอียดบางคดีที่สำคัญ กรณีคดีถึงที่สุดและโจทก์ชนะคดี
(เรียงตามปีที่เกิดเหตุ)

วันที่เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่-เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
๑๒ เม.ย. ๒๕๓๗	- แพทย์ศัลยกรรม ตกแต่ง โรงพยาบาล เอกชน ผ่าตัดเต้านม ขนาดใหญ่ให้เป็น ขนาดเล็กแล้วต้อง ผ่าตัดแก้ไขหลายครั้ง กลายเป็นเต้านมก้อน เดียว ผู้ป่วยเครียดมาก	ละเมิด ป.พ.พ. มาตรา ๔๒๐, ๔๒๕, ๔๒๗, ๔๓๘, และ ๔๔๖ เรียกค่าเสียหาย ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ศาลชั้นต้น พิพากษา ยกฟ้อง ศาลอุทธรณ์ พิพากษา ยืน ศาลฎีกาพิพากษา ยกฟ้องจำเลย ที่ ๑ (โรงพยาบาล เอกชน) แต่ให้จำเลย ที่ ๒ (แพทย์) ชำระเงิน ๓๐๙,๕๑๒.๗๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี	ฎีกาที่ ๒๙๒/๒๕๔๒ ประเด็นสำคัญ - ยกฟ้องจำเลยที่ ๑ เพราะตอนแรกไปติดต่อกันที่ คลินิกแล้วไปใช้สถานที่ เครื่องมือ และบุคลากรของ โรงพยาบาล โรงพยาบาลไม่ได้จ้างหรือมอบหมาย ให้จำเลยที่ ๒ (แพทย์) กระทำการผ่าตัด - โจทก์และแพทย์ผู้ผ่าตัดแก้ไขให้ เบิกความ สอดคล้องกันน่าเชื่อถือ (พยานคู่) - แพทย์ไม่แจ้งให้ผู้ป่วยทราบถึงขั้นตอนการรักษา ระยะเวลา และกรรมวิธีในการดำเนินการรักษา (ความครอบคลุมของการยินยอมให้การรักษา) - แม้โจทก์นำสืบไม่ได้ว่าประมาทเลินเล่อในการ ผ่าตัดและรักษาอย่างไร แต่ผลคือ ต้องให้แพทย์ คนต่อมาต้องแก้ไขถึง ๓ ครั้ง จึงดีขึ้น ซึ่งไม่ใช่ วิสัยและพฤติการณ์ที่ต้องใช้เป็นพิเศษของแพทย์ เชี่ยวชาญด้านศัลยกรรมด้านเลเซอร์ผ่าตัด (หลักผลักรักษาการพิสูจน์)

วันที่ เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่- เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
๒๐ ส.ค. ๒๕๓๙	- กระเป๋าน้ำร้อนรั่วรด หน้าอกผู้ป่วยเป็นแผล ไหม้ขณะนอน ในห้องพักฟื้น (ผู้ป่วย หนาวสันจิงวาง กระเป๋าน้ำร้อน) หลังผ่าตัด - ศูนย์ป้องกันควบคุม โรคมาเร็ง กรมการ แพทย์ กระทรวง สาธารณสุข	ละเมิด เรียกค่าเสียหาย รวม ๑ ล้านบาท - พ.ร.บ. ความรับผิด ทางละเมิดของ เจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ <u>ศาลชั้นต้น</u> พิพากษา - ยกฟ้องแพทย์และ ผู้อำนวยการ - ให้กระทรวง สาธารณสุขชดใช้ค่า เสียหาย ๒๒๖,๒๑๘ และดอกเบี้ย ๗.๕% ต่อปี <u>ศาลอุทธรณ์</u> พิพากษา ยืน <u>ศาลฎีกา</u> พิพากษายืน (ให้จำเลยชดใช้ค่า เสียหาย)	ฎีกาที่ ๔๖๔๑/๒๕๕๑ <u>ประเด็นต่อผู้ของจำเลย</u> - ฟ้องเคลือบคลุม - ฟ้องเจ้าหน้าที่รัฐไม่ได้ (ไม่มีอำนาจฟ้อง) - ศัลยแพทย์ไม่ได้ประมาท (หน่วยงานต้นสังกัดจึง ไม่ต้องรับผิดชอบด้วย) ความประมาทเป็นของพยาบาล ประจำห้องพักฟื้นและผู้ช่วยพยาบาล (ซึ่งไม่ได้ ว่ากล่าวกันมาในศาลล่างเลย) และศัลยแพทย์ไม่มี หน้าที่กำกับดูแลขณะเกิดเหตุเพราะผ่านการผ่าตัด ไปแล้ว - ไม่เสียหายจริงตามอ้าง (ผู้เสียหายใช้สิทธิข้าราชการเบิกค่ารักษาพยาบาล) - ผู้ป่วยใช้สมุนไพรจีนรักษาแผลเองทำให้แผล ติดเชื้อ <u>ประเด็นสำคัญ</u> - ขอบเขตความรับผิดชอบของแพทย์ในการดูแล ผู้ป่วย: ศาลฟังข้อเท็จจริง น้ำร้อนรั่วเพราะผู้ช่วย พยาบาลให้การว่าคงเป็นฝาจุกปิดไม่สนิทหรือรั่ว บริเวณปากกระเป๋า ตนไม่ได้ตรวจดูก่อนใช้ ขณะใช้ ก็ไม่ตรวจดูอีก จึงเป็นการประมาทเดินเลื้อ แพทย์ ต้องรับผิดชอบเพราะถือว่ายังมีหน้าที่ดูแลผู้ป่วย อยู่ เนื่องจากพยาบาลโทรแจ้งแพทย์และแพทย์ ได้รับว่าสั่งการรักษาไป แสดงว่ายังมีหน้าที่ดูแล อย่างใกล้ชิด และกำกับดูแลพยาบาลและผู้ช่วย พยาบาลด้วย หน่วยงานต้นสังกัดจึงต้องรับผิด ตาม พ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๕ - ผู้เสียหายไม่ฟ้องวิสัญญีแพทย์ ซึ่งมีหน้าที่ดูแล ผู้ป่วยในห้องพักฟื้นโดยตรง (recovery room: RR) - การใช้สิทธิข้าราชการพยาบาลเป็นการใช้สิทธิตาม กฎหมายไม่ใช่การชดใช้ค่าเสียหาย (ต่างประเภท กัน) จึงไม่ตัดสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย

วันที่ เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่- เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
<p>๘ ก.ย. ๒๕๓๘</p>	<p>- ผู้ป่วยไปคลอดที่ โรงพยาบาลเอกชน วิสัญญีแพทย์ฉีดยาชา เข้าเยื่อหุ้มไขสันหลัง (Epidural block) ระงับปวด สูติแพทย์ เจาะถุงน้ำคร่ำแรง คลอด ต่อมาเมื่อน้ำคร่ำ หลุดเข้ากระแสเลือด เป็นเหตุตาย (AFE) - เกิดเหตุเวลา ๘.๐๐-๑๐.๐๐ น. - ฟ้อง (ผู้อำนวยการ วิสัญญีแพทย์ สูติแพทย์)</p>	<p>ละเมิด เรียกค่าเสียหาย ๖๖๓,๕๙๐,๐๐๐ และ ดอกเบี้ย ๗.๕% ต่อปี - พ.ร.บ. วิชาชีพ เวชกรรม มาตรา ๒๖ - ข้อบังคับแพทยสภา ว่าด้วยการรักษา จริยธรรมแห่งวิชาชีพ เวชกรรม หมวด ๓ ข้อ ๑ (โจทก์ ๗ คน ฟ้องเพื่อ เรียกค่าเสียหายของ แต่ละคน จึงได้ ทุนทรัพย์จำนวนมาก) ศาลชั้นต้น พิพากษา ยกฟ้อง <u>ศาลอุทธรณ์</u> พิพากษา ให้จำเลย (โรงพยาบาล วิสัญญีแพทย์ และ สูติแพทย์) ชดใช้ค่า เสียหายรวม ๗,๓๓๐,๐๐๐ ค่าทนาย ๓๐๐,๐๐๐ บาท นอกนั้นยื่นตามชั้นต้น <u>ศาลฎีกา</u> พิพากษาให้ จำเลย (โรงพยาบาล วิสัญญีแพทย์ และ สูติแพทย์) ร่วมกัน ใช้เงิน ๘,๓๐๐,๐๐๐ และดอกเบี้ย ๗.๕% ต่อปี, ค่าทนายชั้นฎีกา ๑๕๐,๐๐๐ บาท</p>	<p>ฎีกา ๗๖๓๔/๒๕๕๔ <u>ประเด็นต่อสู้</u> - ฟ้องโจทก์เคลือบคลุม - โรงพยาบาลเอกชนไม่ได้จ้างแรงงานแพทย์ผู้ถูก ฟ้อง แต่เป็นสถานที่ให้บริการ - ผู้อำนวยการไม่ได้ทำละเมิดด้วย เพียงช่วย อำนวยความสะดวกหลังเกิดเหตุแล้ว - ภาวะ AFE เป็นเหตุพันวิสัยที่จะป้องกันและ เยียวยาได้ <u>ประเด็นสำคัญ</u> ประเด็น: ศาลพิเคราะห์จำเลยกระทำโดย ประมาทเป็นเหตุให้ตายหรือไม่ ใช้ข้อบังคับ แพทยสภาข้อเดียวว่า <i>ไม่รักษามาตรฐานระดับดี ที่สุด ทอดทิ้งผู้ป่วยไป</i> ผู้ป่วยรายอื่น หลักฐาน - ศาลดูเหตุผลการฟ้องของโจทก์ว่า รักษาที่ โรงพยาบาลมานาน คนไข้ไม่ประสงค์จะฟ้องแพทย์ โดยพื้นฐานอยู่แล้ว แต่จำเลยไม่ดูแลหลังเกิดเรื่อง โจทก์ไม่ได้ต้องการเงิน เพราะฟ้องถึง ๖๐๐ ล้าน กว่าบาท ศาลอุทธรณ์ลดเหลือ ๗ ล้านกว่า ก็ไม่ ดีใจ (ไม่ได้อยากฟ้องเพราะต้องการเงินหรือใช้ สิทธิ์โดยไม่สุจริต) - ผู้ตายและครอบครัวมารักษาที่โรงพยาบาลนี้กว่า ๑๐ ปี เชื่อว่าจะได้รับบริการที่ดีกว่าโรงพยาบาล ของรัฐที่มีผู้ป่วยจำนวนมาก คือ ตามข้อบังคับ แพทยสภา ต้องใช้มาตรฐานที่ดีที่สุด - ดูตำราว่า วิสัญญีแพทย์ต้องดูแลใกล้ชิดหลังให้ ยาชา - อาจารย์วิสัญญีพยานโจทก์ เบิกความว่าจำเลย ละทิ้งผู้ป่วยไปดูผู้ป่วยรายอื่น ประกาศกระทรวง สาธารณสุข ไม่ให้อำนาจพยาบาลเฝ้าแทนได้และ มอบให้ฉีดยาถ้าผู้ป่วยปวดก็ทำไม่ได้ ถ้าแพทย์ได้ เฝ้าตลอดจะทำให้แก้ไขได้ทัน อ้างเวชระเบียนว่า มีบางช่วงเวลาขาดหายไป ไม่บันทึกปริมาณยา ไม่ บันทึกเรื่องการใส่ท่อช่วยหายใจ การฉีดยากระตุ้น และอื่นๆ อีกมาก</p>

วันที่ เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่- เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
			<ul style="list-style-type: none"> - เครื่องติดตามอาการไม่ใช่แบบอัตโนมัติต่อเนื่องจริงดังจำเลยอ้าง เพราะต้องกดปุ่มก่อนจึงวัดความดัน และชีพจร และไม่เตือนเมื่อความดันโลหิตตก - อาจารย์วิมลัญญ์ พยานโจทก์อีกคน เบิกความเรื่องการเฝ้าติดตามและเคยช่วยผู้ป่วย AFE ไปได้เมื่อ ๑๐ ปีก่อน ศาลจึงเห็นว่า ไม่สามารถอ้างเหตุสุดวิสัยได้ - AFE สามารถรักษาได้ รอด ๒๐% ถ้ามีการดูแลใกล้ชิด (มีเอกสารวิชาการยืนยัน) - ศาลคาดว่าที่ไม่ดูแลใกล้ชิด อาจเป็นเพราะ AFE เกิดขึ้นไม่บ่อยและจำเลยไม่มีประสบการณ์ดูแลผู้ป่วยประเภทนี้ แต่จำเลยก็อ้างว่าไม่ทราบภาวะแทรกซ้อนนี้ไม่ได้ (เป็นการบอกว่า แม้จำเลยอ้างแบบนี้ก็ไม่พ้นผิด) - พยานโจทก์ (อาจารย์วิมลัญญ์) ไม่มีเหตุโกรธเคืองกับจำเลยและยังถือหุ้नโรงพยาบาลจำเลยด้วย - มติแพทยสภามีความน่าสงสัย ศาลไม่รับฟัง <p>ประเด็น: จำเลยที่เป็นนิติบุคคลต้องรับผิดชอบ เพราะเป็นนายจ้างตาม มาตรา ๔๒๐ ประกอบ มาตรา ๔๒๕ เพราะมีอำนาจบังคับบัญชา วางกฎเกณฑ์การทำงานของแพทย์ ผู้อำนวยการว่ากล่าวตักเตือนแพทย์ได้ แต่ไม่มีใครติตักเตือนผู้อำนวยการ</p>

วันที่ เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่- เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
<p>๓๑ มี.ค.-๑๕ เม.ย. ๒๕๔๑</p>	<p>หญิงตั้งครรภ์ ๖ เดือน เจ็บครรภ์คลอดก่อน กำหนด สูติแพทย์ โรงพยาบาลของรัฐ ให้ยาบรรเทาการ หดตัวมดลูกและยา กันชัก ต่อมาผู้ป่วย มีอาการระคายเคือง ผิวหนังและตา ต่อมา หกล้ม แพทย์ให้ยา เดมโตอ ครั้งที่ ๓ กลับมาด้วยการ แพ้ยารุนแรง (Steven Johnson's Syndrome) - เหตุเกิด ๑๐.๐๐ น. - ฟ้องกระทรวง สาธารณสุขและ สูติแพทย์</p>	<p>ฟ้องละเมิด ป.พ.พ. มาตรา ๔๒๐, ๔๔๖ เรียกค่าเสียหาย ๕,๐๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ศาลชั้นต้น พิพากษา ให้จำเลยที่ ๑ ชำระ เงิน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ศาลอุทธรณ์ พิพากษา ยืน ศาลฎีกา พิพากษายืน - ค่าทนายทนาย ระหว่างเจ็บป่วย ๔๐๐,๐๐๐ บาท ค่า เสียสมรรถภาพในการ มองเห็น ๘๐๐,๐๐๐ บาท และค่าสูญเสีย ความสวยงามของใจทัก ๘๐๐,๐๐๐ บาท</p>	<p>ฎีกาที่ ๖๐๙๒/๒๕๕๒ ประเด็นต่อสู้ - แพทย์สอบถามประวัติจากพยาบาลแล้วก่อนสั่ง การรักษา (ให้พยาบาลถามแทน โดยแพทย์ไม่ได้ มาดูแลผู้ป่วย) - การแพ้ยาไม่ใช่ผลโดยตรงจากการฉีดยา - ผู้ป่วยปกปิดไม่แจ้งว่าเคยมีอาการแพ้ยา - ผู้ป่วยยินยอมให้รักษาแล้ว แพทย์จึงไม่ต้องรับผิด ประเด็นสำคัญ - ก่อนฉีดยาต้องมาตรวจอาการผู้ป่วยด้วยตนเอง และห้องแพทย์กับผู้ป่วยห่างกันแค่ ๒๐ เมตร ไม่มีเหตุสุดวิสัยที่จะมาไม่ได้ - ผู้ป่วยไม่ทราบว่าเป็นแพ้ยาจึงไม่ผิด - ความยินยอมไม่รวมถึงให้ทำประมาทเลินเล่อ ด้วย</p>

วันที่ เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่- เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
๒๐ มิ.ย. ๒๕๔๗	เด็กหญิงได้รับการ รักษาโรคเยื่อหุ้ม สมองลำช้าทำให้ พิการตลอดชีวิต - เหตุเกิดที่ โรงพยาบาลของรัฐ ประจำจังหวัด - ฟ้องสำนักงานปลัด กระทรวงสาธารณสุข	ฟ้องละเมิด ประมาณ เงินเล่าทำให้เสียหาย เป็นคดีผู้บริโภค ทุนทรัพย์ ๑๖,๘๘๘,๘๗๘.๙๐ บาท และดอกเบี้ย ร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ศาลชั้นต้น พิพากษา ยกฟ้อง ศาลอุทธรณ์แผนกคดี ผู้บริโภค พิพากษายืน ศาลฎีกาแผนกคดี ผู้บริโภคอนุญาตให้ฎีกา พิพากษาให้จำเลยชดใช้ ค่าเสียหาย ๒ ล้านบาท และดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี	ฎีกาที่ ๑๒๔๙๘/๒๕๕๘ ประเด็นต่อสู้ - ตรวจรักษาตามหลักวิชาการทางการแพทย์ด้วยความระมัดระวังแล้ว - โจทก์ไม่ได้แจ้งแพทย์ว่าบิดามีอาการไอเป็นเลือด (จะได้พินิจติดตาม พ.ร.บ. สุขภาพแห่งชาติ มาตรา ๘ วรรค ๒) - ค่าเสียหายสูงเกินส่วน - ฟ้องโจทก์ขาดอายุความ ประเด็นสำคัญ - เมื่อไม่แน่ใจควรส่งปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ (รังสีแพทย์) ทั้งที่ทำได้ง่าย ไม่ว่าโอกาสมากน้อยแค่ไหนก็ตาม - บันทึกเวชระเบียน เมื่อไม่ปรากฏว่าแพทย์ได้สอบถามอาการดังกล่าวถือว่าไม่ได้ถาม (ไม่ได้บันทึกเท่ากับไม่ได้ทำ) - อะไรที่ทำได้แต่แรกก็ควรทำเลย ประกอบกับก็ยัง ไม่แน่ใจการวินิจฉัยด้วย และเมื่อไม่แน่ใจการอ่าน เอกซเรย์ก็ควรส่งผู้เชี่ยวชาญ - พยานนายแพทย์อื่นสองคนเบิกความสนับสนุนโจทก์ ศาลฟังหลักฐาน จากการกระทำของแพทย์หญิง น. (ฝ่ายจำเลย) เปรียบเทียบกับนายแพทย์ ส. (ฝ่าย จำเลย) ค่าเบิกความนายแพทย์ ท. พยานฝ่ายโจทก์ เบิกความสนับสนุนฝ่ายโจทก์ และตำราเกี่ยวกับ การตรวจโรคกรณีที่ไม่ทราบเหตุที่ฝ่ายโจทก์อ้าง สรุปว่าจำเลยไม่ได้กระทำสองอย่าง คือ ส่งเอกซเรย์ ปอดไปปรึกษาผู้เชี่ยวชาญและไม่ซักประวัติวินิจฉัยโรค จากญาติ - แพทย์คนแรกบันทึกว่าเป็นไข้มา ๓ วัน จำเลยเห็น ดังนั้นจึงไม่นึกถึงวินิจฉัย เพราะต้องเป็นไข้เกิน ๑๔ วัน แต่ทนายฝ่ายโจทก์เห็นบันทึกทางการแพทย์ว่า ผู้ป่วยเป็นไข้มา ๒ สัปดาห์ ศาลจึงลดน้ำหนัก ความน่าเชื่อถือส่วนนี้ ระหว่างน้ำหนักพยานเอกสาร (บันทึกพยาบาล) และคำเบิกความของแพทย์ ฝ่ายจำเลย (ระยะเวลาป่วย) ศาลเชื่อพยานเอกสาร มากกว่า - บิดาโจทก์ไม่พินิจที่ไม่ได้แจ้งประวัติ เพราะไม่รู้ว่าจะ แจ้ง และไม่ได้ปิดหรือแจ้งเท็จเพราะแพทย์คนหลัง (แพทย์หญิง น.) ถามก็บอก

มาตรฐานการพิสูจน์ความรับผิดชอบของผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม:
 ศึกษาการต่อสู้คดีในศาลไทย

วันที่เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่-เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
			- การรักษาล่าช้าทำให้พิการ เพราะตั้งแต่แรกรับผู้ป่วยนั้นยังไม่มีอาการทางระบบประสาท แสดงว่าถ้ารักษาด้วยยาตั้งแต่แรกอาจทำให้รักษาทันเวลาก็ได้

ตารางที่ ๓ แสดงรายละเอียดบางคดีที่สำคัญ กรณีคดีถึงที่สุด^๕ และโจทก์แพ้คดี (เรียงตาม พ.ศ. ที่เกิดเหตุ)

วันที่เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่-เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
๑๔-๑๕ ธ.ค. ๒๕๔๔	ผลแทรกซ้อนจากการฉีดยาชาเข้าช่องเยื่อหุ้มไขสันหลัง (spinal block) - ฟ้องสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข	ฟ้องละเมิด เรียกค่าเสียหาย ๑๓,๗๑๖,๐๐๐ บาท ศาลชั้นต้น พิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์ พิพากษายืน ศาลฎีกา พิพากษายืน	ตามฎีกาที่ ๑๐๔๑๖/๒๕๕๕ <u>ประเด็นต่อสู้ของจำเลย</u> - โจทก์และจำเลยทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันแล้ว ไม่มีอำนาจฟ้อง (ศาลฎีกาไม่พิจารณาเพราะไม่น่าใช้ประเด็นฎีกา) - คดีขาดอายุความแล้ว - จำเลยไม่ได้ประมาท เรื่องที่เกิดเป็นเหตุสุดวิสัย <u>ฎีกาประเด็น</u> - ไม่เตรียมออกซิเจนให้ขณะผ่าตัดอย่างเพียงพอ - แพทย์ผู้ผ่าตัดไม่ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานการประกอบวิชาชีพเวชกรรม <u>ประเด็นสำคัญ</u> - พยานบุคคลของโจทก์เบิกความขัดแย้งกันเองไม่น่าเชื่อถือ - โจทก์และจำเลยมีพยานผู้เชี่ยวชาญที่เป็นแพทย์ทั้งคู่มาเบิกความโดยความศาลเชื่อพยานผู้เชี่ยวชาญที่เบิกความได้มีเหตุผลกว่า ศาลเชื่ออาจารย์คณะแพทย์ เพราะเชี่ยวชาญโดยตรง ส่วนพยานโจทก์ ไม่ได้เฉพาะทางวิสัญญีแม้รักษาผู้ป่วยมานาน (แต่นานน้อยกว่าพยานจำเลย) และพยานอ่านข้อเท็จจริงจากเวชระเบียนเดียวกัน แปลข้อเท็จจริงต่างกัน เรื่องการให้สารน้ำก่อนบล็อกหลัง และยาที่ให้หลังซ็อก การให้ความเห็นในการรักษา ยกศีรษะสูงหลังซ็อก การอ้างอิงเอกสารของโจทก์ไม่ถูกต้องอ้างผิดคนละกรณีกัน

^๕ ยกเว้นคดีผู้ป่วยตายจากการฉีดยาชาเข้าช่องเยื่อหุ้มไขสันหลัง ซึ่งยังอยู่ระหว่างฎีกาคดีแพ่ง แต่เนื่องจากเป็นคดีที่กล่าวถึงกันมากในวงการแพทย์และกฎหมายจึงนำมาเป็นกรณีศึกษาด้วย

วันที่เกิดเหตุ	ลักษณะคดี/สถานที่-เวลาเกิดเหตุ	การฟ้องคดีแพ่ง/ ค่าเสียหาย การฟ้องคดีอาญา/ ผลการตัดสิน	รายละเอียดการตัดสินของศาลฎีกา
ผู้ป่วยตาย ๕ มิ.ย. ๒๕๔๕ ^๖	ผู้ป่วยตายจากแพทย์ทั่วไปฉีดยาชาเข้าช่องเยื่อหุ้มไขสันหลังและไปกดการหายใจ (high spinal block) ขณะผ่าตัดไส้ติ่ง เหตุเกิดที่โรงพยาบาลประจำอำเภอ	คดีแพ่ง ฟ้องละเมิด ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๔๒๐ และ พ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ ศาลชั้นต้น พิพากษาให้จำเลยจ่ายเงิน ๖๐๐,๐๐๐ บาท พร้อมดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ศาลอุทธรณ์ พิพากษายกฟ้อง (๑๒ ก.ค. ๕๐) อยู่ระหว่างฎีกาคดีแพ่ง	ประเด็นสำคัญในศาลชั้นต้น - ศาลชั้นต้นคดีแพ่งเห็นว่าการผ่าตัดโดยไม่มี วิชาญแพทย์หรือวิชาญพยาบาล ถือว่าประมาทเล็กน้อยแต่ไม่ร้ายแรง ศาลเห็นว่าควรส่งตัวไปรักษาต่อ ส่วนประเด็นอื่นถือว่าไม่ประมาท
๒๕ เม.ย. ๒๕๔๔	เด็กอายุ ๒ เดือน ๒๗ วัน ป่วยเป็นโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ ติดเชื้อในกระแสเลือด แพทย์ประมาท เลินเล่อเพราะรักษาไม่ทันท่วงที, ของเหลวคั่งในสมอง และนิ้วมือนิ้วเท้าตายจากการขาดเลือด - ฟ้องกระทรวงสาธารณสุข	ฟ้องละเมิด ป.พ.พ. มาตรา ๔๒๐ เรียกค่าเสียหาย ๑๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท และดอกเบี้ยร้อยละ ๗.๕ ต่อปี ศาลชั้นต้น พิพากษายกฟ้อง ศาลอุทธรณ์ พิพากษายืน ศาลฎีกา พิพากษายืน	ฎีกาที่ ๒๑๔๑๐/๒๕๕๖ ประเด็นต่อผู้ของจำเลย - โจทก์มีอาการหนักมาก่อนจึงเยียวยาได้ยาก แต่ก็ยังช่วยชีวิตไว้ได้ ประเด็นสำคัญ - พยานโจทก์เป็นแพทย์สองคนเบิกความ ให้ยาปฏิชีวนะเข้าไปทำให้เยื่อหุ้มสมองอักเสบมากขึ้น น้ำคั่งในสมอง และปลายนิ้วตายจากขาดเลือด และไม่ให้น้ำเกลือในคนไข้ช็อก - พยานจำเลยเบิกความแก้ข้อกล่าวหาของโจทก์ได้ทุกประเด็น โดยพยานจำเลยเบิกความว่า ให้ยาปฏิชีวนะโดยเร็วหมายถึงไม่ได้ต้องให้ทันที แต่รอ ๓-๔ ชั่วโมงได้ การให้ยาภายใน ๖ ชั่วโมง ไม่เปลี่ยนผลการรักษา และพยานจำเลยสองคนเบิกความว่า ตอนแรกยังไม่ช็อก ยังไม่ต้องให้น้ำเกลือ - อาการช็อกและตาเหลือก แสดงว่าป่วยมาหลายวันแล้ว - อาการผู้ป่วยหนักตั้งแต่แรกเสี่ยงต่อการเสียชีวิตสูง แพทย์รักษาตามมาตรฐานอย่างดี และผู้ป่วยก็รอดได้แล้ว

^๖ คดีนี้ฟ้องเป็นคดีอาญาด้วย โดยฟ้องประมาทฉีดยาชาเข้าไขสันหลังทำให้ผู้ป่วยตาย ศาลชั้นต้น พิพากษาจำคุกแพทย์ ๓ ปี ศาลอุทธรณ์ พิพากษายกฟ้อง และไม่มีใครติดใจฎีกา

คดีที่เผยแพร่ในชั้นฎีกานั้นทั้งหมดเป็นคดีฟ้องละเมิดเรียกค่าเสียหายตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (ป.พ.พ.) มาตรา ๔๒๐ เป็นหลักประกอบกับพระราชบัญญัติ (พ.ร.บ.) วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ (ในช่วงทศวรรษนี้) แต่อาจมีการใช้กฎหมายอื่นประกอบบ้างในการฟ้องคดี เช่น พ.ร.บ. สถานพยาบาล, พ.ร.บ. วิชาชีพเวชกรรม เป็นต้น โดยทนายทรัพย์ที่ใช้ฟ้องกันมีตั้งแต่ระดับแสนบาทจนถึงหลายร้อยล้านบาท

ในฐานะแพทย์เป็นจำเลยในคดีแพ่ง มักจะยกข้อต่อสู้ ดังนี้ อำนาจฟ้องโจทก์ (ฐานะความเป็นผู้เสียหาย ฟ้องผิดศาล ฟ้องผิดคน), คดีขาดอายุความ, โจทก์ไม่ได้เสียหาย, ค่าเสียหายเรียกสูงกว่าความเป็นจริง, จำเลยไม่ได้ทำประมาท ไม่ได้ละเมิด, ไม่ได้ทำโดยผิดกฎหมาย เช่น ผู้ป่วยยินยอมไม่รักษาแล้ว, ผลการกระทำไม่สัมพันธ์กับการกระทำ

คดีที่ยกฟ้องนั้น ตัวอย่างมักเกิดขึ้นในปีก่อน พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ บังคับใช้ ซึ่งภาระการพิสูจน์มักจะตกอยู่ที่โจทก์ ซึ่งถ้าโจทก์พิสูจน์ไม่ได้ตามฟ้องก็มักแพ้คดีไป

วิจารณ์

จากการศึกษา พบว่า คดีทั้งหมดที่สิ้นสุดในศาลฎีกาเป็นคดีแพ่งทั้งหมด ไม่มีคดีอาญาเลย โดยสาเหตุที่มีการฟ้องคดีแพ่งมากกว่าอาญาอาจเป็นเพราะมาตรฐานการพิสูจน์คดีแพ่งต่ำกว่าคดีอาญา ถ้าใช้หลักฐานชุดเดียวกัน โอกาสชนะคดีแพ่งจะมากกว่า ประกอบกับทางแพ่งมีการเยียวยาค่าเสียหายและป้องกันความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายดีกว่า เช่น มาตรการคุ้มครองชั่วคราว ส่วนอาญามุ่งลงโทษผู้กระทำผิดและคุ้มครองสังคม นอกจากนี้ อายุความคดีแพ่งสั้นกว่า แต่อย่างไรก็ตาม การฟ้องคดีอาญาทำให้อายุความคดีแพ่งสะดุดหยุดลงได้ ทำให้อายุความหยุดนับไปจนกว่าคดีอาญาจะสิ้นสุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ป.วิ.อ.) มาตรา ๕๑ วรรคสอง จำนวนคดีที่ตัดสินในศาลฎีกาซึ่งได้รับการเผยแพร่มีน้อย ไม่สามารถนำมาคำนวณเปรียบเทียบทางสถิติระหว่างคดีที่โจทก์ชนะและคดีที่ศาลยกฟ้องได้ จึงได้วิเคราะห์และวิจารณ์เป็นประเด็นตามลำดับกระบวนการพิจารณาคดีและการต่อสู้อคดี

กฎหมายหลักที่ใช้เป็นฐานในการฟ้องคดี

๑. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

ในคดีแพ่งที่เกี่ยวกับความผิดพลาดในการรักษา (Medical errors) นั้น โจทก์มักฟ้องแพ่งในสองกรณี คือ ละเมิด และผิดสัญญา ซึ่งในกรณีละเมิดนั้นเป็นการฟ้องว่าแพทย์ประมาทเป็นเหตุให้ได้รับความเสียหาย โดยองค์ประกอบของความรับผิดเพื่อการละเมิดตาม ป.พ.พ. มาตรา ๔๒๐ นั้นประกอบด้วย ต้องเป็นการกระทำโดยจงใจหรือประมาท เป็นการกระทำโดยผิดกฎหมาย และต้องได้รับความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ ชีวิต ร่างกาย อนามัย สิทธิเสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด แต่ถ้าเป็นเรื่องการกล่าวข้อความอันเป็นเท็จ ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชื่อเสียงหรือเกิดความเสียหายแก่ทางทำมาหาได้ของผู้อื่นอาจถูกฟ้องร้องกรณีการให้ความเห็นโดยไม่สุจริต^๗

๒. พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ การให้บริการทางการแพทย์นั้นถือว่าเป็นการให้บริการโดยได้รับเงินหรือค่าตอบแทน ซึ่งบางกรณีเป็นลักษณะการจ้างทำของ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๘๗/๒๕๐๗ และเข้าข่ายเป็นคดีผู้บริโภคตั้งแต่มี พ.ร.บ. คุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๒๒ แล้ว และปัจจุบันยังมีความชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะคดีทางการแพทย์ถือว่าเป็นคดีผู้บริโภคตามคำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์^๘

๓. พระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งที่เป็นข้าราชการและลูกจ้างได้ประโยชน์ในการได้รับความคุ้มครองต่อการฟ้องคดีและการชดเชยค่าเสียหายกรณีละเมิด

^๗ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๕๒/๒๕๓๔ คือ แม่แพทย์ไม่ได้ตรวจผู้ป่วย แต่ให้ความเห็นว่าผู้ป่วยเป็น Paranoid disorder ก็ตาม ก็ไม่ผิด เพราะการที่จำเลยที่ ๔ ให้ความเห็นอย่างเป็นทางการทางการแพทย์ว่าตามอารมณ์และพฤติกรรมของโจทก์ตั้งที่จำเลยที่ ๑ ที่ ๒ (นายจ้างโจทก์) พรรณนาให้จำเลยที่ ๔ ฟังนั้น อาจจะเป็นโรคหรือความผิดปกติทางจิตใจได้ ๕ ประเภท และจำเลยที่ ๔ ลงความเห็นว่าการของโจทก์น่าจะเป็นโรคประเภทที่สอง และว่าถ้าได้ตรวจผู้ป่วยหรือโจทก์โดยตรงก็อาจจะเป็นโรคชนิดอื่นก็ได้ แสดงว่าจำเลยที่ ๔ ไม่ได้ยืนยันเป็นเด็ดขาดว่าโจทก์เป็นโรคชนิดใด จำเลยที่ ๔ ให้ความเห็นโดยสุจริตไม่เป็นละเมิด

^๘ คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ ที่ ๕๘/๒๕๕๑, ๔๓/๒๕๕๒ เนื่องจากมีการเรียกค่าตอบแทนในการให้บริการ ไม่ว่ามีวัตถุประสงค์ใดก็ตาม ทั้งนี้ตาม พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓ (๑)

๔. พระราชบัญญัติวิชาชีพเวชกรรม พ.ศ. ๒๕๒๕ และข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ

๕. พระราชบัญญัติสถานพยาบาล พ.ศ. ๒๕๔๑

๖. กฎหมายที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพของบุคลากรทางการแพทย์สาขาอื่น ๆ (ไม่เกี่ยวกับแพทย์)

กระบวนการพิจารณาคดีและการใช้พยานหลักฐาน

๑. ประเด็นแรกที่ต้องพิจารณา คือ **ประเด็นที่พิพาท (disputed issues)** กันนั้น มีประเด็นอะไรบ้าง ซึ่งจะอยู่ในคำฟ้องโจทก์และคำให้การจำเลย ในกรณีที่คำฟ้องมีหลายประเด็นและซับซ้อน ศาลก็ต้องทำการชี้สองสถาน เพื่อกำหนดประเด็นข้อพิพาท หน้าที่ ลำดับการนำสืบ และศาลต้องแจ้งประเด็นข้อพิพาทให้คู่ความทราบก่อนการสืบพยานด้วย^๙ ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดประเด็นพิพาทไว้ หรือไม่ได้กล่าวไว้ในคำฟ้องแล้ว ศาลจะหยิบยกขึ้นพิจารณาเองไม่ได้ ซึ่งทำให้น่าพิจารณาว่าอาจเป็นการขาดความยุติธรรมได้เช่นกัน เช่น กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความรู้ทางการแพทย์น้อยกว่าหรือมีข้อจำกัดในการนำพยานขึ้นเบิกความ ในขณะที่อีกฝ่ายเป็นแพทย์ ดังเช่นกรณีฎีกาที่ ๙๕๑๓/๒๕๕๑ สудиแพทย์ตรวจครรภ์โดยอัลตราซาวด์ไม่พบครรภ์แฝดที่อายุครรภ์ ๖ เดือน เด็กคลอดออกมาเป็นแฝด แต่คนหนึ่งขาดอากาศเสียชีวิต แพทย์ต่อสู้ว่าผู้ป่วยต้องการให้อัลตราซาวด์เพื่อทราบเพศเท่านั้น ซึ่งคุณภาพของอัลตราซาวด์จะต่ำกว่ากรณีดูเพื่อกรณีอื่นจึงอาจไม่เห็นครรภ์แฝดได้ ประกอบกับการวัดระดับยอดมดลูกมาตลอดจนคลอด จึงถือว่าไม่ประมาท แต่ไม่มีการต่อสู้ประเด็นหน้าที่ของแพทย์ในการตรวจอัลตราซาวด์ว่าต้องตรวจดูอะไรบ้างแม้มีการร้องขอให้ดูเฉพาะเรื่องเพศทารก โอกาสที่อัลตราซาวด์ไม่พบครรภ์แฝดมีเท่าไร ประสิทธิภาพอัลตราซาวด์เป็นอย่างไรระหว่างต้องการทราบเพศกับตรวจครรภ์แฝด เป็นต้น ซึ่งต้องอาศัยพยานที่เป็นสудиแพทย์ด้วยกัน แต่โจทก์อ้างแค่พยานที่เป็นพยาบาล น้ำหนักจึงน้อยกว่า

^๙ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๒

๒. ประการต่อมา ต้องพิจารณาว่าภาระการพิสูจน์หรือหน้าที่นำสืบในแต่ละประเด็นที่พิพาทเป็นของฝ่ายใด ซึ่งจะกล่าวถึงมาตรฐานการพิสูจน์ด้วย

๒.๑ หน้าที่นำสืบพยานหลักฐาน (burden of proof)^{๑๐} จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาในคดีแพ่งทั่วไปพบว่า หน้าที่นำสืบมักจะตกอยู่กับฝ่ายโจทก์ คือ ต้องนำสืบว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไร และนำสืบว่าแพทย์ประมาทเลินเล่ออย่างไรด้วย เพราะเป็นฝ่ายที่อ้างข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อกล่าวหาจำเลย ซึ่งปรากฏให้เห็นจากคำพิพากษาศาลฎีกาตั้งแต่ปี ๒๔๗๕ เป็นต้นมา เช่น

- ฎีกาที่ ๙๔๖-๙๔๗/๒๔๗๕: เป็นกรณีที่จำเลยฎีกาว่า โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ และศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ได้กำหนดให้โจทก์มีหน้าที่พิสูจน์ตั้งแต่แรกแล้ว (จำเลยหลงเข้าใจผิดว่าตนมีหน้าที่พิสูจน์)

- ฎีกาที่ ๙๕๒/๒๕๓๔: ซึ่งโจทก์ (ผู้ป่วย) ฟ้องว่าจำเลยซึ่งเป็นแพทย์ผู้ให้ความเห็นผู้ป่วยเป็นโรค Paranoid disorder ทั้งที่ไม่ได้ตรวจร่างกาย เพียงแต่ฟังประวัติจากบุคคลอื่นที่นำไปให้ โดยศาลให้เหตุผลว่า “โจทก์ไม่ได้บรรยายฟ้องว่าจำเลยที่ ๔ (แพทย์ผู้ให้ความเห็น-ผู้เขียน) มีหน้าที่ตามกฎหมายหรือระเบียบปฏิบัติอย่างไรในการที่จะต้องตรวจร่างกายหรือจิตใจของโจทก์เสียก่อน จึงจะให้ความเห็นได้... และโจทก์ไม่ได้บรรยายฟ้องว่าจำเลยที่ ๔ จงใจหรือประมาทเลินเล่อให้ความเห็นเป็นผลร้ายโดยตรงแก่โจทก์หรือไม่”

- ฎีกาที่ ๕๐๑๘/๒๕๕๐: โจทก์นำสืบไม่ได้ว่าแพทย์ประมาทเลินเล่อในการตรวจรักษาหรือละเว้นไม่ปฏิบัติตามระเบียบวิธีปฏิบัติทางการแพทย์อย่างไร

- ฎีกาที่ ๖๐๔๗/๒๕๕๑: โจทก์อ้างการติดเชื้อที่เกิดจากการนำสิ่งสกปรกหรือผิปรกติไปสัมผัสกับบาดแผลหรือเส้นเลือด ทำให้ติดเชื้อในกระแสโลหิต โจทก์ต้องพิสูจน์แต่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ จำเลยจึงไม่ต้องรับผิด

แต่หลังจาก มี ป.วิ.พ. มาตรา ๘๔/๑ หน้าที่นำสืบมีแนวโน้มจะตกอยู่กับฝ่ายแพทย์เอง คือ ต้องนำสืบว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อนั้น โจทก์มีหน้าที่นำสืบเพียงแค่ให้ศาลเห็นว่าตนได้รับความเสียหายอย่างไรก็เพียงพอแล้ว เพราะใช้หลักข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง (factual presumption) โดยมาจากหลักกฎหมายทั่วไปว่า "res ipsa loquitur" (things speak for

^{๑๐} จรัญ ภักดีธนากุล. กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. พิมพ์ครั้งที่ ๘. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา; ๒๕๕๖.

themselves) กล่าวคือ ในสถานการณ์เกี่ยวข้องกับการรักษาพยาบาล เช่น การผ่าตัดในห้องผ่าตัดที่ผู้ป่วยสลบ แพทย์และพยาบาลเท่านั้นที่รู้เห็นการกระทำต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตลอดในห้องผ่าตัด เมื่อตรวจพบภายหลังว่ามีผ้าซับเลือดในช่องท้อง ก็ต้องสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงว่าเป็นความประมาทเลินเล่อของแพทย์และพยาบาล ถือว่าข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการรักษานั้นปรากฏชัดอยู่ในตัวเองว่าแพทย์ คือ แพทย์ต้องลิ้มของสิ่งนั้นไว้ในท้อง ควรจะต้องให้แพทย์เป็นฝ่ายที่มีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น ซึ่งถ้าแพทย์หรือพยาบาลพิสูจน์ไม่ได้ว่าตนไม่ได้ประมาทเลินเล่อลิ้มสิ่งนั้นไว้ในท้องผู้ป่วย ก็ต้องแพคดี แต่อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาเคยกำหนดภาระการพิสูจน์ให้แพทย์โดยใช้หลัก *res ipsa loquitur* มาก่อนมีมาตรา ๘๔/๑ แล้ว คือ มีการยอมรับแนวคิดข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริงมาเปลี่ยนภาระการพิสูจน์ โดยเฉพาะในกรณีศัลยกรรมความงาม เช่น ฎีกาที่ ๒๙๒/๒๕๔๒ โดยศาลให้เหตุผลว่า “แม้โจทก์นำสืบไม่ได้ว่าประมาทเลินเล่อในการผ่าตัดและรักษาอย่างไร แต่ผลคือ ต้องให้แพทย์คนต่อมาต้องแก้ไขถึง ๓ ครั้งจึงดีขึ้น ซึ่งไม่ใช่วิสัยและพฤติการณ์ที่ต้องใช้เป็นพิเศษของแพทย์เชี่ยวชาญด้านศัลยกรรมด้านเลเซอร์ผ่าตัด” หลัก *res ipsa loquitur* นี้สอดคล้องไปในทางเดียวกันกับหลัก *exclusive knowledge* คือ เรื่องที่อยู่ในความรู้อันเห็นของจำเลยฝ่ายเดียว ภาระการพิสูจน์จึงควรตกอยู่แก่จำเลยซึ่งใช้มากในกฎหมายต่างประเทศ ในประเทศไทยได้นำหลักการนี้มาบัญญัติไว้ใน มาตรา ๒๙ แห่งพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑^{๑๑} ซึ่งกฎหมายนี้นำมาใช้กับการให้บริการทางการแพทย์ด้วย ดังนั้น แนวโน้มหลังจาก พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้นมา แพทย์จะต้องเป็นฝ่ายรับภาระการพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าตนไม่ได้เป็นฝ่ายประมาทเลินเล่อแทนที่จะเป็นโจทก์นำสืบเหมือนสมัยก่อน การต่อสู้คดีจึงมีความยากมากขึ้น และจำนวนคดีผู้บริโภคมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากด้วย^{๑๒}

๒.๒ มาตรฐานการพิสูจน์คดีแพ่ง (standard of proof)

หลักพิสูจน์ความจริงในคดีพิพาททางแพ่งโดยทั่วไปนั้นต่างกับคดีอาญา คือ ทางแพ่งนั้นเพียงแต่พิสูจน์ให้เห็นว่าน้ำหนักพยานหลักฐานอีกฝ่ายดีกว่าคุณกรณีก็เพียงพอ (the

^{๑๑} ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใด ๆ ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้อันเห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการ ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่แก่คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ประกอบการนั้น

^{๑๒} กลุ่มกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (อ้างแล้ว)

^{๑๓} จรัญ ภักดีธนากุล. กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. (อ้างแล้ว)

balance of probabilities)^{๑๓} ซึ่งเป็นหลักที่มาจากคำพิพากษาศาลฎีกา คือ “ศาลต้องดูพยานหลักฐานของทุก ๆ ฝ่ายแล้ววินิจฉัยว่าพยานหลักฐานทั้งหมดนั้นเจือสมหนักไปข้างฝ่ายใด แม้จะไม่ถึงกับปราศจากข้อสงสัย ศาลก็ยังชี้ขาดให้ฝ่ายนั้นเป็นผู้ชนะคดีได้”^{๑๔} ส่วนทางอาญานั้น ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าจำเลยมีความผิดโดยปราศจากข้อสงสัยตามสมควร (beyond reasonable doubt) ซึ่งต้องชัดเจนกว่าทางแพ่ง โดยการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในศาล แต่ละฝ่ายก็ต้องเตรียมพยานหลักฐานของตนให้เพียงพอและน่าเชื่อถือ ทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร และพยานวัตถุ

ตัวอย่างที่ศาลใช้มาตรฐานการพิสูจน์โดยไม่ต้องถึงกับปราศจากข้อสงสัยตามสมควร

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔๙๘/๒๕๕๘: ผู้ป่วยเป็นวัณโรคเยื่อหุ้มสมองและสมองพิการตลอดชีวิต เพราะแพทย์รักษาด้วยยารักษาวัณโรคซ้ำไป ศาลพิจารณาวินิจฉัยว่า จำเลย (แพทย์) เบิกความเองว่ากรับตลอดเวลาที่จำเลยดูแลผู้ป่วย ๕ วัน นั้นยังไม่มีอาการทางระบบประสาท แสดงว่าถ้ารักษาด้วยยาตั้งแต่แรกอาจทำให้รักษาทันเวลาก็ได้ โดยศาลไม่ได้ระบุว่ากรักษาแต่แรกจะไม่ทำให้พิการ ๑๐๐% เพียงแต่มีโอกาสป้องกันไม่ให้พิการก็ถือว่าน้ำหนักดีกว่าแล้ว (ลักษณะคล้ายคดี Amniotic fluid embolism ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔ ที่ทางการแพทย์ถือเป็นเหตุสุดวิสัย แม้กรดูแลอย่างใกล้ชิดยังมีโอกาสรอดน้อยก็ตาม แต่เคยมีแพทย์ที่อยู่ดูแลใกล้ชิดแล้วช่วยชีวิตผู้ป่วยได้ ดังนั้น การไม่ดูแลใกล้ชิดจึงมีความผิด)

๒.๒.๑ มาตรฐานการพิสูจน์กรณีประมาท (Standard of proof for negligence)

นอกจากหลักการพิสูจน์ทางแพ่งทั่วไปดังได้กล่าวมาแล้วส่วนหนึ่ง การจะชนะหรือแพ้คดีนั้นยังขึ้นกับหลักการพิสูจน์เรื่องประมาทด้วย (ทางการแพทย์ยังไม่เคยปรากฏกรณีแพทย์จงใจทำให้ผู้ป่วยเสียหายและมีคดีขึ้นสู่ศาลมาก่อน จึงไม่กล่าวถึงกรณีนี้) ซึ่งต้องอาศัยหลักการพิจารณาเช่นเดียวกับกรณีประมาทตามประมวลกฎหมายอาญาและความสัมพันธ์ของการกระทำและผล โดยนิตยตามประมวลกฎหมายอาญา (ป.อ.) มาตรา ๕๙ วรรค ๔ บัญญัติว่า “กรกระทำโดยประมาท ได้แก่ กรกระทำความผิดมิใช่โดยเจตนา แต่กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นว่านั้นได้ แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่” คำว่า วิสัยเป็น

^{๑๔} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๘๙๙/๒๕๔๗

เรื่องที่ต้องพิจารณาจากปัจจัยภายในตัวแพทย์เอง (ตัวบุคคล) เช่น คุณวุฒิ-วิทยุฒิของแพทย์ โดยแพทย์ทั่วไปย่อมมีความเชี่ยวชาญน้อยกว่าแพทย์เฉพาะทาง จะให้แพทย์ทั่วไปทำดังเช่น ศัลยแพทย์ย่อมไม่ยุติธรรม แต่แพทย์สาขาเดียวกันในโรงพยาบาลเดียวกันควรมีมาตรฐานการรักษาเหมือนกัน^{๕๕} ยิ่งไปกว่านั้น ศาลยังพิจารณาถึงชื่อเสียงและความสามารถของแพทย์ ในโรงพยาบาลเปรียบเทียบกับกันด้วย รวมทั้งความไว้นื้อเชื่อใจของผู้ป่วยต่อโรงพยาบาลในการรักษามายาวนาน ซึ่งทำให้เกิดความคาดหวังในมาตรฐานการรักษาพยาบาลสูง^{๕๖} การพิจารณาเรื่องวิสัยของแพทย์นี้ บุคลากรทางกระบวนการยุติธรรมและประชาชนควรทราบข้อเท็จจริงประการหนึ่งว่า ความเสียหาย (adverse events) ที่เกิดจากความผิดพลาดจากการรักษาพยาบาล (medical errors) นั้นมีประมาณหนึ่งในสามเท่านั้นที่เกิดจากความประมาทเลินเล่อ^{๕๗} โดยตัวอย่างที่เห็นชัดเจน คือ กรณีการวินิจฉัยโรคจากเอกซเรย์ เช่น แพทย์อ่านเอกซเรย์ไม่พบกระดูกหักในตอนแรก อาจเกิดจากลักษณะการหักของกระดูกที่ต้องอาศัยการตรวจดูหลายครั้งประกอบอาการทางคลินิกและร่องรอยกระดูกหักนั้นอาจคล้ายหรือเหมือนกับสิ่งปกติซึ่งพบได้ในเอกซเรย์แบบเดียวกันที่ไม่มีกระดูกหักได้ ทำให้แปลผลได้ยาก แม้เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการอ่านเอกซเรย์จริง แต่ถือว่าเป็นกรณีความผิดพลาดเล็กน้อย (subtle mistake) ซึ่งถ้าแพทย์คนหลังมาอ่านเอกซเรย์ว่ามีกระดูกหักทั้ง ๆ ที่ลักษณะเอกซเรย์ก็ไม่ชัดเจน แต่แปลผลว่ามีกระดูกหัก ดังนี้ ถือเป็นการแปลผลมากกว่าพยานหลักฐานที่มีอยู่ (over interpretation) ก็จะเป็นการไม่ยุติธรรมได้ (ไม่ได้กล่าวถึงกรณีที่จะต้องส่งตรวจพิเศษเพิ่มเพื่อให้ได้การวินิจฉัยที่แน่นอนกรณีที่สูงยัด) ซึ่งจากแนวคำพิพากษาศาลฎีกานั้นมีการพิจารณาประเด็นนี้น้อยมาก เพราะส่วนมากถ้าพบว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นเป็นความผิดพลาดจากการรักษาพยาบาลแล้วมักจะตัดสินว่าแพทย์มีความผิดต้องชดเชยค่าเสียหายเสมอ

^{๕๕} ดีความจากคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔๙๘/๒๕๕๘

^{๕๖} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔

^{๕๗} Brennan TA, Leape LL, Laird NM, Hebert L, Localio AR, Lawthers AG, et al. Incidence of adverse events and negligence in hospitalized patients: results of the Harvard Medical Practice Study I*. Qual Saf Health Care 2004; 13: 145-52., Herbert PC, Levin AV, Robertson G. Bioethics for clinician: 23. Disclosure of medical error. CMAJ. 2001; 164(4): 509-13., Berlin L. Malpractice issues in radiology, defending the "missed" radiographic diagnosis. AJR 2001; 176: 316-22., Thomas EJ, Studdert DM, Burstin HR, et al. Incidence and types of adverse events and negligent care in Utah and Colorado. Med Care 2000; 38: 261-271.

แต่อย่างไรก็ตาม ฝ่ายแพทย์ก็มักจะต่อสู้ว่าตนไม่ได้ทำผิดเลย ไม่ได้ต่อสู้ประเด็นเรื่องความผิดพลาดที่ควรยอมรับได้ (accepted medical errors) ซึ่งประเด็นความผิดพลาดที่ยอมรับได้นี้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ชนะคดีได้ในต่างประเทศ^{๑๘} ส่วน**พฤติการณ์**เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาจากปัจจัยภายนอกตัวแพทย์หรือภาวะแวดล้อมต่าง ๆ เช่น ศักยภาพของโรงพยาบาลในการรักษาผู้ป่วย โรงพยาบาลขนาดเล็กประจำอำเภอย่อมมีศักยภาพหรือทรัพยากรน้อยกว่าโรงพยาบาลขนาดใหญ่ประจำจังหวัดหรือเขต นอกจากนี้ ผู้ไปรับบริการโรงพยาบาลเอกชนย่อมต้องมีมาตรฐานในระดับดีกว่าโรงพยาบาลของรัฐซึ่งมีผู้ป่วยเป็นภาระที่ต้องดูแลมาก^{๑๙} เป็นต้น ซึ่งต้องพิจารณาเปรียบเทียบในระดับที่ใกล้เคียงกันเป็นกรณี ๆ ไป จะให้แพทย์ในโรงพยาบาลขนาดเล็กทำได้เหมือนเช่นแพทย์ในโรงพยาบาลขนาดใหญ่ศักยภาพสูงกว่านั้นย่อมไม่ได้ หรือหากแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่เคยอยู่โรงพยาบาลประจำจังหวัดแล้วไปอยู่โรงพยาบาลประจำอำเภอ จะรักษาผู้ป่วยก็มีข้อจำกัดตามศักยภาพของโรงพยาบาลอำเภอ และต้องพิจารณาดูว่า**ในภาวะเช่นนั้น** คือ ขณะเกิดเหตุแพทย์ได้ใช้ความระมัดระวังเพียงพอหรือไม่ เช่น ขณะเกิดเหตุมีผู้ป่วยอาการหนักเข้ามารักษาในแผนกฉุกเฉินมาก มีแพทย์เพียงคนเดียว จึงต้องเร่งรีบในการช่วยชีวิตผู้ป่วยที่เร่งด่วนก่อน จึงอาจจะเลยในการตรวจรักษาผู้ป่วยบ้าง หรือกรณีมีการรักษาจากแพทย์ท่านอื่นมาแล้วแต่อาการยังไม่ดีขึ้น มาพบแพทย์อีกท่านหนึ่งจึงมีการทบทวนการรักษาและส่งตรวจและซักประวัติเพิ่มเติมจึงได้การวินิจฉัย ภาวะเช่นแพทย์ท่านหลังย่อมได้ข้อมูลกว่าแพทย์ท่านแรก เพราะมีการดำเนินโรคผ่านไประยะหนึ่งแล้วทำให้การวินิจฉัยง่ายขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม กรณีที่อาจวินิจฉัยได้โดยวิธีการที่ทำได้ง่ายตั้งแต่แรกแต่ไม่ได้ทำ ถือว่าประมาทเลินเล่อได้ เช่น กรณีผู้ป่วยเด็กเป็นวัณโรคขึ้นสมองดังกล่าวแล้ว แพทย์ได้เอกซเรย์ปอดตั้งแต่แรกพบฝ้าขาวที่ปอดส่วนกลางทั้งสองข้างแต่ไม่ได้ส่งเอกซเรย์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญอ่านทั้ง ๆ ที่ไม่แน่ใจว่าเป็นวัณโรคหรือไม่ อีกทั้งไม่ซักประวัติจากบิดาว่าเคยป่วยเป็นวัณโรคหรือไม่^{๒๐} จะเห็นว่าจากหลักกฎหมายดังกล่าวทำให้แพทย์ต้องนำสืบให้ได้ว่าตนได้ใช้ความระมัดระวังทำตามวิสัยและพฤติการณ์ที่บุคคลในภาวะเช่นนั้นจะได้กระทำแล้ว ซึ่งต้องอาศัยพยานหลักฐานในทางปฏิบัติพยานที่ถูกอ้าง (ทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลย) มักจะเป็นอาจารย์จากโรงเรียนแพทย์

^{๑๘} Berlin L. Defending the “missed” radiographic diagnosis. AJR American journal of roentgenology. 2001; 176(2): 317-22.

^{๑๙} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔ (อ้างแล้ว)

^{๒๐} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔๙๘/๒๕๕๕ (อ้างแล้ว)

ซึ่งมีประสบการณ์อันยาวนานในการรักษาผู้ป่วยที่อยู่ในสถานพยาบาลที่มีศักยภาพสูง แม้ว่าจะเบิกความถึงมาตรฐานวิชาชีพในระดับต่างๆ ได้ (เกี่ยวกับวิสัยของแพทย์) แต่อาจมีข้อจำกัดในเรื่อง "พฤติการณ์" และ "ภาวะเช่นนั้น" ซึ่งท่านเหล่านั้นอาจไม่เคยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลชุมชนในสถานการณ์ที่จำเลยปฏิบัติอยู่เลย จึงเป็นเรื่องที่น่าพิจารณาความน่าเชื่อถือของพยานผู้เชี่ยวชาญในส่วนนี้ด้วย ฝ่ายตรงข้ามอาจคัดค้านพยานผู้เชี่ยวชาญในลักษณะนี้ได้แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเท็จจริงในภาวะเช่นนั้นและพฤติการณ์เป็นอย่างไร ศาลสามารถสืบพยานบุคคลอื่นที่อยู่ในเหตุการณ์ได้ แต่ไม่ใช่ข้อเท็จจริงที่ศาลรู้ได้เอง จึงต้องนำสืบเสมอ (ยังไม่เคยมีการนำสืบเรื่องพฤติการณ์หรือศักยภาพของโรงพยาบาลในระดับเดียวกันกับการรักษาผู้ป่วยอย่างชัดเจน)

๒.๒.๒ กรณีอ้างเหตุสุดวิสัย

ใน ป.พ.พ. มีบทบัญญัติกรณีฝ่ายที่มีภาระการพิสูจน์มีหน้าที่ต้องพิสูจน์ว่าความเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือเกิดเพราะความผิดของผู้เสียหายนั่นเอง อยู่ในมาตรา ๔๓๗ ซึ่งเป็นมาตรฐานการพิสูจน์ที่สูงมาก คือ พิสูจน์เพียงว่าตนไม่ได้ละเมิดนั้นไม่เพียงพอ ต้องพิสูจน์ให้เห็นด้วยว่าความเสียหายนั้นเกิดจากเหตุสุดวิสัย (ช่วงแรกที่ พ.ร.บ. ความเสียหายที่เกิดจากสินค้าไม่ปลอดภัย พ.ศ. ๒๕๕๑ ได้ถูกประกาศใช้ ความเสียหายจากเครื่องมือแพทย์อาจต้องใช้มาตรฐานลักษณะนี้ในการพิสูจน์ แต่หลังจากมีกฎกระทรวงกำหนดให้เครื่องมือแพทย์ที่แพทย์ใช้รักษาผู้ป่วยแต่ละรายไม่อยู่ภายใต้บังคับพระราชบัญญัติดังกล่าวจึงไม่เป็นประเด็นปัญหาอีกต่อไป) แม้การพิสูจน์ในคดีทางการแพทย์ส่วนคดีแพ่งของฝ่ายจำเลยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ศาลเห็นว่าเป็นเหตุสุดวิสัยก็ตาม เพราะเพียงแต่พิสูจน์ว่าตนมีหลักฐานน่าเชื่อถือว่าอีกฝ่ายไม่ได้กระทำละเมิด รักษาตามมาตรฐานแล้วก็เพียงพอให้ชนะคดีได้ แต่อย่างไรก็ตาม การพิสูจน์ถึงเหตุสุดวิสัยนี้จะทำให้โอกาสชนะคดีมากยิ่งขึ้นไปอีก

ปัญหาว่าอย่างไรคือเหตุสุดวิสัย ต้องพิจารณาจาก ป.พ.พ. มาตรา ๘^{๒๑} โดยสรุป คือ เหตุที่จะถือได้ว่าเป็นเหตุสุดวิสัยนั้นต้องเป็นเหตุที่เกิดขึ้นโดยไม่ใช่ความผิดของบุคคลผู้กระทำนั้น และต้องเป็นเหตุที่ไม่สามารถป้องกันได้แม้บุคคลผู้กระทำจะได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว^{๒๒} แสดงว่าเหตุสุดวิสัยในทางแพ่งนี้ต้องมีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

^{๒๑} ป.พ.พ. มาตรา ๘ คำว่า “เหตุสุดวิสัย” หมายความว่า เหตุใด ๆ อันจะเกิดขึ้นก็ดี จะให้ผลพิบัติก็ดี เป็นเหตุที่ไม่อาจป้องกันได้แม้ทั้งบุคคลผู้ต้องประสพหรือใกล้จะต้องประสพเหตุนั้น จะได้จัดการระมัดระวังตามสมควรอันพึงคาดหมายได้จากบุคคลในฐานะและภาวะเช่นนั้น

^{๒๒} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๙๐๔๗/๒๕๔๔, ๘๔๒ - ๘๔๔/๒๕๕๓, ๑๐๒๘๕/๒๕๕๗

๑. แพทย์ต้องไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น (ทั้งการกระทำและงดเว้นการกระทำ)
 ๒. ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากเหตุที่ไม่สามารถป้องกันได้ และ ๓. แพทย์ได้ใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว (ตามวิสัยและพฤติการณ์ในภาวะเช่นนั้น ซึ่งสอดคล้องกับ ป.อ. มาตรา ๕๙ วรรค ๔) เหตุสุดวิสัยในทางกฎหมายจึงไม่ต้องพิจารณาถึงความถี่ของเหตุการณ์ ความสามารถคาดหมายล่วงหน้าของเหตุการณ์ว่าคาดหมายได้หรือไม่ (predictability) และไม่คำนึงถึงความรุนแรง (severity of injury) จะเห็นว่า การพิสูจน์เรื่องสุดวิสัยนี้มีข้อพิจารณาเพิ่มขึ้นมาจากกรณีละเมิด คือ เรื่องความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นมาจากเหตุที่ไม่สามารถป้องกันได้ ในทางการแพทย์อาจเรียกว่า Accepted adverse events เช่น โรคหรือการบาดเจ็บบางกรณีทำให้เกิดความเสียหายที่ร้ายแรงได้โดยไม่ขึ้นกับเวลาที่ได้รับการวินิจฉัยและรักษา (แม้การรักษาช้าหรือตรวจไม่พบความผิดปกติแต่แรก แต่ผลการดำเนินโรคก็ไม่ต่างกัน เช่น กรณีกระดูกทาลัสบริเวณข้อเท้าตายจากการขาดเลือดไปเลี้ยงเพราะกระดูกแตก เป็นต้น)^{๒๓} หรือกรณีที่ทำห้หมันหญิงไม่มีการรับประกัน ๑๐๐% ว่าจะสำเร็จ จึงอาจมีผลให้ตั้งครรภ์ได้อีก (อัตราการตั้งครรภ์ได้มากน้อยต่างกันไปในแต่ละวิธีทำห้หมัน)^{๒๔} แต่อย่างไรก็ตาม เหตุสุดวิสัยมักเป็นเหตุการณ์ที่พบน้อยโดยธรรมชาติอยู่แล้ว เหตุนั้นอาจเกิดจากตัวผู้ป่วยเอง หรือปัจจัยภายนอกอื่น ๆ เช่น กรณีแพ้ยาครั้งแรก (anaphylaxis) กรณีการบาดเจ็บ แพทย์อาจยกข้อต่อสู้ประเด็นความรุนแรงของการบาดเจ็บ (อาการหนักแต่แรก) ใช้การทำนายโอกาสรอดชีวิต (Probability of survival: Ps) ประเมินซึ่งถ้ามีโอกาสเสียชีวิตสูงอยู่แล้วการรักษาก็ไม่เป็นประโยชน์มากนัก ก็น่าจะเป็นเหตุให้ยกฟ้องหรือลดค่าเสียหายลงได้ เพราะค่าเสียหายกำหนดตามความพฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งละเมิด^{๒๕}

กรณีอ้างเหตุสุดวิสัยไม่ได้

๑. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔: เป็นกรณีผู้ป่วยตั้งครรภ์แล้วเกิด (Amneotic fluid embolism: AFE) พยานฝ่ายโจทก์เบิกความว่าภาวะ AFE นั้นสามารถรักษาได้

^{๒๓} Berlin L. Defending the “missed” radiographic diagnosis. AJR American journal of roentgenology. (อ้างแล้ว)

^{๒๔} บุญศักดิ์ หาญเทอดสิทธิ์. แนวคิดปัจจุบันของการเปิดเผยความผิดพลาดทางการแพทย์. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข. ๒๕๕๕; ๖(๑): ๒๑-๓.

^{๒๕} ป.พ.พ. มาตรา ๔๓๘ วรรคแรก

มีโอกาสรอดชีวิต ๒๐% ถ้ามีการดูแลใกล้ชิด (มีเอกสารวิชาการยืนยัน) ศาลจึงเห็นว่าการที่แพทย์ละเลยไม่ดูแลผู้ป่วยใกล้ชิดนั้นถือว่าแพทย์ประมาท (ขาดองค์ประกอบเรื่องการใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว) แม้ว่าภาวะ AFE นั้นเกิดขึ้นไม่บ่อยและโอกาสรอดชีวิตน้อย ซึ่งถือเป็นเหตุสุดวิสัยทางการแพทย์ (เป็นองค์ประกอบเรื่องเหตุที่ไม่สามารถป้องกันได้)

๒. คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๙๒/๒๕๕๒: ผู้ป่วยแพ้ยาลดโดยไม่ทราบมาก่อนว่าตนแพ้ยา แพทย์สั่งให้พยาบาลฉีดยาโดยไม่ได้ซักประวัติและตรวจผู้ป่วยด้วยตนเองก่อน (แพทย์ไม่ได้พบผู้ป่วยเลยแล้วสั่งฉีดยาตามอาการที่พยาบาลแจ้ง แม้ว่าพยาบาลจะได้ซักประวัติแทนแพทย์แล้วก็ตาม) ศาลวินิจฉัยว่า ไม่ใช่วิสัยแพทย์ที่พึงกระทำก่อนทำการรักษา ก่อนฉีดยาแพทย์ต้องมาตรวจอาการผู้ป่วยด้วยตนเอง และห้องแพทย์กับผู้ป่วยห่างกันแค่ ๒๐ เมตร ไม่มีเหตุสุดวิสัยที่จะมาไม่ได้ (ขาดองค์ประกอบเรื่องงดเว้นการกระทำและการใช้ความระมัดระวังตามสมควรแล้ว)

โดยสรุป การต่อสู้เรื่องประมาทหรือไม่ ต้องดูทั้งมาตรฐานการรักษาและศักยภาพของสถานพยาบาลได้ใช้อย่างเต็มที่หรือยัง และควรพิจารณาเรื่องเหตุสุดวิสัยด้วย

๓. ผลโดยตรงจากการละเมิด (Direct cause of negligence) ผู้กระทำทำให้เกิดความเสียหายจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ต้องพิจารณาผลที่เกิดขึ้นด้วยว่าเป็นผลโดยตรงจากการกระทำนั้นหรือไม่ ซึ่งใช้ทฤษฎีเงื่อนไข (the causation theory หรือ the condition theory) โดยมีหลักว่า ถ้าไม่มีการกระทำ^{๒๖} (ของจำเลย) ผลไม่เกิด และถือว่าผลเกิดจากการกระทำของจำเลย แม้ต้องมีการกระทำอื่นประกอบด้วยก็ตาม ในทางตรงข้าม ถ้าไม่มีการกระทำของจำเลย ผลก็ยังคงเกิด จะถือว่าผลเกิดจากการกระทำของจำเลยไม่ได้ จึงแสดงให้เห็นหลักประการหนึ่งว่า ผลที่เกิดขึ้นนั้นอาจเกิดจากการกระทำหลายอย่างจากบุคคลหลายคนแม้ไม่เกี่ยวกันก็ได้ เช่น ผู้ป่วยถูกทำร้ายร่างกายบาดเจ็บสาหัส เข้ารักษาตัวในโรงพยาบาล แพทย์ทำการรักษาโดยประมาทแล้วผู้ป่วยตาย กรณีเช่นนี้ ตามทฤษฎีเงื่อนไข ต้องคิดย้อนจากผลไปหาเหตุ คือ ความตายเป็นผลโดยตรงจากความประมาทเลินเล่อของแพทย์ (ถ้าแพทย์ไม่ประมาทในการรักษาผู้ป่วยก็คงไม่ตาย ทั้งๆ ที่แพทย์ไม่ได้ทำให้ผู้ป่วยบาดเจ็บต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาล) ขั้นตอนต่อมาต้องพิจารณาว่าความตายเป็นผลโดยตรงจากการทำร้ายร่างกายด้วยหรือไม่โดยต้องแบ่งเป็น

^{๒๖} การกระทำนี้หมายความรวมถึงการงดเว้นการกระทำตามความหมายของ ป.อ. มาตรา ๕๙ วรรคท้ายด้วย

สองขั้นตอน คือ การทำร้ายนั้นทำให้ต้องบาดเจ็บ ซึ่งแน่นอนว่าเป็นผลโดยตรง (ถ้าไม่ทำร้าย ก็ไม่ต้องบาดเจ็บและไม่ต้องเข้ารักษาในโรงพยาบาล) และการบาดเจ็บนั้นถึงตายหรือไม่ มีเหตุแทรกแซงที่คาดหมายไม่ได้มาตัดการกระทำแรกหรือไม่^{๒๗} ซึ่งในกรณีนี้ เหตุแทรกแซง คือ การกระทำโดยประมาทของแพทย์ซึ่งถือว่าคาดหมายได้ จึงไม่ตัดการกระทำของผู้ทำร้าย ผู้ทำร้ายจึงต้องรับผิดชอบการกระทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายด้วย (รับผิดชอบแค่ไหนขึ้นกับเจตนาการกระทำแต่แรก) ซึ่งถือเป็นความผิดอาญา และเป็นมูลเหตุในการฟ้องคดีละเมิดได้อีกด้วย สรุปต้องรับผิดชอบฝ่ายแพทย์ (ประมาท) และฝ่ายผู้ทำร้ายแต่แรก (อาจเจตนาแค่ทำร้ายหรือเจตนาฆ่าแล้วแต่พฤติการณ์ประกอบ)

ตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาเรื่องผลโดยตรง

● กรณีผู้ป่วยประสบอุบัติเหตุแล้วถูกนำไปรักษาตัวที่โรงพยาบาล แต่มีการปฏิเสธการรักษาของพยาบาล เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๓๓๒/๒๕๕๕: โรงพยาบาลเอกชนแห่งหนึ่งปฏิเสธการรักษาผู้ป่วยที่อาจมีภาวะเสี่ยงของการมีภาวะบอบซ้ำของสมองและมีโลหิตออกในสมอง ซึ่งต้องได้รับการรักษาอย่างทันทั่วถึง ต่อมาผู้ป่วยเสียชีวิตเนื่องจากกะโหลกศีรษะแตกสมองซ้ำ จากของแข็งไม่มีคม เพราะเจ้าหน้าที่กู้ชีพนำผู้ป่วยไปส่งโรงพยาบาลอื่นเข้าไป การที่โรงพยาบาลปฏิเสธการรักษาถือเป็นผลโดยตรงให้ผู้ป่วยตาย ซึ่งข้อเท็จจริงคดีนี้ผู้ตายขับขี่รถจักรยานยนต์ชนแผงกั้นทางเป็นเหตุให้ได้รับบาดเจ็บ ไม่มีการโต้แย้งในประเด็นว่าผู้ตายเมาสุราหรือประมาทเป็นเหตุให้เกิดอุบัติเหตุเลย ซึ่งความตายที่เกิดขึ้นนั้นมีข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องหลายส่วน ได้แก่ ความตายเป็นผลโดยตรงจากการขับขี่รถจักรยานยนต์ชนแผงกั้นทางอย่างไม่ต้องสงสัย (ถ้าไม่ชนก็ไม่บาดเจ็บที่ศีรษะ) และอาจเป็นความประมาทของผู้ตายในการขับขี่เองด้วย แต่รายนี้ได้รับการช่วยเหลือนำส่งโรงพยาบาล จึงมีประเด็นเรื่องโรงพยาบาลประมาทเลินเล่อต่อผู้ป่วยด้วย ส่วนข้อเท็จจริงอีกเรื่อง คือ เจ้าหน้าที่กู้ชีพไม่นำส่งผู้ป่วยไปโรงพยาบาลของรัฐหลังจากออกจากโรงพยาบาลเอกชนที่ปฏิเสธผู้ป่วยทันที แต่ศาลเห็นว่าไม่ใช่ผลโดยตรง ผลโดยตรงคือการปฏิเสธการรักษาของโรงพยาบาล คดีนี้โจทก์ฟ้อง

^{๒๗} เหตุแทรกแซงกรณีคาดหมายได้ ย่อมทำให้ผู้กระทำต้องรับผิดชอบในผลที่เกิดขึ้น เช่น แพทย์ประมาทเลินเล่อธรรมดาในการรักษาผู้ป่วยถูกทำร้าย แล้วผู้ป่วยตาย การที่แพทย์ประมาทเป็นสิ่งที่คาดหมายได้ ผู้ทำร้ายย่อมต้องรับผิดชอบในผล คือ ความตายของผู้ป่วยด้วย แต่ถ้าเหตุแทรกแซงคาดหมายไม่ได้ เช่น ญาติผู้ป่วยถอดเครื่องช่วยหายใจแล้วนำผู้ป่วยกลับบ้านทันทีที่แพทย์แจ้งว่ายังมีโอกาสรอดชีวิต กรณีนี้ผู้ทำร้ายไม่ต้องรับผิดชอบในความตายของผู้ป่วย (อาจรับผิดชอบแค่พยายามฆ่า ขึ้นกับเจตนาตอนแรก) ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๕๙/๒๕๓๒

โรงพยาบาล ไม่ได้ฟ้องบุคคลอื่นที่อาจเป็นสาเหตุดังกล่าวแล้วเลย ซึ่งไม่น่าจะยุติธรรมกับฝ่ายโรงพยาบาลนักในการที่จะต้องชดใช้ค่าเสียหายในความตายของผู้ป่วยในเมื่อเหตุที่ทำให้ผู้ป่วยตายไม่ได้เกิดจากแพทย์กระทำตั้งแต่เริ่มต้น (แพทย์ไม่ได้กระทำให้เกิดอุบัติเหตุ) และมีส่วนอื่นที่เป็นเหตุให้ผู้ป่วยตายด้วย เช่น เจ้าหน้าที่กู้ภัยไม่นำส่งผู้ป่วยไปโรงพยาบาลของรัฐในทันทีหรือประเด็นอาการผู้ป่วยอาจรุนแรงตั้งแต่แรก แม้รักษาแต่แรก ผลการรักษาก็อาจไม่ต่างกับการปฏิเสธการรักษา เป็นต้น ซึ่งตรงข้ามกับ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๔๑๐/๒๕๕๖ กรณีผู้ป่วยเป็นโรคเยื่อหุ้มสมองอักเสบ และฟ้องแพทย์ว่ารักษาล่าช้าเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายฝ่ายจำเลย (แพทย์) ต่อสู้ว่า อาการของผู้ป่วยนั้นเป็นมานานแล้วและมีอาการหนักก่อนมาพบแพทย์โดยยกเหตุผลประกอบต่างๆ นานา ซึ่งทำให้ศาลเชื่อตามนั้น เมื่อประกอบกับยกข้อหักล้างของโจทก์ได้หมดก็ทำให้ศาลยกฟ้องโจทก์ไป

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๑/๒๕๓๖: กรณีหมอเถื่อนฉีดยาให้ผู้ป่วย: การที่จำเลยทั้งสองไม่ได้เป็นแพทย์และไม่ได้รับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมจากแพทยสภา ได้ฉีดยาและให้ผู้ป่วยกินยาปฏิชีวนะประเภทเพนิซิลลิน โดยผู้ตายมีอาการหมดสติแทบจะทันทีหลังจากจำเลยให้กินยาและฉีดยา และถึงแก่ความตายหลังจากนั้น ประมาณ ๓ ชั่วโมง โดยไม่ปรากฏว่าผู้ตายรับการฉีดยาจากสถานพยาบาลอื่นมาก่อนมีอาการเช่นนั้น ถือว่าความตายเป็นผลโดยตรงจากการที่จำเลยทั้งสองให้กินยาและฉีดยาเพนิซิลลินจำเลยทั้งสองจึงต้องมีความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย ตาม ป.อ. มาตรา ๒๙๑

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๗๓๘๒ /๒๕๕๗: แพทย์ผ่าตัดกรามผู้ป่วยให้เล็กลงแล้วเกิดภาวะแทรกซ้อน คือ มีเครื่องมือหักคากระดูกกราม แต่แพทย์ไม่บอกความจริงแก่ผู้ป่วย (ผู้ป่วยมารู้เมื่อแพทย์คนอื่นเอกซเรย์พบ) และไม่เลือกวิธีรักษาภาวะแทรกซ้อนที่ดีกว่า (มัดกระดูกกรามที่แตกแทนที่จะมัดฟันด้วยแต่แรก ปล่อยให้มีการขยับจึงเคลื่อนได้) ประกอบกับการผ่าตัดกรามข้างซ้ายไม่มีปัญหา แต่ข้างขวากลับมีการแตกร้าวและเครื่องมือหัก จึงถือว่าต่ำกว่ามาตรฐาน แม้ต่อมาผู้ป่วยละเลยไม่ไปตรวจรักษาตามแพทย์นัด และประสงค์ไปตรวจรักษาที่โรงพยาบาลอื่นเอง และแผลที่กรามติดเชื้อ ศาลวินิจฉัยว่า การที่ผู้ป่วยต้องมีแผลติดเชื้อและหน้าสองข้างไม่เท่ากันเป็นผลโดยตรงจากการกระทำของแพทย์ ไม่ได้เกิดจากการที่ผู้ป่วยละเลยไม่ไปตรวจรักษาตามนัด (คือ ถ้าแพทย์ไม่ทำเครื่องมือหักคากระดูกกรามผู้ป่วย ก็ไม่อาจเกิดการที่ผู้ป่วยละเลยไม่ไปรักษา และแผลติดเชื้อได้ แม้การละเลยไม่ไปรักษาจะมีส่วนให้แผลติดเชื้อได้ด้วย-ผู้เขียน)

- คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๒๔๙๙/๒๕๕๘: ผู้ป่วยเป็นวัณโรคเยื่อหุ้มสมองและสมองพิการตลอดชีวิต เพราะแพทย์รักษาด้วยยารักษาวัณโรคเข้าไป ศาลพิจารณาว่า จำเลย (แพทย์) เบิกความเองว่าแรกรับตลอดเวลาที่จำเลยดูแลผู้ป่วย ๕ วันนั้นยังไม่มีอาการทางระบบประสาท แสดงว่าถ้ารักษาด้วยยาตั้งแต่แรกอาจทำให้รักษาทันเวลาก็ได้ โดยคดีนี้เป็นตัวอย่างของการงดเว้นการกระทำแล้วเกิดผลเสียหาย (มีข้อเท็จจริงคล้ายกับข้อเท็จจริงในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๑๔๑๐/๒๕๕๖ แต่มีการนำสืบพยานแตกต่างกัน จึงมีผลทางคดีต่างกัน)

จะเห็นว่า ศาลใช้เพียงหลักง่าย ๆ ในการพิจารณา ซึ่งในตามความเป็นจริงผลที่เกิดขึ้นอาจเกิดจากสาเหตุอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นการกระทำของแพทย์ แต่อาจเป็น "เหตุบังเอิญเกิดขึ้นขณะเดียวกับเหตุที่ทำให้เกิดผลร้ายนั้น" (co-occurrence) ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิสูจน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การตรวจทางห้องปฏิบัติการ การผ่าชันสูตรศพ เป็นต้น ซึ่งถ้าพิสูจน์ได้ว่า ความเสียหายมิได้เป็นผลโดยตรงจากการกระทำของแพทย์แล้วแพทย์ก็พ้นผิดได้ มิฉะนั้นแล้ว แพทย์จะตกเป็นฝ่ายต้องรับผิดไป

๔. ความรับผิดในการกระทำของบุคคลอื่น

ในการประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้นมีบุคลากรทางการแพทย์สหสาขาตลอดจนผู้ช่วยพยาบาลและบุคลากรอื่นอีกมากมายร่วมกันดูแลผู้ป่วย ซึ่งแพทย์อาจเป็นหัวหน้าทีมหรือเป็นผู้บังคับบัญชาบุคคลเหล่านั้นในทีมรักษาผู้ป่วย ดังนั้น แพทย์จึงต้องกำกับดูแลการกระทำของบุคคลผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้ระมัดระวังในการดูแลรักษาผู้ป่วย เมื่อบุคคลเหล่านั้นทำให้เกิดความเสียหายต่อผู้ป่วย แพทย์อาจต้องรับผิดด้วย แม้ว่าผู้เสียหายไม่ได้ฟ้องผู้กระทำละเมิดโดยตรง แต่ฟ้องแพทย์ผู้มีหน้าที่กำกับดูแลบุคคลเหล่านั้นไม่ว่าจะโดยสัญญา หน้าที่ หรือการปฏิบัติอันเป็นการแสดงว่าตนรับที่จะดูแลผู้ป่วย แพทย์ก็ต้องรับผิดละเมิด เช่น

- คำพิพากษาศาลฎีกา ๔๖๔๑/๒๕๕๑: มีประเด็นเกี่ยวกับขอบเขตหน้าที่ซึ่งเกิดจากการรับปรึกษาผู้ป่วย ข้อเท็จจริงมีว่า ศัลยแพทย์ผ่าตัดผู้ป่วยแล้ว ขณะอยู่ในห้องพักฟื้น ซึ่งโดยทั่วไปเป็นหน้าที่ดูแลของแผนกวิสัญญี ผู้ช่วยพยาบาลใช้น้ำร้อนประคบผู้ป่วย แต่น้ำร้อนรั่วรดตัวผู้ป่วยเนื่องจากผู้ช่วยพยาบาลปิดฝาจุกไม่สนิท ไม่ได้ตรวจดูก่อนใช้ ขณะใช้ก็ไม่ตรวจดูอีก จึงเป็นการประมาทเลินเล่อ ผู้ป่วยฟ้องศัลยแพทย์เพราะไม่กำกับดูแลผู้ช่วยพยาบาลและพยาบาล แต่ศัลยแพทย์ต่อสู้ว่าไม่มีหน้าที่กำกับดูแลเพราะผ่านการผ่าตัดไปแล้ว ความรับผิดเป็นของพยาบาลและผู้ช่วยพยาบาลประจำห้องพักฟื้น ศาลเห็นว่าศัลยแพทย์ต้องรับผิดด้วย เพราะถือว่ายังมีหน้าที่ดูแลผู้ป่วยอยู่ เพราะพยาบาลโทรแจ้งแพทย์และแพทย์ก็รับว่าได้สั่งการรักษาไป แสดงว่ายังมีหน้าที่ดูแลอย่างใกล้ชิด และต้องกำกับดูแลพยาบาลและผู้ช่วยพยาบาล

ด้วย หน่วยงานต้นสังกัดจึงต้องรับผิดชอบด้วย ตาม พ.ร.บ. ความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๙ มาตรา ๕

๕. การใช้พยานหลักฐาน

๕.๑ ประเด็นที่พิพาทกันนั้นต้องใช้พยานหลักฐานในการพิสูจน์หรือไม่ เพียงไร (necessarily of evidence)

ในคดีที่พิพาทกันในศาลนั้นไม่ว่าจะเป็นคดีแพ่งหรืออาญาจะเกี่ยวกับปัญหาที่ต้องวินิจฉัยสองประการ คือ ปัญหาข้อเท็จจริง^{๒๘} และปัญหาข้อกฎหมาย โดยปัญหาข้อเท็จจริงนั้นต้องอาศัยพยานหลักฐาน^{๒๙} ในการพิสูจน์ จึงมีการกำหนดกฎหมายเกณฑ์ที่ใช้พิสูจน์ข้อเท็จจริงด้วยพยานหลักฐาน ซึ่งเรียกว่า กฎหมายลักษณะพยาน โดยในทางกฎหมายนั้น พยานหลักฐาน (evidence) คือ สิ่งที่มีคุณค่าในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงหนึ่งข้อเท็จจริงใด เมื่อข้อเท็จจริงยุติแล้ว จึงเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายต่อไป

การวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงในคดีต้องใช้พยานหลักฐานในสำนวนคดีนั้น เว้นแต่ข้อเท็จจริงบางประเภท^{๓๐} ได้แก่ ๑) ข้อเท็จจริงซึ่งรู้กันอยู่ทั่วไป เช่น ความหมายของคำในพจนานุกรม ๒) ข้อเท็จจริงที่ไม่อาจโต้แย้งได้ เช่น กรณีมีการฟ้องทั้งคดีแพ่งและคดีอาญาในมูลเหตุเดียวกัน การฟังข้อเท็จจริงในคดีแพ่งนั้น ศาลต้องรับฟังตามข้อเท็จจริงที่ปรากฏในคดีอาญา ตาม ป.วิ.อ. มาตรา ๔๖ และ ๓) ข้อเท็จจริงที่คู่ความรับหรือถือว่ารับกันแล้วในศาล ปัญหาข้อเท็จจริงที่เป็นข้อพิพาทซึ่งโต้แย้งกันเกี่ยวกับการกระทำของแพทย์ว่าได้กระทำการใดหรือไม่ อย่างไร อาจมีการรับกันระหว่างโจทก์และจำเลย (โจทก์ฟ้องมา จำเลยก็ไม่ต่อสู้ หรือทั้งโจทก์และจำเลยเบิกความตรงกันว่าได้มีการกระทำอย่างนั้นจริง แสดงว่ารับกันแล้ว) จึงไม่เป็นประเด็นโต้เถียงกัน ไม่ต้องพิสูจน์อีกต่อไป แต่เรื่องแพทย์กระทำโดยประมาทหรือไม่นั้นเป็นประเด็นสำคัญที่โต้เถียงกัน จำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานเสมอ

^{๒๘} ปัญหาข้อเท็จจริง คือ ปัญหาที่ได้แย้งกันว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร สภาพจิตใจเป็นอย่างไร (เจตนา ประมาท หรือไม่เจตนา)

^{๒๙} มีวิธีการจำแนกพยานหลักฐานได้หลายรูปแบบ แต่ที่นิยม คือ ใช้เกณฑ์ในการนำสืบพยานหลักฐานมาจำแนก ซึ่งไม่เกี่ยวกับการรับฟังหรือนำหนักของพยานหลักฐาน โดยในปัจจุบันมี ๖ ประเภท คือ พยานบุคคล พยานผู้เชี่ยวชาญ (ถือเป็นพยานบุคคลประเภทหนึ่งแต่แยกออกมาเนื่องจากวิธีการนำสืบต่างกัน) พยานเอกสาร พยานวัตถุ พยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ และพยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ ส่วนคำว่า พยานแวดล้อม พยานบอกเล่า หรือพยานที่มีชื่ออื่น ๆ นั้นเป็นการจำแนกพยานแบบอื่น

^{๓๐} ป.วิ.พ. มาตรา ๘๔

๕.๒ พยานหลักฐานรับฟังได้หรือไม่ (admissibility of evidence)^{๓๑}

เมื่อมีการยื่นหรือเสนอพยานหลักฐานไปสู่ศาลแล้ว ศาลก็ต้องพิจารณาว่าเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังได้หรือไม่ โดยใช้กฎหมายเกี่ยวกับการห้ามรับฟังพยานหลักฐาน ดังนั้นโดยทั่วไปพยานหลักฐานรับฟังได้ เว้นแต่กฎหมายห้ามรับฟัง โดยจะกล่าวถึงรวมกับเรื่อง การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน

๕.๓ การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน (weight of evidence)

การชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานเป็นการใช้ดุลยพินิจของศาลโดยแท้^{๓๒} โดยการพิพาทกันในศาลนั้น ต่างฝ่ายต่างก็อ้างตนเป็นฝ่ายถูก จึงต้องมีการนำสืบพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างต่าง ๆ นั้น พยานหลักฐานที่ใช้นำสืบในศาลกรณีคดีทางการแพทย์มักเป็นพยานเอกสาร (เวชระเบียน เอกสารการเงิน เป็นต้น) เป็นหลัก ประกอบการนำสืบพยานบุคคล และพยานผู้เชี่ยวชาญ โดยในที่นี้จะไม่กล่าวถึงการยื่นบัญชีระบุพยานหรือการส่งสำเนาเอกสารต่าง ๆ แต่จะกล่าวถึงเนื้อหาของพยานหลักฐานต่าง ๆ โดยเฉพาะ ซึ่งจะแยกเป็นรายข้อ^{๓๓} ดังนี้

- **พยานเอกสาร**^{๓๔} เวชระเบียนและเอกสารใด ๆ ก็ตามที่ฝ่ายแพทย์และฝ่ายผู้ป่วยได้ทำขึ้น ถือเป็นพยานเอกสารได้ทั้งสิ้น และถ้าเป็นเอกสารที่ฝ่ายแพทย์ซึ่งมีฐานะเป็นเจ้าพนักงาน (โรงพยาบาลของรัฐ) ได้ทำขึ้นหรือรับรองในการปฏิบัติหน้าที่ ยังถือเป็นเอกสารราชการด้วย ส่วนภาพถ่ายและภาพเอกซเรย์นั้น ทางกฎหมายถือว่าเป็นภาพจำลองวัตถุ จึงถือว่าเป็นพยานวัตถุ การอ้างเอกสารนั้นก็เพื่ออ้างถึงข้อความในเอกสาร จึงต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงในเอกสารด้วย จำเป็นต้องใช้ต้นฉบับเอกสาร^{๓๕} แต่กรณีเอกสารราชการ อาจใช้สำเนาเอกสารที่เจ้าหน้าที่รับรองแล้วก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ข้อความ

^{๓๑} จรัญ ภักดีธนากุล. กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. (อ้างแล้ว)

^{๓๒} จรัญ ภักดีธนากุล. กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. (อ้างแล้ว)

^{๓๓} เข็มชัย ชุตินวงศ์. คำอธิบาย กฎหมายลักษณะพยาน. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา; ๒๕๕๗.

^{๓๔} คำว่า เอกสาร ตาม ป.อ. มาตรา ๑ นั้นหมายถึง

(๗) “เอกสาร” หมายความว่า กระดาษหรือวัตถุอื่นใดซึ่งได้ทำให้ ปรากฏความหมายด้วยตัวอักษร ตัวเลข ผัง หรือแผนแบบอย่างอื่น จะเป็นโดย วิธีพิมพ์ ภาพถ่ายหรือวิธีอื่นอันเป็นหลักฐานแห่งความหมายนั้น

(๘) “เอกสารราชการ” หมายความว่า เอกสารซึ่งเจ้าพนักงานได้ทำขึ้นหรือรับรองในหน้าที่ และให้หมายความรวมถึงสำเนาเอกสารนั้น ๆ ที่เจ้าพนักงานได้รับรองในหน้าที่ด้วย

^{๓๕} ป.วิ.พ. มาตรา ๙๓

ในเอกสารอาจถือเป็นพยานบอกเล่าได้^{๓๖} (ความน่าเชื่อถือน้อย) เช่น ส่วนการซักประวัติผู้ป่วย เพราะแพทย์ก็ฟังผู้ป่วยเล่ามาแล้วบันทึกลงในเวชระเบียน

● **พยานบุคคล** พยานบุคคลนั้นมี ๓ ประเภท คือ ประจักษ์พยาน พยานบอกเล่า และพยานผู้เชี่ยวชาญ โดยใน ป.วิ.อ. นั้น ถ้ากล่าวถึงพยานบุคคลจะหมายถึงสองประเภทแรก ส่วนพยานผู้เชี่ยวชาญนั้นมีข้อกำหนดที่ใช้แตกต่างออกไป โดยจะกล่าวถึงต่อไป กฎหมายบัญญัติว่า ให้รับฟังพยานบุคคลที่เป็นประจักษ์พยานเท่านั้น (ได้เห็น ได้ยิน หรือทราบข้อความเกี่ยวกับเรื่องที่จะให้การเป็นพยานนั้นมาด้วยตนเองโดยตรง) และพยานต้องเข้าใจและตอบคำถามได้^{๓๗} ประจักษ์พยานนั้นถือเป็นพยานชั้นหนึ่ง เพราะได้เห็น ได้ยิน เหตุการณ์มาด้วยตนเอง แต่ถ้าพยานฝ่ายใดเบิกความขัดแย้งกันเอง (เรียกว่า พยานคู่) จะไม่น่าเชื่อถือ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๔๖๖/๒๕๕๕ แต่อาจมีข้อยกเว้นให้ศาลรับฟังพยานบอกเล่าได้^{๓๘} กรณีที่ศาลรับฟังพยานบอกเล่า เช่น พยานให้ข้อมูลขณะมีการสอบสวนข้อเท็จจริง โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและได้บันทึกถ้อยคำด้วยตัวพยานเองในเอกสารประกอบพยานคนนั้นตายไปแล้ว จึงรับฟังได้^{๓๙} ทั้งโจทก์และจำเลยสามารถอ้างตนเป็นพยานฝ่ายตนได้เสมือนตนเป็นพยานคนหนึ่ง ถ้าโจทก์และจำเลยเบิกความสอดคล้องกัน ศาลจะเชื่อข้อเท็จจริงตามนั้น^{๔๐} โดยเฉพาะถ้าจำเลยเบิกความในทำนองยอมรับผิด เช่น จำเลยที่ ๑ ก็รับกับพยานโจทก์ว่ามีความผิดพลาดทางเทคนิคในเรื่องการชูดมดลูกและจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้ทุกอย่าง^{๔๑} ความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลนั้นยังขึ้นกับการถูกลงโทษโดยสภาวิชาชีพ (กรณีถูกลงโทษโดยสภาวิชาชีพแล้ว ถ้าพยานเบิกความทำนองว่าไม่ได้กระทำในสิ่งที่เป็นความผิดจึงน่าเชื่อถือน้อย)^{๔๒}

● **พยานผู้เชี่ยวชาญ (expert witness)** พยานผู้เชี่ยวชาญอาจถูกอ้างมาเบิกความได้ ถ้าความเห็นของพยานนั้นอาจเป็นประโยชน์ในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อความในประเด็น^{๔๓}

^{๓๖} ป.วิ.พ. มาตรา ๙๕/๑

^{๓๗} ป.วิ.พ. มาตรา ๙๕

^{๓๘} ป.วิ.พ. มาตรา ๙๕/๑

^{๓๙} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๓๓๒/๒๕๕๕

^{๔๐} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๐๑๘/๒๕๕๐, ๖๐๔๗/๒๕๕๑

^{๔๑} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๔๕๒/๒๕๔๑

^{๔๒} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๑๓๓๒/๒๕๕๕ (อ้างแล้ว)

^{๔๓} ป.วิ.พ. มาตรา ๙๘

ในทางการแพทย์นั้นมักจะอ้างเพื่อเปิดความเกี่ยวกับมาตรฐานการดูแลรักษาผู้ป่วย (standard of care)^{๔๔} โดยพยานผู้เชี่ยวชาญนี้ศาลยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ ไม่จำเป็นต้องมีอาชีพนั้นก็ไม่ได้ (ไม่ได้ทำอาชีพนั้นโดยตรง ไม่ต้องจบปริญญา) แต่ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องที่จะเปิดความ เช่น มีประสบการณ์มายาวนาน เห็นลายมือชื่อบุคคลหนึ่งมาเป็นสิบปี จึงจำได้ ไม่จำเป็นต้องทำงานพิสูจน์หลักฐาน เป็นต้น

● **การรับฟังและการชั่งน้ำหนักพยานผู้เชี่ยวชาญ** แนวโน้มคดีแพ่งเป็นคดีผู้บริโภค ซึ่งฝ่ายแพทย์มีหน้าที่พิสูจน์ตามข้อสันนิษฐานตามข้อเท็จจริง เพราะแพทย์มีส่วนรู้เห็น จึงมีแนวโน้มว่าพยานผู้เชี่ยวชาญจะมีความสำคัญในการพิสูจน์มากขึ้น พยานผู้เชี่ยวชาญอาจเป็นพยานที่ศาลตั้งหรือที่คู่ความอ้างมา ซึ่งคดีทางการแพทย์นั้นต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ในทางการแพทย์โดยเฉพาะ จึงมักต้องมีการนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญเสมอ และหลาย ๆ คดี การแพ้ชนะกันนั้นขึ้นกับพยานผู้เชี่ยวชาญล้วน ๆ ซึ่งทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยมีสิทธิอ้างถึงพยานผู้เชี่ยวชาญของตนได้ โดยหลักการพิจารณาความน่าเชื่อถือเป็นลักษณะเดียวกับพยานบุคคลอื่น คือ ถ้าฝ่ายโจทก์และจำเลยเปิดความตรงกัน ศาลก็จะเชื่อข้อเท็จจริงตามนั้น แต่ถ้าเปิดความขัดแย้งกัน ศาลจะพิจารณาชั่งน้ำหนักพยานว่าฝ่ายไหนน่าเชื่อถือกว่ากัน โดยศาลจะเชื่อฝ่ายใดนั้นต้องพิจารณาจาก^{๔๕}

๑. ความรู้ความเชี่ยวชาญของพยานในเรื่องที่เปิดความ (การศึกษาอบรม ประสบการณ์ทำงานมานาน การเขียนตำราวิชาการเรื่องที่สืบพยาน ซึ่งถ้าต่างฝ่ายต่างอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญของตนและมีประสบการณ์ทำงานมานานทั้งสองฝ่ายแล้ว ศาลจะเชื่อฝ่ายที่จบการศึกษาโดยตรงมากกว่าฝ่ายที่มีเพียงประสบการณ์ทำงานมานาน) เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๕๖๓๗/๒๕๓๓ (ยกฟ้อง), ๗๖๓๔/๒๕๕๔ (ให้ชดใช้ค่าเสียหาย), ๑๐๔๑๖/๒๕๕๕ (ยกฟ้อง), ๒๑๔๑๐/๒๕๕๖ (ยกฟ้อง)

๒. เหตุผลประกอบการลงความเห็นของพยาน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุด และถ้ามีการอ้างตำราหรือเอกสารประกอบการเปิดความ ข้อเท็จจริงสถานการณ์ในเอกสารดังกล่าวนั้นต้องสอดคล้องกับข้อเท็จจริงในคดีและมีผู้นิพนธ์พร้อมทั้งระบุความเชี่ยวชาญ

^{๔๔} American College of Legal Medicine. The medical malpractice survival handbook. 1st edition. Philadelphia: Mosby Elsevier; 2008.

^{๔๕} เข็มชัย ชุตินวงศ์. คำอธิบาย กฎหมายลักษณะพยาน. (อ้างแล้ว)

ไว้อย่างชัดเจนจึงมีความน่าเชื่อถือ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔ (ให้ชดใช้ค่าเสียหาย), ๑๐๔๑๖/๒๕๕๕ (ยกฟ้อง), ๒๑๔๑๐/๒๕๕๖ (ยกฟ้อง) แต่ในประเทศไทยยังขาดการอ้างอิงงานวิจัยเชิงประจักษ์ (evidence-based medicine) ที่มาสนับสนุนข้ออ้างต่าง ๆ ซึ่งถ้ามีการอ้างอิงในส่วนที่มีประโยชน์กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายนั้นอาจชนะคดีได้ เหมือนกรณีในต่างประเทศ^{๕๖}

๓. การเบิกความประกอบกับเอกสารหรือตำราต่าง ๆ มีความสอดคล้องกัน การเบิกความถึงพยานเอกสารหรือเวชระเบียนมีการแปลความที่ถูกต้องหรือเบิกความตรงกับเวชระเบียน (ถ้าอ่านเวชระเบียนแล้วแปลความหมายผิดหรือไม่ตรงกับเวชระเบียนก็จะลดความน่าเชื่อถือของพยาน) เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๑๐๔๑๖/๒๕๕๕ (ยกฟ้อง)

๔. ความมั่นใจในการลงความเห็นของพยานผู้เชี่ยวชาญ

๕. สาเหตุโกรธเคืองกับฝ่ายตรงข้าม

๖. ความเป็นกลางของพยาน การมีส่วนได้เสียในกิจการฝ่ายตรงข้าม เช่น เป็นผู้ถือหุ้นโรงพยาบาลเอกชน ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔ (ให้ชดใช้ค่าเสียหาย)

พยานผู้เชี่ยวชาญอีกพวกหนึ่ง คือ องค์กรวิชาชีพ เช่น แพทยสภา ซึ่งถือว่าเป็นพยานที่มีความสำคัญ ศาลต้องรับฟัง โดยถ้าเรื่องใดซึ่งมีข้อเท็จจริงเดียวกับเรื่องที่ฟ้องศาลนั้นมีข้อเท็จจริงยุติตามมติแพทยสภาว่าจำเลยไม่รักษามาตรฐานระดับดีที่สุดในปัจจุบันข้อบังคับข้อนี้มีการแก้ไขเพิ่มเติมในปี ๒๕๕๙ แล้ว) แล้วศาลอาจเชื่อข้อเท็จจริงนั้นและฟังว่าจำเลยต้องชดใช้ค่าเสียหาย^{๕๗} แต่ศาลไม่จำเป็นต้องเชื่อตามความเห็นที่เบิกความเสมอไป เพียงแต่ถือเป็นพยานชิ้นหนึ่งในบรรดาหลักฐานทั้งหมดเท่านั้น เช่น กรณีมติแพทยสภามีข้อสงสัย^{๕๘} ดังนั้นจะเห็นว่าไม่ว่าโจทก์หรือจำเลยจะอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญคนใดต้องพิจารณาจากสิ่งต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อให้มีโอกาสชนะคดีมากขึ้น

^{๕๖} Berlin L. Defending the “missed” radiographic diagnosis. AJR American journal of roentgenology. (อ้างแล้ว)

^{๕๗} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๙๐๖/๒๕๕๔

^{๕๘} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๗๖๓๔/๒๕๕๔

ประเด็นอื่นๆ ที่ฝ่ายจำเลย (แพทย์) ยกเพื่อต่อสู้คดี เช่น

๑. Informed consent ในหลาย ๆ คดีแพทย์อาจต่อสู้ว่าได้ให้ผู้ป่วยลงชื่อในหนังสือแสดงความยินยอมรักษาแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม หนังสือยินยอมนั้นใช้ได้เฉพาะกรณียินยอมให้รักษาไม่ได้ยินยอมให้แพทย์ประมาทด้วย^{๔๙} และเรื่องความยินยอมทางการแพทย์นี้ต้องใช้กฎหมายหลายฉบับมาประกอบการพิจารณา^{๕๐}

๒. โจทก์ไม่ได้รับความเสียหายตามฟ้อง เพราะเบิกค่ารักษาพยาบาลจากสิทธิอื่นได้แล้ว (สิทธิข้าราชการ) กรณีนี้ การใช้สิทธิรักษาพยาบาลเป็นสิทธิที่เกิดขึ้นตามกฎหมาย ไม่ใช่การชดเชยค่าสินไหมทดแทนกรณีละเมิด จึงนำมาหักลบกลบหนี้กับความเสียหายที่จำเลยก่อขึ้นไม่ได้^{๕๑} โดยค่าเสียหายที่ต้องชำระ รวมถึงค่าเสียหายที่โจทก์ได้ใช้ไปในการรักษาพยาบาล (มีใบเสร็จมาแสดงจะน่าเชื่อถือ) และแก้ไขความบกพร่องจากความประมาทเล็กน้อย ตลอดจนค่าเสียหายทางจิตใจที่อาจเกิดจากความเครียดในความเสียหายที่ได้รับ^{๕๒} ศาลสงวนสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษายกในกำหนดเวลาสองปีนับแต่วันพิพากษาเพื่อค่าเสียหายในอนาคตได้^{๕๓} นอกจากนี้ประเด็นดังกล่าวที่พบในการศึกษานี้แล้ว ยังมีประเด็นอื่นๆ ที่จำเลยมักยกต่อสู้คดี เช่น มีความบกพร่องในการดำเนินคดี เช่น ฟ้องช้า ฟ้องเคลือบคลุม ไม่ยื่นบัญชีพยาน ไม่ส่งเอกสารแก้คู่ความภายในกำหนดเวลา ไม่มาศาลภายในกำหนดเวลา เป็นต้น^{๕๔}

^{๔๙} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๖๐๙๒/๒๕๕๒, ๑๗๓๘๒/๒๕๕๗

^{๕๐} บุญศักดิ์ หาญเทอดสิทธิ์. มาตรฐานทางจริยธรรม กฎหมาย และการแพทย์ของการยินยอมให้รักษาในเวชปฏิบัติ. รัฐสภาสาร. ๒๕๕๘; ๘: ๙๗-๑๒๐.

^{๕๑} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๔๖๔๑/๒๕๕๑

^{๕๒} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๒๙๒/๒๕๔๒

^{๕๓} คำพิพากษาศาลฎีกาที่ ๓๗๕๓/๒๕๓๗ ตาม ป.พ.พ. มาตรา ๔๔๔ วรรคสอง ส่วนในคดีผู้บริโภคนได้ภายใน ๑๐ ปี ตามมาตรา ๔๐ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาความผู้บริโภคน พ.ศ. ๒๕๕๑

^{๕๔} ณัฐจักร ปัทมสิงห์ ณ อยุธยา. มาตรการทางกฎหมายในการแก้ต่างคดี: ศึกษากรณีผู้ประกอบการวิชาชีพเวชกรรมถูกฟ้อง: วิทยาลัยการยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม; ๒๕๕๒.

สรุป

การฟ้องคดีแพ่งผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมนั้นไม่ต่างกับการฟ้องคดีแพ่งหรือคดีผู้บริโภคอื่นๆ คู่ความแต่ละฝ่ายมีความคาดหวังอยู่อย่างเดียว คือ การชนะคดี ซึ่งประเด็นสำคัญที่สุดเป็นเรื่องน้ำหนักพยานหลักฐาน โดยในคดีแพ่งนั้น การพิสูจน์เพียงแค่น้ำหนักคดีกว่าอีกฝ่ายก็เพียงพอ ไม่ต้องถึงกับปราศจากข้อสงสัยตามสมควรดังในคดีอาญา โจทก์เพียงแต่พิสูจน์ว่าตนได้รับความเสียหายก็เพียงพอ แต่จำเลยมีภาระการพิสูจน์ให้ได้ว่าตนไม่ได้ประมาท เลินเล่อและไม่ได้กระทำผิดกฎหมายหรือมาตรฐานการรักษา ซึ่งนับวันมีแนวโน้มมากยิ่งขึ้น การที่ฝ่ายจำเลยจะชนะคดีได้ ต้องพิสูจน์ในทุกประเด็นที่โจทก์กล่าวอ้างอย่างละเอียดจนน้ำหนักคดีกว่าพยานโจทก์

ข้อเสนอแนะ

๑. ควรมีการศึกษาพื้นฐานในเรื่องความผิดพลาดของแต่ละเรื่องที่พบบ่อยหรือในแต่ละสาขาของแพทย์ให้มากในไทย โดยเฉพาะเรื่องความถี่ของเหตุการณ์และกรณีที่เป็นธรรมชาติของความผิดพลาดที่อาจเกิดได้ (subtle mistake) และเป็นที่ยอมรับในวงการแพทย์ (accepted medical errors) แล้วนำข้อมูลนี้มาอ้างอิงประกอบการเบิกความของพยานผู้เชี่ยวชาญในศาลมากขึ้น

๒. แพทย์และบุคลากรทางการแพทย์ควรรู้หลักกฎหมายที่ใช้ในการพิจารณาคดี โดยเฉพาะหลักในการต่อสู้คดีผู้บริโภค กรณีถูกฟ้องร้องแล้ว ควรศึกษาคำฟ้องและประเด็นที่ฝ่ายโจทก์กล่าวอ้าง เตรียมพยานหลักฐานพร้อมทั้งเหตุผลต่างๆ ข้อเท็จจริงและงานวิจัยทางการแพทย์ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะได้เตรียมต่อสู้คดีได้อย่างถูกต้อง ตรงประเด็นมากที่สุด ซึ่งทำให้มีโอกาสชนะได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าพิสูจน์ได้ถึงขั้นเป็นเหตุสุดวิสัยได้จะเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายแพทย์มาก

๓. แพทยสภาถือเป็นองค์กรวิชาชีพที่มีหน้าที่ควบคุมการประกอบวิชาชีพเวชกรรม จึงต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้มากที่สุดในการพิจารณาข้อร้องเรียนต่างๆ เพื่อนำผลการพิจารณาเป็นข้อสรุปไปใช้อ้างอิงในศาลให้มีน้ำหนักน่าเชื่อถือมากขึ้น และในอนาคตหากผลการพิจารณาเป็นที่น่าเชื่อถือสำหรับประชาชนและกระบวนการยุติธรรมแล้ว ศาลควรอ้างผลการพิจารณาของแพทยสภาประกอบการพิจารณาคดีในศาลเสมอ

๔. ศาลไม่ควรพิจารณาพยานหลักฐานแต่เพียงว่าพยานที่แต่ละฝ่ายอ้างนั้นเพียงพอที่จะตัดสินคดีได้หรือไม่ตามหลักความโน้มเอียงในการพิจารณาคดีแพ่ง แต่ควรพิจารณาถึงความเท่าเทียมในการอ้างพยานหลักฐานด้วย โดยเฉพาะกรณีพยานผู้เชี่ยวชาญ เพราะคู่ความแต่ละฝ่ายจะอ้างพยานของตนเองซึ่งระดับความรู้ความชำนาญของพยานไม่เท่าเทียมกัน ไม่มีพยานคนกลาง เนื่องจากหลายคดีมีข้อเท็จจริงคล้ายกันแต่การนำสืบพยานหลักฐานแตกต่างกันมาก ทำให้ผลทางคดีต่างกัน ดังนั้น ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามีกรอ้างพยานที่ยังไม่เท่าเทียมกัน เพื่อความยุติธรรมศาลควรขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลางเข้ามาให้ความเห็นเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดี ตาม พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๓๓ และ ๓๖ ด้วย

บรรณานุกรม

เอกสารภาษาไทย

- กลุ่มกฎหมาย สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. (๒๕๕๘). *สถิติคดีทางการแพทย์ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๙ - พ.ศ. ๒๕๕๘*. (ปรับปรุง ๒ ธันวาคม ๒๕๕๘) สืบค้นเมื่อ ๑ มีนาคม ๒๕๕๙, จาก http://www.legal.moph.go.th/index.php?option=com_remository&Itemid=814&func=fileinfo&id=472.
- เข็มชัย ชูติวงศ์. (๒๕๕๗). *คำอธิบาย กฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ ๙). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- จรัญ ภัคดีธนากุล. (๒๕๕๖). *กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน* (พิมพ์ครั้งที่ ๘). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- ณัฐจักร ปัทมสิงห์ ณ อยุธยา. (๒๕๕๒). *มาตรการทางกฎหมายในการแก้ต่างคดี: ศึกษากรณีผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมถูกฟ้อง*. วิทยาลัยการยุติธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- บุญศักดิ์ หาญเทอดสิทธิ์. (๒๕๕๕). *แนวคิดปัจจุบันของการเปิดเผยความผิดพลาดทางการแพทย์. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, ๖(๑), ๒๑-๙*.
- “_____”. (๒๕๕๘). *มาตรฐานทางจริยธรรม กฎหมาย และการแพทย์ของการยินยอมให้รักษาในเวชปฏิบัติ. รัฐสภาสาร, ๘, ๙๗-๑๒๐*.
- ระบบสืบค้นคำพิพากษา คำสั่ง คำร้อง และคำวินิจฉัยศาลฎีกา (ฐานข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต). สืบค้นจาก <http://deka2007.supremecourt.or.th/deka/web/search.jsp>.
- วิชัย อริยะนนทกะ. (๒๕๕๖). *กฎหมายลักษณะละเมิด. ใน ประเสริฐ เสียงสุทธิวงศ์ (บรรณาธิการ), รวมคำบรรยาย ภาคหนึ่ง สมัยที่ ๖๖ ปีการศึกษา ๒๕๕๖ เล่มที่ ๙* (หน้า ๑๙๓-๕). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.

เอกสารภาษาอังกฤษ

- American College of Legal Medicine. (2008). *The medical malpractice survival handbook*. 1st edition. Philadelphia: Mosby Elsevier.
- Berlin L. (2001). Defending the "missed" radiographic diagnosis. *AJR American journal of roentgenology*, 176(2), 317-22.

- Berlin L. (2001). Malpractice issues in radiology, defending the “missed” radiographic diagnosis. *AJR*, 176, 317-22.
- Brennan TA, Leape LL, Laird NM, Hebert L, Localio AR, Lawthers AG, et al. (2004). Incidence of adverse events and negligence in hospitalized patients: results of the Harvard Medical Practice Study I*. *Qual Saf Health Care*, 13, 145–52.
- Herbert PC, Levin AV, Robertson G. (2001). Bioethics for clinician: 23. Disclosure of medical error. *CMAJ*, 164(4), 509-13.
- Thomas EJ, Studdert DM, Burstin HR, et al. (2000). Incidence and types of adverse events and negligent care in Utah and Colorado. *Med Care*, 38, 261–271.

การปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทน^๑

พรรณรัตน์ ไสธระประการ^๒

ผศ. ดร. วิชัย ไถสุวรรณจินดา^๓

เกริ่นนำ

ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๐๓ ลงวันที่ ๑๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ข้อ ๓ ระบุว่า ให้มีกองทุนเงินทดแทนในกรมแรงงาน เพื่อเป็นทุนให้มีการจ่ายเงินทดแทนแก่ลูกจ้างแทนนายจ้าง โดยวรรคสองกำหนดให้มีสำนักงานกองทุนเงินทดแทนในกรมแรงงานเพื่อดำเนินการเกี่ยวกับกองทุนเงินทดแทน ภายใต้กระทรวงมหาดไทย ซึ่งกองทุนเงินทดแทนเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยให้ความคุ้มครองสถานประกอบการที่มีลูกจ้าง ๒๐ คนขึ้นไป เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร ต่อมาได้เริ่มขยายงานออกไปยังส่วนภูมิภาคจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๓๑ และได้ขยายความคุ้มครองครบทุกจังหวัดทั่วประเทศ ต่อมาได้มีการโอนภารกิจหน้าที่มาอยู่ภายใต้สำนักงานประกันสังคม สังกัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เมื่อวันที่ ๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๓

^๑ บทความชิ้นนี้ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย “การศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนและกฎหมายประกันสังคม” งานวิจัยนี้ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานประกันสังคม ๒๕๕๗

^๒ อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี

^๓ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต

สำหรับการดูแลสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างนั้น พระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ ได้กำหนดให้มีกองทุนเงินทดแทนในสำนักงานประกันสังคมเพื่อจ่ายเงินทดแทนแก่ลูกจ้างแทนนายจ้าง ซึ่งกองทุนเงินทดแทนมีที่มาของเงินจากเงินสมทบของนายจ้างฝ่ายเดียว เมื่อลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน กฎหมายกำหนดให้นายจ้างจัดให้ลูกจ้างได้รับการรักษาพยาบาลทันทีตามความเหมาะสมแก่อันตรายหรือความเจ็บป่วยนั้น โดยมีกองทุนเงินทดแทนทำหน้าที่จ่ายเงินเพื่อเป็นเงินทดแทนให้แก่ลูกจ้างแทนนายจ้าง ซึ่งเงินทดแทน ประกอบด้วย ค่ารักษาพยาบาล ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงาน ค่าทำศพ และค่าทดแทนรายเดือน ได้แก่ กรณีไม่สามารถทำงานได้ กรณีสูญเสียอวัยวะ กรณีทุพพลภาพ และกรณีเสียชีวิตหรือสูญหาย

หลังจากที่มีการจัดตั้งกองทุนเงินทดแทนแล้ว ได้มีการจัดตั้งกองทุนประกันสังคมขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อทำหน้าที่ให้การคุ้มครองลูกจ้างที่เป็นผู้ประกันตนในกรณีที่เจ็บป่วย ทุพพลภาพ และเสียชีวิตหรือสูญหายที่ไม่เกี่ยวกับการทำงาน รวมถึงกรณีคลอดบุตร การสงเคราะห์บุตร การชราภาพ และการว่างงาน โดยมีการเก็บเงินสมทบจากทั้งฝ่ายนายจ้าง ลูกจ้าง และเงินสมทบจากรัฐบาล แต่จากการดำเนินงานที่ผ่านมาสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนได้มีความแตกต่างจากสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างที่เป็นผู้ประกันตนตามกฎหมายประกันสังคม แต่บางส่วนก็ด้อยกว่าทั้งในกรณีการทดแทนรายได้ กรณีทุพพลภาพ และกรณีเสียชีวิต ดังนั้น จึงควรศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนให้มีความเหมาะสมและเป็นธรรม เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อลูกจ้าง การศึกษาวิจัยนี้จึงมุ่งเพื่อศึกษาเปรียบเทียบการให้สิทธิประโยชน์แก่ลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนและผู้ประกันตนตามกฎหมายประกันสังคม และเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนให้สอดคล้องกับสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายประกันสังคม เพื่อนำไปสู่แนวทางปฏิบัติในการปรับปรุงกฎหมายให้เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อลูกจ้างและผู้ประกันตน

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม โดยมีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการส่งแบบสอบถามไปยังเจ้าหน้าที่และพนักงานของสำนักงานประกันสังคม องค์การนายจ้าง และองค์การลูกจ้าง ซึ่งได้รับคืนมารวม ๗๒๙ ตัวอย่าง และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสำนักงานประกันสังคม แพทย์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการประกันสังคม องค์การนายจ้างและองค์การลูกจ้าง อีก ๖๐ คน และ

มีการประชุมกลุ่มย่อย ๓ กลุ่ม คือ กลุ่มผู้แทนสำนักงานประกันสังคมกับผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มนายจ้าง และกลุ่มลูกจ้าง ทั้งมีการประชุมใหญ่เพื่อรับฟังความคิดเห็นด้วย

การทบทวนเอกสาร และผลของการศึกษา

ประเทศไทยได้มีความพยายามที่จะจัดตั้งระบบประกันสังคมมาตั้งแต่ปี ๒๔๙๗ โดยการออกพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๔๙๗ แต่เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้รับการคัดค้านอย่างกว้างขวาง ทั้งจากนายจ้าง ลูกจ้าง บริษัทประกันชีวิต และหน่วยราชการบางแห่ง ทำให้ยังไม่มีผลใช้บังคับแม้จะผ่านการรับรองจากรัฐสภาและประกาศเป็นพระราชบัญญัติแล้ว จนกระทั่งในปี ๒๕๑๐ กรมประชาสัมพันธ์ได้เสนอให้รัฐบาลทบทวนเรื่องการใช้งบจ่ายของพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๔๙๗ ที่ยังไม่มีผลใช้บังคับ คณะรัฐมนตรีจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการขึ้นชุดหนึ่ง เพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติประกันสังคมในประเด็นที่ยังมีการคัดค้าน คณะกรรมการชุดนี้ได้ดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติประกันสังคมบางมาตรา และได้เสนอให้รัฐบาลบรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๓ โดยให้ถือเป็นนโยบายของรัฐที่จะต้องจัดให้มีการประกันสังคมด้วย ต่อมาได้เกิดการปฏิวัติขึ้นในปี ๒๕๑๔ คณะกรรมการชุดนี้ได้เสนอเรื่องการประกาศใช้กฎหมายประกันสังคมต่อหัวหน้าคณะปฏิวัติ แต่หัวหน้าคณะปฏิวัติสั่งให้รอเรื่องไว้ก่อน เมื่อไม่ประสบความสำเร็จในการเสนอโครงการประกันสังคม กรมแรงงานในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบจึงได้เสนอให้มีการคุ้มครองเฉพาะในส่วนกองทุนเงินทดแทน โดยให้นายจ้างเป็นผู้จ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน เพื่อคุ้มครองลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงานก่อน ผลปรากฏว่า คณะปฏิวัติเห็นชอบด้วย จึงได้ออกเป็นประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ ๑๐๓ ข้อ ๓ กำหนดให้มีการจัดตั้งกองทุนเงินทดแทนขึ้นในกรมแรงงาน และมีการเรียกเก็บเงินสมทบจากนายจ้างเข้ากองทุนตั้งแต่วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๑๗ เป็นต้นมา และต่อมาได้มีการออกพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ ขึ้นใช้บังคับแทน

กฎหมายเงินทดแทน กำหนดให้นายจ้างมีหน้าที่จ่ายเงินทดแทนให้แก่ลูกจ้างเมื่อลูกจ้างได้รับอันตรายแก่กายหรือผลกระทบแก่จิตใจหรือถึงแก่ความตายเนื่องจากการทำงาน เพื่อป้องกันรักษาประโยชน์ให้แก่นายจ้างหรือตามคำสั่งของนายจ้าง นอกจากนี้ ยังรวมถึงกรณีที่ลูกจ้างเจ็บป่วยหรือถึงแก่ความตายด้วยโรคซึ่งเกิดขึ้นตามลักษณะหรือสภาพของงานหรือเนื่องจากการทำงานและกรณีที่ลูกจ้างสูญหายด้วย

เมื่อลูกจ้างประสบอันตรายเจ็บป่วยหรือสูญหายนายจ้างมีหน้าที่ดังนี้

(๑) แจ้งการประสบอันตราย เจ็บป่วย หรือสูญหาย ต่อสำนักงานประกันสังคม หรือสำนักงานประกันสังคมจังหวัดแห่งท้องที่ที่ลูกจ้างทำงานอยู่หรือที่นายจ้างมีภูมิลำเนาอยู่ ภายใน ๑๕ วันนับแต่วันที่นายจ้างทราบหรือควรจะได้ทราบถึงการประสบอันตราย เจ็บป่วย หรือสูญหายนั้น

(๒) กรณีที่ลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วย นายจ้างต้องจัดให้ลูกจ้างได้รับการรักษาพยาบาลทันทีตามความเหมาะสมแก่อันตรายหรือความเจ็บป่วยนั้น และให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นแต่ไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยจ่ายโดยไม่ชักช้าเมื่อฝ่ายลูกจ้างแจ้งให้นายจ้างทราบ

ในปี ๒๕๕๘ กระทรวงแรงงานได้ออกกฎกระทรวงกำหนดอัตราค่ารักษาพยาบาลให้นายจ้างจ่าย ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปจากกฎกระทรวงเดิมที่ออกมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ ดังนี้

ตารางที่ ๑ อัตราค่ารักษาพยาบาลลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทน

ข้อ	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๑
๒	- กรณีลูกจ้างประสบอันตราย หรือเจ็บป่วย ให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริง ตามความจำเป็นไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท	- กรณีลูกจ้างประสบอันตราย หรือเจ็บป่วย ให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริง ตามความจำเป็นไม่เกิน ๔๕,๐๐๐ บาท
๓	- ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๒ ไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มอีกไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของลูกจ้างในลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของอวัยวะภายในหลายส่วนและต้องได้รับการผ่าตัดแก้ไข (๒) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของกระดูกหลายแห่งและต้องได้รับการผ่าตัดแก้ไข (๓) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของศีรษะและต้องได้รับการผ่าตัดเปิดกะโหลกศีรษะ (๔) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของกระดูกสันหลัง ไชสันหลังหรือรากประสาท (๕) ประสิทธิภาพที่ต้องผ่าตัดต่ออวัยวะที่อยู่ยากซึ่งต้องใช้วิธีจลศัลยกรรม (๖) ประสบอันตรายจากไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ความร้อน ความเย็น สารเคมี รั้งตี ไฟฟ้าหรือระเบิด จนถึงขั้นสูญเสียผิวหนังลึกถึงหนังแท้ตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าของพื้นที่ผิวของร่างกาย (๗) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอย่างอื่นซึ่งรุนแรงหรือเรื้อรังตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด	- ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๒ ไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มอีกไม่เกิน ๖๕,๐๐๐ บาท สำหรับการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของลูกจ้างในลักษณะดังต่อไปนี้ (๑) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของอวัยวะภายในหลายส่วนและต้องได้รับการผ่าตัดแก้ไข (๒) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของกระดูกหลายแห่งและต้องได้รับการผ่าตัดแก้ไข (๓) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของศีรษะและต้องได้รับการผ่าตัดเปิดกะโหลกศีรษะ (๔) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของกระดูกสันหลัง ไชสันหลังหรือรากประสาท (๕) ประสิทธิภาพที่ต้องผ่าตัดต่ออวัยวะที่อยู่ยากซึ่งต้องใช้วิธีจลศัลยกรรม (๖) ประสบอันตรายจากไฟไหม้ น้ำร้อนลวก สารเคมีหรือไฟฟ้าจนถึงขั้นสูญเสียผิวหนังลึกถึงหนังแท้เกินกว่าร้อยละสามสิบของร่างกาย (๗) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอย่างอื่น ซึ่งรุนแรงหรือเรื้อรังตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

ข้อ	ปี ๒๕๕๘	ปี ๒๕๕๑
๔	<p>ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๓ ไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มขึ้นอีก โดยเมื่อรวมกับค่ารักษาพยาบาลตามข้อ ๒ และข้อ ๓ แล้ว ต้องไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของลูกจ้างในลักษณะ ดังต่อไปนี้</p> <p>(๑) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยตามข้อ ๓ (๑) ถึง (๖) ตั้งแต่สองรายการขึ้นไป</p> <p>(๒) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยตามข้อ ๓ (๑) ถึง (๖) ที่จำเป็นต้องใช้เครื่องช่วยหายใจหรือต้องพักรักษาตัวอยู่ในหอผู้ป่วยหนัก หอผู้ป่วยวิกฤต หรือหอผู้ป่วยไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ตั้งแต่วันขึ้นป่วย</p> <p>(๓) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของระบบสมองหรือไขสันหลังที่จำเป็นต้องรักษาตั้งแต่สามสิบวันติดต่อกัน</p> <p>(๔) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยอย่างอื่นซึ่งรุนแรงหรือเรื้อรังตามข้อ ๓ (๗)</p> <p>(ก) เป็นผลให้อวัยวะสำคัญล้มเหลว</p> <p>(ข) กรณีอื่นนอกจาก (ก) ให้เป็นไปตามความเห็นของคณะกรรมการการแพทย์</p>	<p>ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๓ ไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มขึ้นอีก โดยเมื่อรวมกับค่ารักษาพยาบาลตามข้อ ๒ และข้อ ๓ แล้ว ต้องไม่เกิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท สำหรับการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของลูกจ้างในลักษณะดังต่อไปนี้</p> <p>(๑) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยตามข้อ ๓ (๑) ถึง (๖) ตั้งแต่สองรายการขึ้นไป</p> <p>(๒) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยตามข้อ ๓ (๑) ถึง (๖) ที่จำเป็นต้องใช้เครื่องช่วยหายใจ หรือต้องพักรักษาตัวอยู่ในหอผู้ป่วยหนัก หอผู้ป่วยวิกฤต หรือหอผู้ป่วยไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ตั้งแต่วันขึ้นป่วย</p> <p>(๓) บาดเจ็บอย่างรุนแรงของระบบสมองหรือไขสันหลังที่จำเป็นต้องรักษาตั้งแต่สามสิบวันติดต่อกัน</p> <p>(๔) ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยซึ่งรุนแรงหรือเรื้อรังจนเป็นผลให้อวัยวะสำคัญล้มเหลว</p>
๕	<p>ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๔ สำหรับลูกจ้างรายใดไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มขึ้นตามความเห็นของคณะกรรมการการแพทย์ โดยเมื่อรวมกับค่ารักษาพยาบาล ตามข้อ ๒ ข้อ ๓ และข้อ ๔ แล้ว ต้องไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท</p>	<p>ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๔ สำหรับลูกจ้างรายใดไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลดังกล่าวเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นแต่รวมทั้งสิ้น ต้องไม่เกิน ๓๐๐,๐๐๐ บาท โดยให้คณะกรรมการการแพทย์พิจารณาและคณะกรรมการให้ความเห็นชอบ</p>
๖	<p>ในกรณีค่ารักษาพยาบาลที่จ่ายตามข้อ ๕ สำหรับลูกจ้างรายใดไม่เพียงพอให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มขึ้นตามความเห็นของคณะกรรมการการแพทย์ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ โดยเมื่อรวมกับค่ารักษาพยาบาล ตามข้อ ๒ ข้อ ๓ ข้อ ๔ และข้อ ๕ แล้ว ต้องไม่เกิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท</p>	<p>ไม่มีกฎข้อนี้</p>

สำหรับค่าห้อง ค่าบริการ ให้จ่ายจริง หรือจ่ายไม่เกินวันละ ๑,๓๐๐ บาท เท่าเดิม ครอบคลุมถึงลูกจ้างที่เจ็บป่วยก่อนกฎกระทรวงนี้มีผลบังคับใช้ด้วย

(๓) กรณีทุพพลภาพ ลูกจ้างได้รับเงินทดแทนการขาดรายได้ ในอัตราร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างรายเดือน ไม่เกิน ๑๕ ปี กรณีที่ลูกจ้างจำเป็นต้องได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงานภายหลังการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยนายจ้างต้องจ่ายค่าฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงานของลูกจ้างตามความจำเป็นตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง อัตราค่าฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงานขณะนี้กำหนดไว้ ๒๐,๐๐๐ บาท และมีค่าใช้จ่ายในการผ่าตัดเพื่อการฟื้นฟูอีก ๒๐,๐๐๐ บาท

(๔) เมื่อลูกจ้างประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจนถึงแก่ความตายหรือสูญหาย นายจ้างจ่ายค่าทำศพแก่ผู้จัดการศพของลูกจ้างเป็นจำนวน ๑๐๐ เท่า ของอัตราสูงสุดของค่าจ้างขั้นต่ำรายวัน ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานค่าจ้างขั้นต่ำรายวันสูงสุดขณะนี้ (ปี ๒๕๕๖) กำหนดไว้วันละ ๓๐๐ บาท ค่าทำศพจึงเป็นเงิน ๓๐,๐๐๐ บาท

(๕) ในกรณีที่ไม่มีผู้จัดการศพ นายจ้างมีหน้าที่จัดการศพไปพลางก่อนในช่วง ๗๒ ชั่วโมงแรก โดยใช้เงินค่าทำศพได้ไม่เกินหนึ่งในสาม เมื่อลูกจ้างถึงแก่ความตายครบ ๗๒ ชั่วโมงแล้ว ยังไม่มีผู้จัดการศพนายจ้างมีหน้าที่จัดการศพของลูกจ้างตามประเพณีทางศาสนาหรือประเพณีแห่งท้องถิ่นโดยคำนึงถึงฐานะทางสังคมของลูกจ้าง โดยมีสิทธิใช้ค่าทำศพส่วนที่เหลือได้ ผู้มีสิทธิเป็นผู้จัดการศพของลูกจ้าง คือ บิดา มารดา สามีนี หรือภรรยา หรือบุตรของลูกจ้าง

(๖) นายจ้างมีหน้าที่จ่ายค่าทดแทนในกรณีต่อไปนี้ด้วย

ก. กรณีที่ลูกจ้างไม่สามารถทำงานติดต่อกันได้เกิน ๓ วัน ไม่ว่าจะสูญเสียอวัยวะด้วยหรือไม่ก็ตาม นายจ้างจ่ายค่าทดแทนร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างรายเดือน ให้แก่ลูกจ้างตั้งแต่วันแรกที่ลูกจ้างไม่สามารถทำงานได้ไปจนตลอดระยะเวลาที่ไม่สามารถทำงานได้ แต่ไม่เกิน ๑ ปี

ข. กรณีที่ลูกจ้างสูญเสียอวัยวะบางส่วนของร่างกาย นายจ้างต้องจ่ายค่าทดแทนร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างรายเดือนตามประเภทของการสูญเสียอวัยวะและตามระยะเวลาที่ต้องจ่ายตามที่กระทรวงแรงงานประกาศกำหนดแต่ไม่เกิน ๑๐ ปี ตามประเภทการสูญเสียอวัยวะ

ตามพระราชบัญญัติเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ นั้น ได้กำหนดให้จัดตั้งกองทุนเงินทดแทนขึ้นในสำนักงานประกันสังคม เพื่อทำหน้าที่จ่ายเงินทดแทนแทนนายจ้างซึ่งถูก

กำหนดให้ต้องจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุน ซึ่งปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้นายจ้างที่มีลูกจ้างตั้งแต่ ๑ คนขึ้นไป มีหน้าที่จ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนเงินทดแทน

เงินสมทบกองทุนเงินทดแทนนั้นจะเป็นไปตามอัตราที่กระทรวงแรงงานประกาศกำหนดโดยมีอัตราไม่เกินร้อยละ ๑ ของค่าจ้างที่นายจ้างจ่ายแต่ละปี โดยแตกต่างกันตามประเภทของกิจการที่มีความเสี่ยงในการประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยของลูกจ้าง ในการกำหนดอัตราเงินสมทบให้พิจารณาจากสถิติการประสบอันตราย เพราะเป็นไปตามมาตรา ๔๕ ซึ่งเป็นอำนาจกระทรวงแรงงาน

สำหรับการประกันสังคมนั้น มาปรากฏผลจริงจึงเมื่อมีการออกพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งหลังจากที่มีการดำเนินการของกองทุนเงินทดแทนไปแล้วกว่า ๑๖ ปี อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติประกันสังคม ได้กำหนดให้มีสำนักงานประกันสังคมเป็นผู้บริหารกองทุนประกันสังคม และให้โอนกองทุนเงินทดแทนจากกรมแรงงานไปเป็นส่วนหนึ่งของการประกันสังคมด้วย แต่ยังมีลักษณะกองทุนที่แยกกันต่างหาก

จากการที่กองทุนเงินทดแทนและกองทุนประกันสังคมมาจากที่มาที่แตกต่างกัน และระบบการบริหารกองทุนแตกต่างกัน ทำให้กองทุนทั้งสองมีความแตกต่างกันที่สำคัญถึง ๘ ประการ คือ

(๑) กฎหมายที่ใช้บังคับต่างกัน โดยกองทุนเงินทดแทนมีที่มาจากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๑๐๓ ตั้งแต่ ปี ๒๕๑๕ ต่อมาจึงออกเป็นพระราชบัญญัติกองทุนเงินทดแทน พ.ศ. ๒๕๓๗ ส่วนกองทุนประกันสังคมมีที่มาจากพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. ๒๕๓๓ จึงถือว่ากองทุนเงินทดแทนนั้นเกิดขึ้นก่อนกองทุนประกันสังคม

(๒) การยกเว้นกิจการที่อยู่นอกบังคับต่างกัน ทำให้จำนวนลูกจ้างที่ได้ประโยชน์จากกองทุนทั้งสองมีจำนวนไม่เท่ากัน โดยกองทุนเงินทดแทนจะมีการยกเว้นมากกว่า ทำให้มีจำนวนสถานประกอบการ และจำนวนลูกจ้างภายใต้บังคับน้อยกว่า

(๓) การบริหารงานต่างกัน โดยกองทุนเงินทดแทนมีคณะกรรมการกองทุนเงินทดแทน ซึ่งมีเลขาธิการสำนักงานประกันสังคมเป็นประธาน ส่วนกองทุนประกันสังคมมีคณะกรรมการประกันสังคม ซึ่งมีปลัดกระทรวงแรงงานเป็นประธาน

(๔) การให้การคุ้มครองต่างกัน แม้จะเป็นเรื่องเดียวกัน โดยกองทุนเงินทดแทนดูแลลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน และมีประโยชน์ทดแทนในเรื่องการรักษาพยาบาล การทุพพลภาพและตาย ขณะที่กองทุนประกันสังคมดูแลลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยที่ไม่เกี่ยวกับการทำงาน โดยมีประโยชน์ทดแทนถึง ๗ ประการ คือ เจ็บป่วย คลอดบุตร ทุพพลภาพ ตาย สงเคราะห์บุตร ชราภาพ และว่างงาน

(๕) การให้ประโยชน์ทดแทนก็ต่างกัน โดยกองทุนเงินทดแทนจะให้ลูกจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลเป็นเงิน แล้วถึงมาเบิกคืนจากสำนักงานประกันสังคม หรือถ้ามีใบส่งตัวจากนายจ้าง ลูกจ้างก็ให้ไปเก็บจากนายจ้างแล้วถึงมาเบิกคืนจากสำนักงานประกันสังคม ส่วนกองทุนประกันสังคมนั้น ไม่มีการจ่ายเงินสดในการรักษาพยาบาล แต่เป็นการให้บริการของสถานพยาบาลที่ได้รับเงินจากสำนักงานประกันสังคมในลักษณะเหมาเป็นรายหัว

(๖) ที่มาของเงินสมทบก็ต่างกัน โดยผู้จ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนเงินทดแทนคือนายจ้างฝ่ายเดียว ขณะที่กองทุนประกันสังคมนั้น ทั้งนายจ้าง ลูกจ้าง และรัฐบาล เป็นผู้ร่วมกันจ่ายเงินสมทบ

(๗) การให้บริการของสถานพยาบาลก็แตกต่างกัน ลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยในการทำงานจะได้รับการดูแลจากสถานพยาบาลดีกว่า เพราะจ่ายเงินสดเหมือนผู้ป่วยทั่วไป ส่วนลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยที่ไม่เกี่ยวกับการทำงานจะได้รับการดูแลจากสถานพยาบาลในระดับที่ต่ำกว่าผู้ป่วยทั่วไป เพราะเป็นการจ่ายรายเหมาให้กับสถานพยาบาลอยู่แล้ว สถานพยาบาลไม่ได้รับประโยชน์เพิ่ม เมื่อลูกจ้างมาใช้บริการ

(๘) กองทุนเงินทดแทนจะให้ความสำคัญกับการป้องกันการเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยเนื่องจากการทำงาน ขณะที่กองทุนประกันสังคมไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว

ตารางที่ ๒ การเปรียบเทียบผลประโยชน์ทดแทนจากกองทุนเงินทดแทน และกองทุนประกันสังคม

กองทุนเงินทดแทน	กองทุนประกันสังคม
๑. กรณีประสบอันตราย หรือเจ็บป่วย ลูกจ้างได้รับค่ารักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็น ไม่เกิน ๕๐,๐๐๐ บาท หากประสบอันตรายรุนแรงเข้าข่ายที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ให้จ่ายเพิ่มอีกไม่เกิน ๑๐๐,๐๐๐ บาท หรือและขยายเพิ่มได้ไม่เกิน ๕๐๐,๐๐๐ บาท แต่ถ้าคณะกรรมการการแพทย์เห็นสมควรโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ ให้นายจ้างจ่ายค่ารักษาพยาบาลตามที่จ่ายจริงตามความจำเป็นเพิ่มขึ้นได้อีก แต่ต้องไม่เกิน ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ต่อครั้งของการประสบอันตราย	๑. กรณีประสบอันตราย หรือเจ็บป่วย ให้บริการทางการแพทย์โดยไม่จ่ายเป็นเงินในสถานพยาบาลที่ระบุไว้ตามใบรับรองสิทธิการรักษาพยาบาล ยกเว้นกรณีเจ็บป่วยฉุกเฉิน หรืออุบัติเหตุ ในเวลา ๗๒ ชั่วโมงแรก ให้เข้าโรงพยาบาลอื่นได้ แต่ต้องจ่ายเงินไปก่อน แล้วมาเบิกคืนจากกองทุนประกันสังคมตามอัตราที่กำหนด แต่มีโรคหรือการเจ็บป่วยที่ไม่ให้บริการทางการแพทย์อีก ๑๔ ประเภทด้วย

กองทุนเงินทดแทน	กองทุนประกันสังคม
<p>๒. ค่าทดแทนการขาดรายได้ คำนวณจากค่าจ้างที่ลูกจ้างได้รับจากการทำงานต่อเดือนในอดีตร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างค่าทดแทนมี ๔ ประเภท คือ</p> <p>(๑) กรณีหยุดพักรักษาตัว โดยต้องหยุดงานเกิน ๓ วันขึ้นไป (ต้องมีใบรับรองแพทย์) จะได้รับตามระยะเวลาที่แพทย์กำหนด และหยุดงานตามจริง</p> <p>(๒) กรณีสูญเสียอวัยวะ หรือสูญเสียสมรรถภาพในการทำงานอย่างถาวรของอวัยวะที่บาดเจ็บ ตามที่กระทรวงแรงงานประกาศกำหนด แต่ไม่เกิน ๑๐ ปี</p> <p>(๓) กรณีที่ทุพพลภาพ จะได้รับ ๑๕ ปี</p> <p>(๔) กรณีตายหรือสูญหาย ผู้มีสิทธิจะได้รับค่าทดแทน ๘ ปี เฉลี่ยตามจำนวนของผู้มีสิทธิ</p>	<p>๒. เงินทดแทนการขาดรายได้เมื่อผู้ประกันตนลาป่วย โดยได้รับค่าจ้างเป็นเวลา ๓๐ วัน ตามกฎหมายคุ้มครองแรงงานแล้ว ต้องหยุดงานตามคำสั่งแพทย์ต่อไปอีก ผู้ประกันตนจะได้รับเงินทดแทนการขาดรายได้เป็นเงินครึ่งหนึ่งของค่าจ้างเฉลี่ย ซึ่งจะได้รับติดต่อกันครั้งหนึ่งไม่เกิน ๙๐ วัน และในรอบปีหนึ่ง ๆ ไม่เกิน ๑๘๐ วัน เว้นแต่เป็นโรคมะเร็ง ไตวายเรื้อรัง โรคเอดส์ โรคหรือการบาดเจ็บของสมอง เส้นเลือดสมองหรือกระดูกสันหลัง อันเป็นเหตุให้เป็นอัมพาต ความผิดปกติของกระดูกหักที่มีภาวะแทรกซ้อน และโรคหรือการเจ็บป่วยอื่น ๆ ที่ต้องรักษาตัวกันนานเกิน ๑๘๐ วัน แต่ต้องไม่เกิน ๓๖๕ วัน</p>
<p>๓. ค่าทำศพลูกจ้างที่เสียชีวิตจากการทำงาน ผู้ทำหน้าที่จัดการศพจะได้รับค่าทำศพ ๑๐๐ เท่า ของอัตราค่าจ้างขั้นต่ำสูงสุด ในปี ๒๕๕๖ ค่าจ้างขั้นต่ำรายวันสูงสุดเท่ากับ ๓๐๐ บาท ดังนั้น ค่าทำศพจึงเท่ากับ ๓๐,๐๐๐ บาท และได้รับค่าทดแทนสำหรับครอบครัวอีกร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างรายเดือน ไม่เกิน ๘ ปี</p>	<p>๓. กรณีตาย</p> <p>(๑) ค่าทำศพ ๔๐,๐๐๐ บาท จ่ายให้แก่ผู้จัดการศพ</p> <p>(๒) เงินสงเคราะห์ครอบครัว โดยถ้าจ่ายเงินสมทบ ๖-๑๒๐ เดือน ได้เงินสงเคราะห์สำหรับครอบครัว ๒ เท่าของค่าจ้างเฉลี่ยรายเดือน ถ้าจ่ายเงินสงเคราะห์มาเกิน ๑๒๐ เดือน ได้รับเงินสงเคราะห์ ๖ เท่า</p>
<p>๔. ค่าฟื้นฟูจากการทุพพลภาพ</p> <p>(๑) ค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูด้านการแพทย์ และอาชีพ เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท</p> <p>(๒) ค่าใช้จ่ายในการผ่าตัด เพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟู ฯ ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท</p>	<p>๔. กรณีทุพพลภาพ</p> <p>(๑) กรณีเข้ารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลของรัฐ ประเภทผู้ป่วยนอก ได้รับค่าบริการทางการแพทย์ เท่าที่จ่ายจริง ตามความจำเป็น ส่วนประเภทผู้ป่วยใน ได้รับค่าบริการทางการแพทย์ โดยคำนวณตามกลุ่มวินิจฉัยร่วม ในอัตรา ๑๒,๐๐๐ บาท ต่อหนึ่งค่าน้ำหนักสัมพัทธ์ (Relative Weight) กรณีเข้ารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลเอกชน ประเภทผู้ป่วยนอก ได้ค่าบริการทางการแพทย์เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกินเดือนละ ๒,๐๐๐ บาท ประเภทผู้ป่วยใน ได้ค่าบริการทางการแพทย์เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกินเดือนละ ๔,๐๐๐ บาท</p> <p>(๒) เงินทดแทนการขาดรายได้ร้อยละ ๕๐ ของค่าจ้าง เฉลี่ยเป็นรายเดือน โดยได้รับตลอดชีวิต</p> <p>(๓) ค่าใช้จ่ายในการเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนงานของสำนักงานประกันสังคม อีก ๔๐,๐๐๐ บาท</p> <p>(๔) เมื่อเสียชีวิตจะได้รับประโยชน์ทดแทนเช่นเดียวกับกรณีตาย ทั้งค่าทำศพ และเงินสงเคราะห์ครอบครัว</p>

ที่มา: วิชัย ไถสุวรรณจินดา, ๒๕๕๗

แนวทางการดำเนินงานด้านประกันสังคมของแต่ละประเทศนั้น มักถือตามแนวทางของอนุสัญญาองค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๑๐๒ ว่าด้วยมาตรฐานขั้นต่ำในการจัดประกันสังคม (องค์การแรงงานระหว่างประเทศ, ๑๙๕๒)

อนุสัญญาฉบับนี้ได้กำหนดให้ประเทศสมาชิกจัดให้มีการประกันสังคมให้แก่ลูกจ้างไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของลูกจ้างทั้งหมด โดยรวมถึงภรรยาและบุตร หรือไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของผู้ที่อยู่อาศัยในประเทศทั้งหมด สิทธิประโยชน์ด้านประกันสังคมอย่างน้อยต้องรวมถึงผลประโยชน์กรณีเจ็บป่วย ผลประโยชน์กรณีว่างงาน ผลประโยชน์กรณีชราภาพ ผลประโยชน์กรณีบาดเจ็บจากการจ้างงาน ผลประโยชน์สำหรับครอบครัว ผลประโยชน์ที่ให้กับหญิงมีครรภ์ ผลประโยชน์กรณีทุพพลภาพ ผลประโยชน์สำหรับหญิงหม้ายและบุตร ซึ่งเห็นได้ว่า กรณีการบาดเจ็บจากการจ้างงาน ก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของการประกันสังคมตามมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ

ในประเทศเยอรมัน ซึ่งถือเป็นประเทศแม่แบบด้านการประกันสังคม เพราะได้มีการจัดการประกันสังคมมาก่อนประเทศอื่น ได้กำหนดการประกันความเสี่ยงของชีวิตคนทำงานซึ่งรวมถึง การเจ็บป่วย การว่างงาน การชราภาพ การเกิดอุบัติเหตุในการทำงาน และให้การคุ้มครองดูแลในระยะยาว โดยมีกองทุนประกันสังคมที่มีการบริหารงานที่เป็นอิสระ และอยู่ภายใต้การดูแลของกระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงแรงงานและกิจการสังคม

ในสหราชอาณาจักร การประกันสังคมจะรวมถึงการให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ประกันตนด้านบำนาญ ชราภาพ สิทธิประโยชน์สำหรับเด็ก สิทธิประโยชน์ผู้ทุพพลภาพ สิทธิประโยชน์สำหรับผู้หางาน สิทธิประโยชน์การคลอดบุตร สิทธิประโยชน์ด้านที่พักอาศัย โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบคือ กรมการทำงานและบำนาญ และกรมพัฒนาสังคม ในสหรัฐอเมริกา หน่วยงานที่ดูแลด้านการประกันสังคม คือ The Social Security Administration-SSA ตามพระราชบัญญัติประกันสังคม ค.ศ. ๑๙๓๕ มีคณะกรรมการประกันสังคมที่บริหารงานอย่างอิสระ การประกันสังคมในสหรัฐอเมริกาจะรวมถึงการเกษียณอายุ การทุพพลภาพ การช่วยเหลือหญิงหม้ายและเด็ก และการรักษาพยาบาล ส่วนในญี่ปุ่น การประกันสังคมจะเน้นระบบบำนาญเป็นหลัก บริหารโดย The National Pension Fund แต่นายจ้างก็อาจจัดระบบบำนาญเพิ่มให้ลูกจ้างได้ ขณะที่การประกันสังคมในส่วนที่เกี่ยวกับการทำงานจะเป็นเรื่องของนายจ้างที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งรวมถึงการประกันสุขภาพ การจัดบำนาญ การประกันการว่างงาน และการประกันการเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยในการทำงาน โดยการประกันการเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยในการทำงาน นายจ้างจะรับผิดชอบฝ่ายเดียว แต่การประกันอื่น ๆ จะเป็นการรับผิดชอบร่วมกันระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง (วิชัย โสสุวรรณจินดา, ๒๕๕๗)

จะเห็นได้ว่า การบริหารการประกันสังคมของประเทศต่าง ๆ จะกำหนดให้สิทธิประโยชน์จากการเกิดอุบัติเหตุหรือเจ็บป่วยในการทำงานเป็นมาตรฐานเดียวกันตามระบบประกันสังคมตามแนวทางขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ

จากการศึกษาการประกันสังคมในต่างประเทศรวม ๑๐ ประเทศ ทั้งในทวีปเอเชีย ยุโรป และอเมริกา พบว่า ในแง่ของหน่วยงานที่ดูแลกองทุนเงินทดแทน และกองทุนประกันสังคม ประเทศที่ใช้หน่วยงานเดียวกัน ได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ เยอรมัน สเปน และอิตาลี ส่วนประเทศที่มีหน่วยงานรับผิดชอบต่างกัน ได้แก่ อังกฤษ สหรัฐอเมริกา และแคนาดา ส่วนในแง่ของการรวมกองทุนเงินทดแทน และกองทุนประกันสังคมไว้เป็นกองทุนเดียวกัน หรือแยกกองทุน พบว่า ประเทศที่รวมกองทุนไว้ด้วยกัน ได้แก่ เยอรมัน อังกฤษ สเปน อิตาลี ส่วนประเทศที่มีการแยกกองทุน ได้แก่ มาเลเซีย ญี่ปุ่น แคนาดา และมีประเทศที่มีแต่กองทุนประกันสังคม แต่ไม่ได้ตั้งกองทุนเงินทดแทน โดยให้นายจ้างซื้อประกันสุขภาพให้ลูกจ้างคือ สิงคโปร์ เกาหลีใต้ และสหรัฐอเมริกา (วิชัย โสสุวรรณจินดา, ๒๕๕๗)

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีงานของมงคล เทียนมงคลชัย (๒๕๓๘) ที่เห็นว่า กองทุนทั้งสองมีหลักการ และแนวคิดต่างกัน โดยกองทุนเงินทดแทนนำหลักการตามทฤษฎีเหตุและผลมาใช้ ขณะที่กองทุนประกันสังคมใช้หลักกฎหมายปกครองที่ให้คนในสังคมเดียวกันต้องรับผิดชอบต่อสมาชิกอื่นในสังคมนั้นด้วย จึงควรให้แต่ละกองทุนดำเนินการไปตามหลักการของแต่ละกองทุน เช่นเดียวกับ พอพันธ์ เขตต์กัน (๒๕๔๐) ที่เห็นว่ามาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองประโยชน์ทดแทนของลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรมตามกฎหมายประกันสังคมกับกฎหมายเงินทดแทนยังไม่ได้ให้ความคุ้มครองประโยชน์ทดแทนแก่ลูกจ้างอย่างเพียงพอและเป็นธรรม เนื่องจากกฎหมายประกันสังคมมีแนวคิดมาจากหลักการของการร่วมกันเสี่ยงภัย หลักการเฉลี่ยทุกข์ เฉลี่ยสุข หลักการบังคับ โดยสามฝ่ายร่วมกันรับภาระ หลักการจ่ายตามความสามารถแต่ได้ตามความจำเป็น และหลักมาตรฐานขั้นต่ำ ส่วนกฎหมายเงินทดแทนนั้นได้นำหลักการของกฎหมายค่าทดแทนอันเป็นหลักการพิเศษเฉพาะเป็นการยกเว้นกฎหมายแพ่งส่วนที่เกี่ยวข้องกับการชดเชยค่าสินไหมสำหรับการทำละเมิดวัตถุประสงค์ของกฎหมายเงินทดแทน คือ การจัดให้ลูกจ้างได้รับความคุ้มครองช่วยเหลือและขจัดความไม่แน่นอนในการเรียกร้องค่าเสียหายที่ได้รับจากการประสบอันตรายจากการทำงานหรือเพื่อรักษาผลประโยชน์ให้นายจ้าง ซึ่งแม้กฎหมายดังกล่าวจะได้กำหนดในเรื่องของประโยชน์ทดแทนไว้แล้ว แต่ปรากฏว่า ลูกจ้างหรือผู้ใช้แรงงานยังไม่ได้รับประโยชน์ทดแทนอย่างถูกต้องและเป็นธรรม เนื่องจากปัญหาและอุปสรรคของบัญญัติของกฎหมาย ตลอดจน

การบริหารการจัดการองค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ทำให้เกิดปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ งานวิจัยอื่น ๆ ได้ชี้ให้เห็นด้วยว่า การให้บริการด้านการรักษาพยาบาลตามกฎหมายเงินทดแทนยังไม่มีคุณภาพเพียงพอ เช่น งานวิจัยของศูนย์บริการทางวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (๒๕๔๘) ได้พบว่า การดูแลผู้ป่วยตามกองทุนเงินทดแทนยังไม่ดีพอเนื่องจากสถานพยาบาลขาดแคลนแพทย์ที่มีความรู้และทักษะในการวินิจฉัยการเจ็บป่วยที่เกิดจากการทำงาน ความไม่พร้อมในการดูแลผู้ป่วย ความไม่ต่อเนื่องในการบำบัดหรือดูแลผู้ป่วยเพื่อฟื้นฟูสมรรถภาพในการทำงาน ผู้ป่วยเองก็ขาดความเข้าใจในการดูแลตัวเองและไม่ได้รับการติดต่อประสานงานหรือความช่วยเหลือจากนายจ้าง นอกจากนี้ การเบิกค่ารักษาพยาบาลก็ไม่มี ความชัดเจน ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ ทั้งยังไม่มีการสร้างความรับผิดชอบและแรงจูงใจให้กับสถานพยาบาลในการประกันคุณภาพด้านการรักษาพยาบาลด้วย นอกจากนี้ ภาทิตา ภูริเดช และคณะ (๒๕๕๓) พบว่า อุตสาหกรรมที่มีการเบิกจ่ายจากกองทุนเงินทดแทนมากที่สุดในปี ๒๕๔๙-๒๕๕๐ ได้แก่ อุตสาหกรรมการสำรวจการทำเหมืองแร่ สาธารณูปโภค การขนส่ง การคมนาคม ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีความเสี่ยงสูง นอกจากนี้ยังพบว่าคุณภาพในการให้บริการแก่ลูกจ้างยังไม่ดีพอทั้งโรงพยาบาลของรัฐและของเอกชน จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการควบคุมคุณภาพในการให้บริการมากขึ้น และรัฐควรเพิ่มปริมาณและคุณภาพโรงพยาบาลของรัฐให้เพียงพอต่อความต้องการของลูกจ้างที่เป็นผู้ป่วยด้วย

ผลของการศึกษาวิจัยในเชิงปริมาณ จากกลุ่มเจ้าหน้าที่สำนักงานประกันสังคม องค์กรนายจ้าง และองค์กรลูกจ้างนั้น ในส่วนที่ทั้งสามกลุ่มมีความเห็นสอดคล้องกัน มีดังนี้

การเปรียบเทียบการให้สิทธิประโยชน์แก่ลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนและผู้ประกันตนตามกฎหมายประกันสังคม กลุ่มเจ้าหน้าที่สังกัดสำนักงานประกันสังคม เห็นด้วยมากที่สุดกับการประกันสังคมรักษาจนกว่าจะหาย แต่กองทุนเงินทดแทนมีข้อจำกัดในการจ่ายเงิน กลุ่มนายจ้างและกลุ่มลูกจ้างมีความเห็นเพิ่มเติมด้วยว่า การเบิกค่ารักษาพยาบาลจากกองทุนเงินทดแทนมีความล่าช้า

ความเป็นไปได้ในการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนให้สอดคล้องกับกฎหมายกองทุนประกันสังคมนั้น กลุ่มเจ้าหน้าที่ในสังกัดสำนักงานประกันสังคม กลุ่มนายจ้าง และกลุ่มลูกจ้างเห็นด้วยมากที่สุดกับการเพิ่มสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนในด้านการป้องกันอันตรายจากการทำงาน และส่งเสริมด้านอาชีวอนามัยในการทำงาน และลูกจ้างที่เจ็บป่วยในงานควรได้รับการรักษา

พยาบาลจนกว่าจะหายเช่นเดียวกับลูกจ้างที่เจ็บป่วยและได้รับการรักษาในระบบประกันสังคม กลุ่มลูกจ้างมีความเห็นเพิ่มเติมด้วยว่า ควรปรับเงินทดแทนค่าจ้าง ทั้งในเรื่องเจ็บป่วยในงาน และเจ็บป่วยนอกงาน ให้เท่ากัน ควรปรับเงินทดแทนเงินช่วยเหลือกรณีทุพพลภาพของระบบเงินทดแทนและระบบประกันสังคมให้เท่ากัน และควรปรับเงินช่วยเหลือค่าทำศพ และเงินช่วยเหลือครอบครัวกรณีตาย ของระบบเงินทดแทนและระบบประกันสังคมให้เท่ากัน

ผลของการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้พบว่า ประเด็นที่ทั้ง ๓ กลุ่ม เห็นพ้องต้องกัน มีดังนี้

(๑) วิธีการในการจ่ายสิทธิประโยชน์ในการรักษาพยาบาลมีความแตกต่างกัน โดยกองทุนเงินทดแทนให้สิทธิในการเบิกรักษาพยาบาล ซึ่งเบิกได้จนหมดวงเงินที่ได้รับ ส่วนกองทุนประกันสังคมใช้การให้บริการรักษาพยาบาล ซึ่งลูกจ้างที่เจ็บป่วยจะได้รับการบริการรักษาพยาบาลจนกว่าจะสิ้นสุดการรักษา ทำให้ยากต่อการจัดผลประโยชน์ให้เท่ากัน

(๒) การเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์อาจทำได้ในด้านการรักษาพยาบาล โดยลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงานที่ได้ใช้วงเงินรักษาพยาบาลหมดแล้วและยังไม่หายจากการเจ็บป่วย ควรให้ไปขอรับบริการรักษาพยาบาลจากกองทุนประกันสังคมต่อไป

(๓) สิทธิประโยชน์ด้านการเกิดทุพพลภาพและการตายของกองทุนเงินทดแทนและกองทุนประกันสังคม ควรมีการปรับให้เท่าเทียมกันได้

(๔) ควรแก้ไขกฎหมายกองทุนเงินทดแทนให้จ่ายเงินทดแทนการขาดรายได้ลูกจ้างตั้งแต่วันแรกที่ต้องหยุดงานเนื่องจากการประสบอันตรายในการทำงาน โดยไม่ต้องรอถึงวันที่ ๔ ตามกฎหมายปัจจุบัน

(๕) สำนักงานกองทุนเงินทดแทนควรมีบทบาทดูแลไปถึงการป้องกันโรคจากการทำงาน การป้องกันการประสบอันตรายในการทำงาน การสร้างแพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านโรคหรือการเจ็บป่วยจากการทำงาน และอาจมีโรงพยาบาลต้นแบบที่เกี่ยวข้องกับโรคหรือการรักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วยจากการทำงานขึ้นด้วย

(๖) ในส่วนเงินสมทบ ควรเพิ่มระดับค่าจ้างสูงสุดที่ใช้คำนวณเงินสมทบกองทุนเงินทดแทนเพิ่มจากเดิม (๒๐,๐๐๐ บาท) เพราะค่าเงินลดลง และลูกจ้างส่วนใหญ่มีค่าจ้างสูงขึ้น และควรปรับระดับค่าจ้างสูงสุดที่ใช้คำนวณเงินสมทบกองทุนประกันสังคม (๑๕,๐๐๐ บาท) ให้ขึ้นมาเป็นอัตราเดียวกัน

ผลการประชุมกลุ่มย่อย

การประชุมกลุ่มย่อยทั้ง ๓ กลุ่ม กลุ่มแรก ประกอบด้วยผู้แทนส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารสำนักงานประกันสังคมในระดับผู้อำนวยการขึ้นไป แพทย์ผู้รักษาจากโรงพยาบาลที่อยู่ในเครือข่ายประกันสังคมทั้งของรัฐ และเอกชน และผู้ทรงคุณวุฒิ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วยผู้แทนสภาองค์การนายจ้าง สหพันธ์นายจ้าง และสมาคมนายจ้าง และผู้แทนนายจ้างที่เป็นผู้บริหารงานบุคคลในกิจการนายจ้าง และกลุ่มที่สาม ประกอบด้วยผู้แทนสภาองค์การลูกจ้าง สหพันธ์แรงงาน และสหภาพแรงงาน และลูกจ้างที่เป็นผู้ประกันตน ผลการประชุมกลุ่มย่อย พอสรุปได้ ดังนี้

(๑) การเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์ด้านการรักษาพยาบาลควรให้ลูกจ้างได้รับการรักษาจนกว่าจะหายไม่ว่าอุบัติเหตุหรือการเจ็บป่วยนั้นจะมาจากการทำงานหรือไม่เกี่ยวกับการทำงาน

(๒) สิทธิประโยชน์ของลูกจ้างในกรณีทุพพลภาพและเสียชีวิต ควรปรับให้เท่าเทียมกัน เพื่อความเป็นธรรมและลดความสับสนของผู้ที่เกี่ยวข้อง

การประชุมใหญ่เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

การประชุมใหญ่เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องทั้งเจ้าหน้าที่สำนักงานประกันสังคม ผู้แทนสถานพยาบาล ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนองค์การนายจ้าง นายจ้าง ผู้แทนองค์การลูกจ้าง และผู้ประกันตน สรุปได้ดังนี้

(๑) ที่ประชุมเห็นด้วยว่า ควรใช้การรักษาพยาบาลแบบต่อเนื่องให้ลูกจ้างที่ประสบอันตรายในการทำงานโดยหากใช้เงินรักษาพยาบาลตามวงเงินที่กองทุนเงินทดแทนกำหนดแล้วยังไม่หายให้สามารถมาใช้บริการรักษาพยาบาลตามกฎหมายประกันสังคมได้ โดยสำนักงานประกันสังคมควรทำความตกลงกับสถานพยาบาล

(๒) สำหรับการเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างด้านการทุพพลภาพ ตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนและกฎหมายกองทุนประกันสังคมนั้น ที่ประชุมมีความเห็นในแนวทางเดียวกันว่า ควรปรับผลประโยชน์ตอบแทนให้ลูกจ้างจากกองทุนทั้งสองให้เท่ากัน

(๓) การเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างด้านการตาย ตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทน และกฎหมายกองทุนประกันสังคมนั้น ที่ประชุมมีความเห็นในแนวทางเดียวกันว่า

ควรปรับผลประโยชน์ตอบแทนให้ลูกจ้างจากกองทุนทั้งสองให้เท่ากัน เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการให้สิทธิประโยชน์แก่ลูกจ้าง และครอบครัว

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปการศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนและกฎหมายประกันสังคม มีดังนี้

(๑) ควรมีการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนให้สูงขึ้นไม่น้อยกว่าสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายประกันสังคมในเรื่องเดียวกัน ดังนี้

ก. ในด้านการรักษาพยาบาลนั้น ให้ลูกจ้างใช้สิทธิจากกองทุนเงินทดแทนจนหมด ถ้ายังไม่หายให้เพิ่มเติมสิทธิในการรักษาพยาบาลตามระบบประกันสังคมต่อไปได้

ข. ในด้านสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างกรณีการทดแทนรายได้ กรณีเจ็บป่วยให้มีการปรับสิทธิประโยชน์ให้เท่ากัน

ค. สิทธิประโยชน์ทดแทนในกรณีทุพพลภาพควรมีการปรับให้เท่าเทียมกัน ดังนี้

กรณีเข้ารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลของรัฐ ประเภทผู้ป่วยนอก ได้รับค่าบริการทางการแพทย์เท่าที่จ่ายจริงตามความจำเป็น กรณีเข้ารับบริการทางการแพทย์ ณ โรงพยาบาลเอกชน ประเภทผู้ป่วยนอก ได้ค่าบริการทางการแพทย์เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกินเดือนละ ๒,๐๐๐ บาท ประเภทผู้ป่วยใน ได้ค่าบริการทางการแพทย์เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกินเดือนละ ๔,๐๐๐ บาท ค่าใช้จ่ายในการเข้ารับการฟื้นฟูสมรรถภาพคนงานของสำนักงานประกันสังคมอีก ๔๐,๐๐๐ บาท และให้มีค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูด้านอาชีพ เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท และค่าใช้จ่ายในการผ่าตัดเพื่อประโยชน์ในการฟื้นฟู อีกไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท

เงินทดแทนการขาดรายได้เป็นเงินร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างเฉลี่ย กรณีสูญเสียอวัยวะ หรือสูญเสียสมรรถภาพในการทำงานอย่างถาวรของอวัยวะที่บาดเจ็บ ตามที่กระทรวงแรงงานประกาศกำหนด แต่ไม่เกิน ๑๐ ปี กรณีที่ทุพพลภาพ จะได้รับตลอดชีวิต และกรณีตายหรือสูญหาย ผู้จัดการศพจะได้รับค่าทำศพอีก ๔๐,๐๐๐ บาท และทายาทจะได้รับค่าทดแทน ๘ ปี

ง. สิทธิประโยชน์ของลูกจ้างด้านการตาย ตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนและกฎหมายกองทุนประกันสังคมนั้น ให้มีการปรับให้เท่าเทียมกัน ดังนี้

ให้กำหนดค่าทำศพ ๕๐,๐๐๐ บาท จ่ายให้แก่ผู้จัดการศพ และเงินสงเคราะห์ครอบครัว ร้อยละ ๖๐ ของค่าจ้างรายเดือน ไม่เกิน ๘ ปี

สำหรับค่าใช้จ่ายของกองทุนประกันสังคมที่อาจเพิ่มขึ้นจากการปรับปรุงสิทธิประโยชน์ดังกล่าว สามารถชดเชยได้จากการปรับเพดานขั้นสูงของค่าจ้างที่ใช้เป็นฐานในการคำนวณเงินสมทบ จาก ๑๕,๐๐๐ บาท เป็น ๒๐,๐๐๐ บาท ตามข้อเสนอของกลุ่มนายจ้าง ซึ่งนอกจากจะเป็นการชดเชยค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังเป็นประโยชน์แก่ลูกจ้างในกองทุนชราภาพและการว่างงานด้วย

ข้อเสนอแนะ

(๑) สำนักงานประกันสังคมควรต้องทำความตกลงกับสถานพยาบาลในสังกัด เพื่อให้ลูกจ้างที่ประสบอันตรายหรือเจ็บป่วยจากการทำงาน และเข้ารับการรักษาโดยค่าใช้จ่ายของนายจ้างตามกฎหมายเงินทดแทนแล้วยังไม่หาย ให้สามารถใช้สิทธิประโยชน์การรักษาพยาบาลตามกฎหมายประกันสังคมต่อไปได้

(๒) คณะกรรมการกองทุนเงินทดแทนจัดสิทธิประโยชน์ให้ลูกจ้างตามกฎหมายกองทุนเงินทดแทนไม่น้อยกว่าสิทธิประโยชน์ของลูกจ้างตามกฎหมายประกันสังคม

เอกสารอ้างอิง

พอพันธ์ เขตต์กัน. (๒๕๔๐). ได้ศึกษา เรื่อง มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองประโยชน์ทดแทนของลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรม: เปรียบเทียบระหว่างกฎหมายประกันสังคมกับกฎหมายเงินทดแทน. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

มงคล เทียนประเทืองชัย. (๒๕๓๘). การจัดสวัสดิการแรงงานของไทย กรณีศึกษากองทุนเงินทดแทนและกองทุนประกันสังคม. ปรินญาณนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ภชิตา ภูริเดช และคณะ. (๒๕๕๓). การใช้เงินในกองทุนเงินทดแทนและกองทุนประกันสังคม: เปรียบเทียบอุตสาหกรรมต่าง ๆ. สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

วิชัย ไถสุวรรณจินดา. (๒๕๕๗). การศึกษาความเป็นไปได้ในการเชื่อมโยงสิทธิประโยชน์ตามกฎหมายประกันสังคมและกฎหมายเงินทดแทน. สำนักงานประกันสังคม.

ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (๒๕๔๘). โอกาสพัฒนาและข้อเสนอเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพระบบการจัดการ การเบิกจ่าย และคุณภาพของบริการทางการแพทย์ในระบบกองทุนเงินทดแทน. สำนักงานประกันสังคม.

องค์การแรงงานระหว่างประเทศ. อนุสัญญาฉบับที่ ๑๐๒ องค์การแรงงานระหว่างประเทศ.

www.ilo.org

พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้กับการคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้ (Debt Collection Act dealing with the Protection of Debtor's Rights)

วชิราวุฒิ หัวเพชร^{*}

ระบบเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันเป็นระบบเศรษฐกิจแบบผสม แต่ค่อนข้างไปทางทุนนิยม เป็นระบบที่ยอมรับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินส่วนบุคคล ภาคเอกชนสามารถประกอบธุรกรรมทางเศรษฐกิจได้โดยเสรีมีการแข่งขันที่ค่อนข้างเสรี ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้มากขึ้น สืบเนื่องจากการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ โดยการจ่ายงบประมาณเข้าไปในระบบเศรษฐกิจ ทำให้งบประมาณถูกผลักดันมาสู่ประชาชนได้ง่ายและเป็นจำนวนมากขึ้น สามารถพิจารณาได้จากจำนวนผู้ใช้บริการบัตรเครดิตรวมทั้งสินเชื่อส่วนบุคคลจากธนาคารหรือสถาบันทางการเงิน ซึ่งให้เห็นว่าในปัจจุบันมีการกู้ยืมเงินในระบบเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการกู้ยืมเงินกันระหว่างบุคคลธรรมดาด้วยกัน การกู้ยืม

^{*} นิติศาสตรบัณฑิต (น.บ.) มหาวิทยาลัยทักษิณ, นิติศาสตรมหาบัณฑิต (น.ม.) (กฎหมายมหาชน) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

เงินระหว่างบุคคลธรรมดา กับนิติบุคคล หรือการกู้ยืมเงินระหว่างนิติบุคคลด้วยกันเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหากมองย้อนไปยังสังคมไทยในสมัยก่อนแล้วสังคมส่วนใหญ่มองว่าเป็นเรื่องที่น่าอับอาย แต่สังคมไทยในปัจจุบันสังคมส่วนใหญ่กลับมองว่าการเป็นหนี้เป็นการแสดงออกถึงความเป็นผู้มีเครดิต น่าเชื่อถือ และน่าไว้วางใจในการนำเงินไปใช้ก่อนแล้วจ่ายคืนในภายหลัง จากทัศนคติของสังคมส่วนใหญ่ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้เอง อาจส่งผลให้เกิดปัญหาที่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด จึงต้องมีการทวงถามหนี้เกิดขึ้น

๑. คำจำกัดความของคำว่า “หนี้”

“หนี้” (Obligation) ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบันได้รับแนวคิดมาจากระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) ซึ่งเป็นระบบกฎหมายที่มีรากฐานมาจากกฎหมายโรมัน คำว่า “หนี้” เป็นคำแปลของสิทธิชนิดหนึ่ง ในกฎหมายโรมันใช้คำว่า “Obligato” ซึ่งสามารถแปลได้ว่า พันธะ หน้าที่ หรือความผูกพัน^๒ ซึ่งอาจมองได้ ๒ ทาง คือ มองในทางหนึ่งเป็นสิทธิที่จะเรียกร้องเอาจากฝ่ายหนึ่ง และมองอีกทางหนึ่งเป็นหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติให้แก่ฝ่ายที่ทรงสิทธินั้น

หากพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ฉบับปัจจุบัน จะพบว่าไม่ได้มีการบัญญัติคำจำกัดความของคำว่า “หนี้” ไว้โดยเฉพาะ แต่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. ๒๔๖๖ ซึ่งถูกยกเลิกไปแล้ว ได้ให้คำจำกัดความของหนี้ไว้ว่า “อันว่าหนี้นั้นโดยนิตินัยเป็นความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลคนเดียวหรือหลายคน ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าลูกหนี้ จำต้องส่งทรัพย์สินก็ดี หรือทำการ หรือเว้นทำการให้แก่บุคคลเดียวหรือหลายคน อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้” เมื่อมีการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ คำจำกัดความของคำว่า “หนี้” ก็ได้มีการบัญญัติคำจำกัดความไว้โดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ดี ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติเฉพาะเรื่องอำนาจ สิทธิ และหน้าที่ของเจ้าหนี้และลูกหนี้เท่านั้น โดยบัญญัติไว้ว่า “ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้อาจมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ อนึ่ง การชำระหนี้ด้วยงดเว้นการอันใดอันหนึ่งก็ย่อมมีได้”^๓ จะเห็นได้ว่ามิได้บัญญัติคำจำกัดความหรือนิยามของ “หนี้” ไว้แต่อย่างใด

^๒ สุนทร มณีสวัสดิ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้. (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, ๒๕๕๕) หน้า ๑๘

^๓ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๙๔

คำจำกัดความของหนี้ ในความเห็นของนักนิติศาสตร์

๑) Schuster^๔ กล่าวว่า หนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน ซึ่งก่อให้เกิดสิทธิแก่บุคคลหนึ่งที่จะเรียกร้องให้บุคคลอีกคนหนึ่ง กระทำการ หรืองดเว้นกระทำการ ซึ่งยอมรับว่าก่อให้เกิดผลทางกฎหมาย

๒) Howe^๕ กล่าวว่า หนี้คือความผูกพันในกฎหมาย ทำให้คู่สัญญาฝ่ายที่จะได้ประโยชน์มีสิทธิขอให้บังคับชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย และในการนั้นยอมรับข้ออำนาจศาลของบ้านเมืองช่วยบังคับได้ และสาระสำคัญของหนี้คือผลผูกพันให้เราต้องส่งทรัพย์สิน กระทำการ หรือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง

๓) Terry^๖ กล่าวว่า หนี้คือนิติสัมพันธ์ระหว่างคู่กรณีสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีหน้าที่ตามกฎหมายต่ออีกฝ่ายหนึ่ง

๔) Wheaton^๗ กล่าวว่า หนี้ที่มีผลผูกพันในกฎหมาย ย่อมทำให้เจ้าหนี้มีสิทธิฟ้องเรียกร้องบังคับได้ในศาลหลวง อีกนัยหนึ่ง เป็นพันธกรณีผูกพันลูกหนี้

๕) Saul Litvinoff^๘ กล่าวว่า หนี้เป็นความผูกพันในทางกฎหมายระหว่างบุคคลสองคน คนหนึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้ เป็นฝ่ายทางสิทธิที่จะเรียกร้องสิ่งที่จะต้องทำเพื่อชำระหนี้เอาจากอีกคนหนึ่งคือลูกหนี้

๖) ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช^๙ กล่าวว่า “หนี้คือความผูกพันที่มีผลในกฎหมาย ซึ่งบุคคลฝ่ายหนึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้ ชอบที่จะได้รับชำระหนี้ มีวัตถุประสงค์เป็นการกระทำ หรืองดเว้นกระทำ หรือส่งมอบทรัพย์สินจากบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าลูกหนี้

๗) ศาสตราจารย์โสภณ รัตนกร^{๑๐} ได้สรุปว่า หนี้ หรือสิทธิเรียกร้องมีลักษณะ ๕ ประการ คือ (๑) เป็นบุคคลสิทธิ (๒) เป็นสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สิน (๓) เป็นสิทธิทางแพ่ง (๔) ลูกหนี้มีตัวตนแน่นอน และ (๕) วัตถุประสงค์หนี้แน่นอน

^๔ โสภณ รัตนกร. คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้. (กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ, ๒๕๓๙) หน้า ๒๒

^๕ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้. (กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖) หน้า ๒๗๕

^๖ เฟิงอ้าง หน้า ๒๗๕

^๗ เฟิงอ้าง หน้า ๒๗๖

^๘ โสภณ รัตนกร. อ่างแล้วใน (๒) หน้า ๒๒

^๙ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. อ่างแล้วใน (๓) หน้า ๒๗๗

^{๑๐} โสภณ รัตนกร. อ่างแล้วใน (๒) หน้า ๒๕

๘) ศาสตราจารย์จิด เศรษฐบุตร^{๑๑} กล่าวว่า หนี้เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย ซึ่งฝ่ายหนึ่งต้องกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งให้อีกฝ่ายหนึ่ง การกระทำแยกเป็น ๓ ชนิด คือ (๑) กระทำ (๒) ละเว้นกระทำการ และ (๓) การโอนทรัพย์สิน

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายประกอบกับความเห็นของนักนิติศาสตร์ข้างต้นแล้ว อาจสรุปคำจำกัดความของคำว่า “หนี้” ได้ว่า “หนี้เป็นความผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเรียกว่าเจ้าหนี้ มีความชอบธรรมที่จะใช้สิทธิในอันที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่าลูกหนี้ ให้จำต้องกระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สินเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้” อาจกล่าวได้ว่า “หนี้” หรือ “สิทธิเรียกร้อง” มีลักษณะทั่วไปซึ่งสามารถแยกออกได้ ๔ ประการ ดังต่อไปนี้ ได้แก่

๑) หนี้ เป็นบุคคลสิทธิ คือ เป็นสิทธิเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือบุคคลในอันที่จะบังคับบุคคลซึ่งเป็นผู้สัญญาหรือเป็นลูกหนี้ให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้งดเว้นมิให้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือให้ส่งมอบทรัพย์สินให้ เช่น สิทธิของเจ้าหนี้ตามสัญญากู้ซึ่งสามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระเงินตามสัญญากู้ได้ สิทธิตามสัญญาเช่า ซึ่งผู้ให้เช่ามีสิทธิบังคับผู้เช่าให้ชำระค่าตามสัญญาเช่าได้ และผู้เช่าก็มีสิทธิบังคับผู้ให้เช่าให้ส่งมอบทรัพย์สินที่เช่าได้ หรือสิทธิตามสัญญาจ้างทำของซึ่งผู้ว่าจ้างมีสิทธิบังคับให้ผู้รับจ้างทำการใด ๆ ตามสัญญาจ้างทำของได้ และผู้รับจ้างก็มีสิทธิบังคับให้ผู้ว่าจ้างชำระค่าจ้างได้ หรือสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางละเมิด ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิบังคับผู้ทำละเมิดให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนได้ เป็นต้น บุคคลสิทธินี้เป็นสิทธิที่จะบังคับเอาแก่คู่สัญญา ผู้สืบสิทธิของคู่สัญญา หรือลูกหนี้เท่านั้น จะใช้บังคับเอาแก่บุคคลอื่นซึ่งมิได้เป็นคู่สัญญาไม่ได้

๒) หนี้ เป็นสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สิน เนื่องจากโดยทั่วไปสิทธิทางหนี้นั้นมีราคาและอาจโอนกันได้ มีความใกล้เคียงกับทรัพย์สิน อย่างไรก็ตามสิทธิบางอย่างที่เกี่ยวกับบุคคลและครอบครัวซึ่งมีอาจโอนกันได้ หรือมิได้เกี่ยวกับทรัพย์สิน จึงไม่มีราคาและไม่อาจถือได้ว่าเป็นสิทธิเกี่ยวกับทรัพย์สินแต่อย่างใด

๓) หนี้ เป็นสิทธิเรียกร้องทางแพ่ง สิทธิทางหนี้เป็นสิทธิเรียกร้องที่เจ้าหนี้ชอบที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ หากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้ต้องไปร้องขอต่อศาลให้สั่งบังคับให้

^{๑๑} ดารารพร ถิระวัฒน์. *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้*. (กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖) หน้า ๑

ลูกหนี้ชำระหนี้ เจ้าหนี้ไม่สามารถใช้สิทธิบังคับเอาด้วยอำนาจของตนเองได้ ต่างจากทรัพย์สินสิทธิที่ผู้ทรงสิทธิอาจใช้อำนาจของตนเองรักษาสิทธิของตนได้

๔) หนี้ เป็นสิทธิเรียกร้องที่มีวัตถุประสงค์แห่งหนี้แน่นอน คือ สิ่งที่ลูกหนี้จะต้องดำเนินการในการชำระหนี้ ซึ่งสามารถแบ่งวัตถุประสงค์แห่งหนี้ออกเป็น ๓ ประการ ได้แก่

(๑) การกระทำการ เป็นกรณีที่ลูกหนี้ต้องทำการงานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างแก่เจ้าหนี้ ไม่ว่าจะปฏิบัติตามสัญญาจ้างทำของ ตามสัญญาจ้างแรงงาน หรือแม้กระทั่งหนี้ที่เกิดจากการกระทำละเมิด ซึ่งหนี้กระทำการอาจมีได้ทั้งหนี้ที่ลูกหนี้ต้องกระทำด้วยตนเองและหนี้ที่ลูกหนี้อาจไม่ต้องกระทำด้วยตนเอง

(๒) การงดเว้นการกระทำการ เป็นกรณีที่วัตถุประสงค์กำหนดให้ลูกหนี้ไม่ต้องทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น นางโท ทำสัญญากับ นางตรี ซึ่งเป็นครูสอนเสริมสวดของ ตนว่าจะไม่ตั้งร้านเสริมสวดในละแวกเดียวกันกับร้านของนางตรี วัตถุประสงค์ที่นางโทจะต้องปฏิบัติก็คือ การงดเว้นไม่ตั้งร้านเสริมสวดตามเงื่อนไขดังกล่าว

(๓) การส่งมอบทรัพย์สิน เป็นกรณีที่วัตถุประสงค์เป็นการส่งมอบทรัพย์สิน ลูกหนี้มีหน้าที่ส่งมอบทรัพย์สินแก่เจ้าหนี้ เช่น นายเอกทำสัญญาซื้อขายแจกันลายครามชิ้นหนึ่งให้แก่นายโท วัตถุประสงค์ที่นายเอกจะต้องปฏิบัติก็คือการส่งมอบแจกันลายครามให้แก่นายโท ในขณะที่เดียวกันนายโทก็มีวัตถุประสงค์ที่จะต้องปฏิบัติในการส่งมอบทรัพย์สินคือราคาแจกันลายครามแก่นายเอก

๓. บ่อเกิดแห่งหนี้

บ่อเกิดแห่งหนี้อาจมีที่มาได้หลายทาง โดยสามารถสรุปบ่อเกิดแห่งหนี้ได้ดังนี้

๓.๑ หนี้อันเกิดจากนิติกรรม

“นิติกรรม”^{๑๒} หมายถึง “การใด ๆ อันกระทำลงโดยชอบด้วยกฎหมาย และด้วยใจสมัคร มุ่งโดยตรงต่อการผูกนิติสัมพันธ์ขึ้นระหว่างบุคคล เพื่อจะก่อ เปลี่ยนแปลง โอน สงวน หรือระงับซึ่งสิทธิ” นิติกรรมที่เป็นบ่อเกิดแห่งหนี้อาจเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว หรือ นิติกรรมสองฝ่ายก็ได้ สามารถสรุปนิติกรรมที่เป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ได้ดังนี้

^{๑๒} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๔๙

๑) นิติกรรมฝ่ายเดียว ได้แก่ นิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลฝ่ายหนึ่งฝ่ายเดียวและมีผลตามกฎหมาย ซึ่งบางกรณีก็ทำให้ผู้ทำนิติกรรมเสียสิทธิได้ เช่น การก่อตั้งมูลนิธิ คำมั่นโฆษณาจะให้รางวัล การบอกเลิกสัญญา การรับสภาพหนี้ การผ่อนเวลาชำระหนี้ให้ลูกหนี้ คำมั่นจะซื้อหรือจะขาย การทำพินัยกรรม การบอกกล่าวบังคับจ้างองการรับมรดก เป็นต้น

๒) นิติกรรมสองฝ่าย (นิติกรรมหลายฝ่าย) ได้แก่ นิติกรรมซึ่งเกิดขึ้นโดยการแสดงเจตนาของบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไปและทุกฝ่ายต้องตกลงยินยอมระหว่างกัน กล่าวคือฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาทำเป็นคำเสนอ แล้วอีกฝ่ายหนึ่งแสดงเป็นเจตนาเป็นคำสนอง เมื่อคำเสนอและคำสนองถูกต้องตรงกันจึงเกิดมีนิติกรรมสองฝ่ายขึ้นหรือเรียกกันว่า “สัญญา” ซึ่งสัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้ขึ้นนั้น อาจก่อให้เกิดหนี้แก่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว เช่น สัญญากู้ยืมเงินคงมีหนี้ทางฝ่ายผู้กู้เพียงฝ่ายเดียวเป็นลูกหนี้ที่จะต้องชำระโดยส่งเงินกู้ตามกำหนดเวลา หรือสัญญาที่ก่อให้เกิดหนี้ขึ้นนั้น อาจก่อให้เกิดหนี้ให้แก่ทั้งสองฝ่ายก็ได้ เช่น สัญญาซื้อขายคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายย่อมมีหนี้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ขายเป็นลูกหนี้ มีหนี้จะต้องส่งมอบทรัพย์สิน ส่วนฝ่ายผู้ซื้อก็เป็นลูกหนี้มีหนี้ที่จะต้องชำระราคา

๒.๒ หนี้อันเกิดจากนิติเหตุ

นิติเหตุ หมายถึง เหตุการณ์ที่มีผลตามกฎหมาย ผลที่เกิดขึ้นไม่จำเป็นว่าเป็นเจตนาของผู้อยู่ในเหตุการณ์หรือไม่ หากแต่เป็นเจตนาของกฎหมาย จึงเรียกว่า “นิติเหตุ” คือเหตุของกฎหมาย ดังนั้น นิติเหตุ จึงต่างจาก นิติกรรม ตรงที่ผลของนิติกรรมนั้นเกิดขึ้นโดยเจตนาของผู้เกี่ยวข้องเท่านั้น ได้แก่

๑) ละเมิด^{๑๓} คือ การกระทำความผิดในทางแพ่ง อาจเป็นการกระทำด้วยตนเอง การกระทำของบุคคลอื่น หรือความเสียหายอันเกิดจากสัตว์หรือทรัพย์สินอันอยู่ในความครอบครองดูแล ซึ่งเป็นการกระทำด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิทธิเด็ดขาดของบุคคลอื่น อันได้แก่ ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิเด็ดขาดอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น นายเอกเป็นเพื่อนกับนายโท แต่เกิดไม่พอใจการกระทำบางอย่าง

^{๑๓} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐

ของนายโท นายเอกจึงใช้มีดแทงนายโท ซึ่งข้อเท็จจริงไม่ว่านายโทจะถึงแก่ความตายหรือจะ ได้รับบาดเจ็บก็ตาม กฎหมายถือว่านายเอกได้กระทำการให้เกิดความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัย แล้วแต่กรณี อันเป็นการกระทำละเมิดต่อนายโท การกระทำดังกล่าวของนายเอก เป็นเหตุให้นายเอกมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ นายโทหรือ ทายาทของนายโทแล้วแต่กรณี

๒) จัดการงานนอกสั่ง^{๑๔} คือ กรณีที่บุคคลหนึ่งเข้าจัดการแทนบุคคลอีก บุคคลหนึ่งโดยที่เขาไม่ได้มอบหมายให้กระทำ หากจัดการดังกล่าวเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่เป็นผู้ให้ เขา ผู้จัดการก็ย่อมมีสิทธิตามกฎหมายที่จะเรียกค่าใช้จ่ายที่ตนออกไปก่อน แต่ถ้าขัดกับความ ต้องการของเขาแล้วทำให้เขาเสียหาย กฎหมายได้กำหนดให้ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้ตามความเหมาะสม ตัวอย่างเช่น นายเอกเป็นชาวพังงา ประกอบอาชีพทำสวน ผลไม้ใกล้กับสวนผลไม้ของนายโทซึ่งเป็นชาวสงขลา ซึ่งนาน ๆ ครั้งนายโทจะแวะไปดูสวนผลไม้ ของตนที่จังหวัดพังงา หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าฝนตกหนัก ทำให้น้ำท่วมสวนผลไม้ของนายโท โดยที่นายโทไม่ทราบ ส่วนนายเอกเห็นว่าผลไม้ในสวนของนายโทนั้น ถ้าจะเก็บไปขายก็ขายได้ แล้ว แต่ถ้าทิ้งไว้ น้ำที่ท่วมขังจะทำให้ผลไม้เน่าเสียหาย นายเอกจึงเก็บผลไม้ไปขายแทนนายโท ผู้เป็นเจ้าของ กรณีเช่นนี้จะเห็นว่าเป็นการจัดการงานนอกสั่ง เพราะนายเอกเข้าไปจัดการ กิจการงานของนายโท ซึ่งเป็นกิจการงานที่ความเป็นจริงนายโทต้องจัดการเอง นายเอกมี เจตนาที่จะเข้าไปแทรกแซงกิจการของนายโทด้วยเจตนาดี และนายโทก็ได้ประโยชน์คือผลไม้ใน สวนไม่เน่าเสียหาย ซึ่งนายเอกมีหน้าที่นำเงินที่ได้จากการขายผลไม้ให้แก่ นายโท

๓) ลากมิคควรได้^{๑๕} คือ กรณีที่บุคคลหนึ่งได้รับทรัพย์สินจากบุคคลอื่นไว้โดย ไม่มีมูลหนี้ ไม่มีฐานทางกฎหมายรองรับ กฎหมายได้กำหนดให้มีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้อง คืนให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง ตัวอย่างเช่น นายเอกเข้าใจว่าตนเป็นลูกหนี้ นายโทอยู่ เพราะนายโทมา ทวงถามให้นายเอกชำระหนี้ นายเอกจึงตกลงรับสภาพหนี้ว่าจะชำระให้นายโทในอีก ๑ เดือน ข้างหน้า กรณีเช่นนี้เมื่อความจริงนายเอกมิได้เป็นหนี้ นายโท การรับสภาพหนี้ก็คือว่าเป็นการ รับโดยไม่มีมูลจะอ้างตามกฎหมายและเป็นทางให้นายเอกเสียเปรียบถือเป็นลากมิคควรได้

^{๑๔} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๙๕

^{๑๕} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๐๖

๒.๓ บ่อเกิดแห่งหนี้จากเหตุอื่น

นอกจากนิติกรรมและนิติเหตุซึ่งเป็นบ่อเกิดแห่งหนี้ตามที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว ยังมีกรณีอื่น ๆ ที่ใช้สิทธิเรียกร้องในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้บุคคลมีหน้าที่ต่าง ๆ เช่น บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมที่กำหนดให้บุคคลผู้มีเงินได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดมีหน้าที่ชำระภาษีอากร กรณีที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิที่เกี่ยวกับสถานะของบุคคลเมื่อไม่ปฏิบัติตามกฎหมายยอมมีสิทธิเรียกร้องเกิดขึ้น เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๕๖๓ กำหนดให้บุตรจำต้องเลี้ยงดูบิดามารดา หรือมาตรา ๑๕๖๔ กำหนดให้บิดามารดาจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรและให้การศึกษาตามสมควรในระหว่างที่เป็นผู้เยาว์ และจำต้องอุปการะเลี้ยงดูบุตรซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วแต่เฉพาะผู้ทุพพลภาพและเลี้ยงหาตนเองมิได้ เป็นต้น

เมื่อหนี้ได้เกิดขึ้นแล้วไม่ว่าจากบ่อเกิดแห่งหนี้ประเภทใดตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นก็ตาม ลูกหนี้มีหน้าที่ต้องชำระหนี้โดยตรงแก่เจ้าหนี้ กล่าวคือ ลูกหนี้ได้ทำสัญญาหรือตกลงกับเจ้าหนี้ไว้อย่างไร ลูกหนี้ก็ต้องปฏิบัติให้เกิดผลตามที่ตกลงไว้กับเจ้าหนี้ ลูกหนี้จะบังคับให้เจ้าหนี้รับชำระหนี้แต่เพียงบางส่วนหรือให้รับชำระหนี้เป็นอย่างอื่นผิดไปจากที่ต้องชำระแก่เจ้าหนี้นั้น ลูกหนี้ไม่อาจบังคับเจ้าหนี้เช่นนั้นได้ เพราะเป็นสิทธิของเจ้าหนี้ในการรับชำระหนี้ให้ตรงตามความประสงค์อันแท้จริงแห่งมูลหนี้ที่จะบังคับชำระหนี้เอาจากลูกหนี้ได้อย่างสิ้นเชิง

๓. กำหนดเวลาชำระหนี้

กำหนดเวลาชำระหนี้เป็นสาระสำคัญของประการหนึ่งในการชำระหนี้ของลูกหนี้ โดยสามารถแบ่งกำหนดเวลาชำระหนี้ได้เป็น ๓ กรณี คือ

๓.๑ หนี้ที่ไม่มีกำหนดเวลาชำระ^{๑๖}

เป็นบทบัญญัติตามหลักทั่วไปว่าเมื่อเกิดหนี้ขึ้นแล้ว ซึ่งหนี้ดังกล่าวนี้ไม่มีกำหนดเวลาว่าจะชำระหนี้กันเมื่อใดและไม่สามารถจะอนุมานจากพฤติการณ์ใด ๆ ได้ เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ดังกล่าวได้ทันที และลูกหนี้ก็ย่อมชำระหนี้ของตนได้ทันทีเช่นกัน

^{๑๖} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๐๓ วรรคแรก

กรณีที่มีได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้และไม่สามารถจะอนุมานจากพฤติการณ์ใด ๆ ได้ เช่น นายเอกกู้ยืมเงินจากนายโท เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยการกู้ยืมดังกล่าวไม่ได้กำหนดเวลาที่จะใช้คืนเมื่อใด และตามพฤติการณ์ก็ไม่สามารถจะอนุมานได้ว่าจะต้องใช้คืนเมื่อใด กรณีเช่นนี้ นายโทย่อมมีสิทธิเรียกให้นายเอกชำระหนี้เงินกู้ ๒๐,๐๐๐ บาท คืนได้ทันที เท่ากับว่าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วในทันทีที่มีการกู้ยืมเกิดขึ้น

กรณีที่มีได้กำหนดเวลาชำระหนี้ไว้แต่สามารถพอจะอนุมานจากพฤติการณ์ใด ๆ ว่าจะต้องชำระเมื่อใด เช่น นายเอกยืมรองเท้าฟุตบอลนายโทเพื่อเข้าร่วมการแข่งขันกีฬา โดยไม่ได้ตกลงกันว่าจะคืนเมื่อใด เช่นนี้ตามพฤติการณ์ย่อมพอจะอนุมานได้ว่า นายเอกต้องคืนรองเท้าแก่นายโทเมื่อเสร็จสิ้นการแข่งขันกีฬา เท่ากับว่าหนี้ถึงกำหนดชำระเมื่อเสร็จสิ้นการแข่งขันกีฬาดังกล่าว

๓.๒ หนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระ

การพิจารณากำหนดเวลาชำระหนี้ ในกรณีหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระนั้น สามารถแบ่งหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระได้เป็น ๒ กรณี คือ

๑) กรณีหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระไว้แต่เป็นที่สงสัย^{๑๗}

เป็นบทบัญญัติซึ่งสันนิษฐานว่าเงื่อนไขที่กำหนดไว้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้แต่เพียงฝ่ายเดียว กล่าวคือ ลูกหนี้สามารถชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดได้ แต่ฝ่ายเจ้าหนี้จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ก่อนถึงเวลาที่กำหนดไม่ได้ ซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไปของกฎหมายที่ว่า “เงื่อนไขเริ่มต้นหรือสิ้นสุดนั้น ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าย่อมกำหนดเพื่อประโยชน์แก่ฝ่ายลูกหนี้”^{๑๘} เช่น นายเอกให้นายโทยืมรถจักรยานไปขี่ โดยกำหนดให้ส่งคืนภายใน ๑ สัปดาห์ เช่นนี้ย่อมเป็นที่สงสัยได้ว่า นายเอกจะเรียกให้นายโทส่งรถจักรยานคืนก่อนครบกำหนดเวลา ๑ สัปดาห์ได้หรือไม่ จึงต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า นายเอกจะเรียกให้นายโทส่งรถจักรยานคืนก่อนครบกำหนดไม่ได้ แต่นายโทสามารถส่งคืนจักรยานก่อนถึงกำหนดได้

๒) กรณีหนี้ที่มีกำหนดเวลาชำระไว้แต่ไม่เป็นที่สงสัย

(๑) กำหนดเวลาชำระหนี้ตามวันแห่งปฏิทิน^{๑๙} กรณีนี้เป็นการกำหนดเวลาชำระหนี้ชัดเจนตามวันแห่งปฏิทิน หากครบกำหนดนั้นแล้วลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ ลูกหนี้

^{๑๗} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๐๓ วรรคสอง

^{๑๘} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๑๙๒

^{๑๙} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๐๔ วรรคสอง

ยอมตกเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้ทันทีที่ครบกำหนด โดยไม่ต้องบอกกล่าวหรือเตือนเลย เช่น นายเอกกู้ยืมเงินจากนายโท ตกลงจะใช้คืนในวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๙ เช่นนี้ หากนายเอกมิได้ชำระหนี้ให้นายโทในวันดังกล่าว ถือว่านายเอกผิดนัดชำระหนี้แล้ว

(๒) กำหนดเวลาชำระหนี้มิใช่ตามวันแห่งปฏิทิน^{๒๐} กรณีนี้เป็นการกำหนดเวลาชำระหนี้โดยมิได้ระบุกำหนดชำระชัดเจนตามวันแห่งปฏิทิน เช่น นายเอกกู้ยืมเงินจากนายโท เป็นเงิน ๒๐,๐๐๐ บาท โดยนายเอกมิได้กำหนดเวลาที่จะใช้คืนเมื่อใด และตามพฤติการณ์ก็ไม่สามารถจะอนุมานได้ว่าจะต้องใช้คืนเมื่อใด กรณีเช่นนี้ นายโทยอมมีสิทธิเรียกให้นายเอกชำระหนี้เงินกู้ ๒๐,๐๐๐ บาท คืนได้ทันที แต่หากนายโทยังมีได้เตือนให้นายเอกชำระหนี้ จะถือว่านายเอกผิดนัดไม่ได้ นายโทต้องเตือนให้นายเอกชำระหนี้เสียก่อน และเมื่อนายโทได้เตือนแล้ว นายเอกยังทำเพิกเฉยอยู่ เช่นนี้ นายเอกจึงได้ชื่อว่าเป็นผู้ผิดนัดชำระหนี้เพราะนายโทได้เตือนแล้ว

๓.๓ หนี้อันเกิดจากมูลละเมิด^{๒๑}

ในกรณีหนี้อันเกิดจากมูลละเมิดนั้น ลูกหนี้ได้ชื่อว่ามีผิดนัดมาแต่ที่ทำละเมิด เนื่องจากกฎหมายถือว่าละเมิดเป็นการกระทำต่อบุคคลอื่นให้ได้รับความเสียหาย ผู้กระทำละเมิดจึงมีหน้าที่ต้องชดเชยค่าเสียหายตั้งแต่วันที่ทำละเมิดนั้น เช่น นายเอกขับรถชนนายโท เป็นเหตุให้นายโทได้รับบาดเจ็บ ถือว่านายเอกอยู่ในฐานะลูกหนี้มาตั้งแต่วันที่นายเอกขับรถชนนายโทแล้ว

๔. ความระงับแห่งหนี้

เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นและมีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายแล้ว อาจระงับหรือสิ้นสุดความผูกพันในหนี้ลงได้โดยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ ๒ ลักษณะ ๑ บทเบ็ดเสร็จทั่วไป หมวด ๕ ได้บัญญัติเกี่ยวกับความระงับแห่งหนี้ไว้เป็น ๕ กรณี ซึ่งในแต่ละกรณีมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

^{๒๐} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๐๔ วรรคแรก

^{๒๑} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๐๖

๔.๑ การชำระหนี้^{๒๒}

การชำระหนี้อื่นจะมีผลทำให้หนี้ระงับได้นั้น ต้องเป็นการชำระหนี้โดยสิ้นเชิงหรือทั้งหมด โดยการชำระหนี้นั้นไม่ว่าจะชำระหนี้ด้วยตัวลูกหนี้เองหรือบุคคลภายนอกชำระให้แทน เมื่อได้ปฏิบัติการชำระหนี้ถูกต้องตามความประสงค์ของบ่อเกิดแห่งหนี้ ไม่ว่าจะวัตถุประสงค์แห่งหนี้จะเป็นการกระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สิน โดยหลักแล้วอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนี้กันอย่างไรก็ต้องชำระกันอย่างนั้น เช่น เป็นหนี้เงินก็ต้องชำระหนี้เป็นเงิน เป็นต้น ซึ่งเมื่อเจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ไว้โดยถูกต้องแล้ว หนี้นั้นก็พ้นอันระงับไป

๔.๒ การปลดหนี้^{๒๓}

การปลดหนี้อื่นจะมีผลทำให้หนี้ระงับได้นั้น เป็นกรณีที่เจ้าหนี้แสดงเจตนาแต่เพียงฝ่ายเดียวต่อลูกหนี้ โดยไม่จำเป็นต้องได้รับความยินยอมจากลูกหนี้ โดยสละสิทธิเรียกร้องที่มีอยู่ให้แก่ลูกหนี้โดยเสน่หา และไม่มีประโยชน์ตอบแทนใดๆ ทั้งสิ้น โดยการปลดหนี้จะปลดให้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนก็ได้ มีผลทำให้หนี้ระงับลงเท่าส่วนที่ปลดให้ เช่น นายเอกเป็นหนี้ นายโทอยู่ ๕,๐๐๐ บาท ถ้านายโทปลดหนี้ให้แก่นายเอกทั้งหมด ๕,๐๐๐ บาท หนี้นั้นก็พ้นอันระงับไปโดยสิ้นเชิง แต่หากนายโทปลดหนี้ให้แก่นายเอกเพียง ๓,๐๐๐ บาท หนี้นั้นก็ระงับไปเพียง ๓,๐๐๐ บาท นายโทยังคงมีสิทธิเรียกร้องให้นายเอกชำระหนี้ที่เหลืออีก ๒,๐๐๐ บาท ได้ ข้อที่ควรพิจารณาอีกประการในการปลดหนี้ คือ หากหนี้นั้นเป็นหนี้ที่มีหนังสือเป็นหลักฐานแล้ว การปลดหนี้ก็ต้องทำเป็นหนังสือ หรือเวนคืนเอกสารเป็นหนังสือนั้น หรือขีดฆ่าเอกสารนั้น แต่ในกรณีหนี้ที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ ในการปลดหนี้เจ้าหนี้เพียงแสดงเจตนาต่อลูกหนี้ว่าปลดหนี้ให้ก็เพียงพอแล้ว

๔.๓ การหักกลบลบหนี้^{๒๔}

การหักกลบลบหนี้อื่นจะมีผลทำให้หนี้ระงับได้นั้น เป็นกรณีที่บุคคลสองฝ่ายที่ต่างมีความผูกพันซึ่งกันและกันในมูลหนี้สองรายซึ่งมีวัตถุประสงค์เป็นอย่างเดียวกัน โดยหนี้ทั้งสองรายนั้นถึงกำหนดชำระแล้วในเวลาที่จะหักกลบลบหนี้ และสภาพแห่งหนี้เปิดช่องให้หักกลบลบหนี้กันได้ ซึ่งสามารถหักกลบลบกันได้เพียงเท่าจำนวนที่ตรงกันในมูลหนี้ทั้งสองฝ่ายนั้น

^{๒๒} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๑๔ - ๓๓๑

^{๒๓} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๔๐

^{๒๔} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๔๑ - ๓๔๘

เช่น นายเอกให้นายโทยืมเงิน ๕,๐๐๐ บาท กำหนดชำระวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๕๙ ต่อมา นายโทขายรถเข็นให้นายเอกในราคา ๓,๐๐๐ บาท โดยนายเอกต้องชำระราคารถเข็นในวันวันที่ ๑๐ เมษายน ๒๕๕๙ เช่นนี้ หากในวันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๕๙ นายเอกมาเรียกให้นายโทชำระหนี้เงินยืม นายโทอาจขอหักกลบลบหนี้กับนายเอกได้โดยการแสดงเจตนาต่อ นายเอก ซึ่งเป็นผลให้หนี้ระหว่างนายเอกและนายโทระงับได้ในจำนวนเงิน ๓,๐๐๐ บาท เหลืออีก ๒,๐๐๐ บาท นายโทยังมีหน้าที่ต้องชำระหนี้ให้แก่ นายเอก

๔.๔ การแปลงหนี้ใหม่^{๒๕}

การแปลงหนี้ใหม่อันจะมีผลทำให้หนี้ระงับได้นั้น ต้องเป็นกรณีที่มีสัญญา ระหว่างคู่กรณีที่เกี่ยวข้องเพื่อเลิกหรือระงับหนี้เก่า โดยเป็นการก่อหนี้ใหม่ขึ้นมาแทน ซึ่งต้องมีหนี้เก่าอยู่แล้วและหนี้เก่านั้นมีผลผูกพันคู่กรณีโดยสมบูรณ์ มิฉะนั้นการแปลงหนี้ใหม่ก็ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยหนี้ที่เกิดขึ้นใหม่นั้นต้องมีผลสมบูรณ์เช่นเดียวกัน มิฉะนั้นอาจมีผลทำให้หนี้เก่าไม่ระงับได้ ซึ่งการแปลงหนี้ใหม่นั้นต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงวัตถุแห่งหนี้ เช่น การเปลี่ยนจากหนี้เงินกู้เป็นหนี้ขายฝาก เป็นต้น การเปลี่ยนตัวเจ้าหนี้ เช่น นายเอกเป็นเจ้าหนี้ นายโท ต่อมาได้ตกลงให้นายตรีเป็นเจ้าหนี้แทนนายเอก เป็นต้น หรือการเปลี่ยนตัวลูกหนี้ เช่น นายเอกเป็นหนี้ นายโท ต่อมา นายโทและนายตรีตกลงกันว่านายตรีจะมาเป็นลูกหนี้แทน โดยนายเอกมิได้คัดค้าน เช่นนี้หนี้เดิมระหว่างนายเอกกับนายโทย่อมเป็นอันระงับไป โดยเกิดหนี้ใหม่ระหว่างนายโทกับนายตรีขึ้นมาแทน

๔.๕ หนี้เคลื่อนกลิ้งกัน^{๒๖}

กรณีหนี้เคลื่อนกลิ้งกันอันจะมีผลทำให้หนี้ระงับได้นั้น เป็นกรณีที่สิทธิและหน้าที่ของความเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้มารวมอยู่ในบุคคลคนเดียว เช่น นายเอกเป็นหนี้ นายโท ต่อมา นายโทถึงแก่กรรมโดยมิได้ทำพินัยกรรมไว้ เช่นนี้ หากนายเอกเป็นทายาทเพียงคนเดียวที่จะได้รับมรดกของนายโท ดังนั้น สิทธิของนายโทที่จะต้องได้รับชำระหนี้จากนายเอก และหน้าที่ของนายเอกที่ต้องชำระหนี้แก่นายโท มาตกอยู่กับนายเอกแต่เพียงผู้เดียว กล่าวคือ นายเอกมาเป็นเจ้าหนี้ลูกหนี้ตัวเองในหนี้รายนี้ สิทธิและหน้าที่ในหนี้ดังกล่าวจึงเคลื่อนกลิ้งไป มีผลทำให้หนี้ระงับ

^{๒๕} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๔๙ - ๓๕๒

^{๒๖} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๓๕๓

๕.สาระสำคัญของพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘

แต่ก่อนเรื่องของการทวงถามหนี้ ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ใด ๆ เอาไว้เป็นการเฉพาะ เป็นเหตุให้การทวงถามหนี้ของเจ้าหนี้ที่ผ่านมากเกิดการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่อลูกหนี้ เพียงเพื่อต้องการให้ลูกหนี้นำเงินมาชำระหนี้ให้เท่านั้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลอย่างรุนแรง การคุกคาม การขู่เข็ญ การใช้กำลัง ประทุษร้าย การทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง รวมถึงการให้ข้อมูลอันเป็นเท็จ ตลอดจนการสร้าง ความเดือดร้อนรำคาญให้แก่บุคคลอื่น

ปัจจุบันมีการกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการทวงถามหนี้ รวมถึง การควบคุมการทวงถามหนี้ไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งมีผลบังคับใช้ไปเมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๕๘ ที่ผ่านมามีชื่อเรียกว่า “พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘” พระราชบัญญัตินี้ แบ่งออกเป็น ๓ หมวด ได้แก่ หมวด ๑ ว่าด้วย “การทวงถามหนี้” หมวด ๒ ว่าด้วย “การกำกับ ดูแลและตรวจสอบ” หมวด ๓ “บทกำหนดโทษ” แบ่งออกเป็นโทษทางปกครองและโทษทาง อาญา และบทเฉพาะกาล โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๕.๑ ขอบเขตการบังคับใช้และการจดทะเบียนประกอบธุรกิจทวงถามหนี้

กฎหมายนี้กำกับการทวงถามหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ โดยคุ้มครอง เฉพาะลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดา และผู้ค้าประกันซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น^{๒๗}

ในกรณีผู้ที่จะประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ต้องจดทะเบียนต่อนายทะเบียนที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแต่งตั้งขึ้น^{๒๘} โดยหากผู้ประกอบการธุรกิจทวงถามหนี้เป็นทนายความ หรือสำนักงานทนายความ ให้จดทะเบียนต่อคณะกรรมการสภาพทนายความ และต้องประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ภายใต้หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขของพระราชบัญญัตินี้ แต่ไม่หมายความรวมถึงการทวงถามหนี้ของทนายความซึ่งกระทำการแทนลูกความของตน^{๒๙}

๕.๒ ข้อห้ามในการทวงถามหนี้^{๓๐}

๑) ห้ามทวงถามหนี้กับบุคคลอื่นที่มี채ลูกหนี้ เว้นแต่การทวงถามหนี้กับบุคคลซึ่งลูกหนี้อนุญาตให้ติดต่อทวงถามได้

^{๒๗} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๓

^{๒๘} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๕

^{๒๙} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๖

^{๓๐} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๘

๒) ผู้ทวงถามหนี้สามารถติดต่อกับบุคคลอื่น เพื่อสอบถามสถานที่ติดต่อลูกหนี้หรือบุคคลซึ่งลูกหนี้อนุญาตให้ติดต่อทวงถามได้ ภายใต้เงื่อนไขที่ว่า ผู้ทวงถามต้องแจ้งชื่อตัว ชื่อสกุล ไม่ใช่ข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือชื่อทางธุรกิจบนซองจดหมาย ในหนังสือ หรือในสิ่งอื่นใดที่ใช้ในการติดต่อสอบถาม ซึ่งทำให้เข้าใจว่าติดต่อเพื่อมาทวงถามหนี้ ไม่ติดต่อหรือแสดงตนที่ทำให้เข้าใจผิดเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ติดต่อของลูกหนี้ ไม่แจ้งความเป็นหนี้ของลูกหนี้ จำนวนหนี้คงเหลือ และหากผู้ทวงถามหนี้ถูกถามกลับจากบุคคลอื่นที่ได้สอบถามอยู่ ผู้ทวงถามหนี้ก็สามารถบอกได้เท่าที่จำเป็นและตามความเหมาะสมเท่านั้น เว้นแต่บุคคลอื่นนั้นเป็นสามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของลูกหนี้ กรณีนี้ผู้ทวงถามหนี้สามารถบอกรายละเอียดต่างๆ ได้ทั้งหมด

๓) ห้ามทวงถามหนี้กับลูกหนี้ในลักษณะการข่มขู่ การใช้ความรุนแรง การใช้วาจาหรือภาษาที่เป็นการดูหมิ่นลูกหนี้หรือบุคคลอื่น การเปิดเผยความเป็นหนี้ของลูกหนี้แก่ผู้อื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทวงถามหนี้ การติดต่อลูกหนี้เกี่ยวกับหนี้โดยใช้ไปรษณียบัตร เอกสารเปิดผนึก โทรสาร หรือการใช้ข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือชื่อทางธุรกิจของผู้ทวงถามบนซองจดหมายในการติดต่อลูกหนี้ที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจได้ว่าเป็นการติดต่อเพื่อการทวงถามหนี้ อย่างชัดเจน หรือการทวงถามในลักษณะอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการประกาศกำหนด^{๓๑}

๔) ห้ามทวงถามหนี้กับลูกหนี้ในลักษณะที่เป็นเท็จ หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยวิธีการแสดงออกหรือใช้เครื่องหมาย เครื่องแบบ หรือข้อความที่ทำให้เชื่อว่าการทวงถามหนี้นั้นกระทำโดยศาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ ทนายความ สำนักงานกฎหมาย แสดงหรือมีข้อความที่ทำให้เชื่อว่าจะถูกดำเนินคดี ถูกอายัดทรัพย์สินหรือเงินเดือน ติดต่อกับหรือแสดงให้เชื่อว่าจะถูกดำเนินคดี ถูกยึด หรืออายัดทรัพย์สินหรือเงินเดือน หรือดำเนินกรำให้แก่บริษัทข้อมูลเครดิต หรือรับจ้างหาข้อมูลให้กับบริษัทข้อมูลเครดิต^{๓๒}

๕) ห้ามทวงถามหนี้กับลูกหนี้ในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมกับลูกหนี้ โดยเรียกเก็บค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายในการทวงถามหนี้เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด หรือการเสนอหรือจูงใจให้ลูกหนี้ออกเช็ค ทั้ง ๆ ที่ผู้ทวงถามหนี้รู้อยู่ว่าลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้^{๓๓}

^{๓๑} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๑

^{๓๒} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๒

^{๓๓} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๓

๖) ห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้แก่ ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง หรือผู้ปฏิบัติงานอื่นในกระทรวง ทบวง กรม ส่วนราชการที่เรียกชื่ออย่างอื่นและมีฐานะเป็นกรม ราชการส่วนภูมิภาค ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ ประกอบธุรกิจการทวงถามหนี้ รวมถึงห้ามทวงถามหนี้ หรือสนับสนุนการทวงถามหนี้ เว้นแต่เป็นการทวงถามหนี้ของตน สามี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของตน^{๓๔}

๕.๓ เงื่อนไขในการทวงถามหนี้^{๓๕}

๑) สถานที่ติดต่อ ในการทวงถามหนี้ ผู้ทวงถามหนี้ต้องติดต่อทวงถามจากลูกหนี้ไม่ว่าด้วยวิธีไปหาตัวลูกหนี้เองโดยตรง หรือด้วยวิธีส่งจดหมายทางไปรษณีย์ไปหาลูกหนี้ โดยต้องติดต่อตามสถานที่ที่ลูกหนี้ได้ให้ไว้แก่ทางเจ้าหน้าที่ กรณีที่ลูกหนี้ไม่ได้แจ้งสถานที่ติดต่อ หรือสถานที่ติดต่อที่ลูกหนี้แจ้งเอาไว้แต่แรกนั้นไม่สามารถติดต่อได้ โดยผู้ทวงถามหนี้ได้พยายามติดต่อตามสมควรแล้ว ผู้ทวงถามหนี้สามารถติดต่อไปยังภูมิลำเนาตามทะเบียนบ้าน หรือสถานที่ทำงานของลูกหนี้ได้

๒) เวลาในการติดต่อ ช่วงเวลาที่ผู้ทวงถามหนี้สามารถทวงหนี้จากลูกหนี้ไม่ว่าการทวงนั้นจะใช้วิธีให้บุคคลไปหา ใช้เครื่องมือสื่อสาร ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โซเชียลมีเดีย เช่น อีเมล เฟซบุ๊ก ไลน์ หรือด้วยวิธีการอื่นๆ สามารถจะทวงถามหนี้ได้ในช่วงวันจันทร์ถึงศุกร์ ติดต่อกันได้ในเวลา ๐๘.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. และในวันหยุดราชการ เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. โดยแจ้งให้ลูกหนี้ทราบถึงผู้ให้สินเชื่อและจำนวนหนี้ที่ลูกหนี้เป็นหนี้ แสดงหลักฐานการรับมอบอำนาจให้รับชำระหนี้จากผู้ให้สินเชื่อต่อลูกหนี้ด้วย และเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้แล้วให้ผู้ทวงถามออกหลักฐานการชำระหนี้แก่ลูกหนี้

๕.๔ การกำกับดูแลและตรวจสอบการทวงถามหนี้^{๓๖}

พระราชบัญญัตินี้ได้ตั้งหน่วยงานขึ้นมาใหม่ คือ “คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้” โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นรองประธานกรรมการคนที่หนึ่ง ปลัดกระทรวงการคลังเป็นรองประธานกรรมการคนที่สอง ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงยุติธรรม ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา เลขาธิการคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค

^{๓๔} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๔

^{๓๕} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๙

^{๓๖} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๕

ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง เลขานุการคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย นายกสภานายความ เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ หรือประสบการณ์ในด้านการเงินการธนาคาร ด้านกฎหมาย หรือด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

๑) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้^{๓๗}

คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ มีอำนาจหน้าที่ เช่น ออกประกาศ หรือคำสั่งเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ ออกข้อบังคับกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการพิจารณาเรื่องร้องเรียนของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำจังหวัด และคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานคร พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งให้ชำระค่าปรับทางปกครองและสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนการประกอบธุรกิจ เสนอแนะ คณะรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองหรือช่วยเหลือลูกหนี้ในด้านอื่น ๆ เป็นต้น

มีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อพิจารณาหรือปฏิบัติการเกี่ยวกับการกำกับดูแลการทวงถามหนี้ของผู้ให้สินเชื่อซึ่งเป็นนิติบุคคล ประกอบด้วย ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้แทนสมาคมธนาคารไทย เป็นอนุกรรมการ โดยมีข้าราชการของสำนักงานเศรษฐกิจการคลังเป็นอนุกรรมการและเลขานุการ และเป็นผู้ช่วยเลขานุการจำนวนสองคน มีอำนาจหน้าที่รับเรื่องร้องเรียนเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำจังหวัด และคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานคร ติดตามสอดส่องพฤติกรรมของผู้ทวงถามหนี้ที่เป็นนิติบุคคล ประสานกับหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแลหรือตรวจสอบผู้ทวงถามหนี้หรือบุคคลอื่นใดที่เกี่ยวข้อง

๒) คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำจังหวัด^{๓๘}

พระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้ในจังหวัดหนึ่งมี “คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำจังหวัด” ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ อัยการจังหวัด ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกในพื้นที่ ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด คลังจังหวัด ประธานสภาทนายความจังหวัด ผู้แทนองค์กรพัฒนาภาคเอกชนในด้านการคุ้มครองผู้บริโภคซึ่ง

^{๓๗} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๑๖

^{๓๘} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๗ วรรคแรก, วรรคสอง

ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง โดยมีปลัดจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ที่ทำการปกครองจังหวัด รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำจังหวัดเป็นสำนักงานรับผิดชอบการประกอบธุรกิจการทวงถามหนี้ รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการดังกล่าว ติดตามสอดส่องพฤติการณ์ของผู้ทวงถามหนี้หรือกำกับดูแลการปฏิบัติของผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ ประสานกับหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลอื่นใดที่เกี่ยวกับการทวงถามหนี้ รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และอบรมวิธีการทวงถามหนี้ที่ถูกต้องและเหมาะสม

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำจังหวัดภายในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ เช่น พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องเรียน สั่งเพิกถอนการจดทะเบียนของผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ รายงานการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการทุกสามเดือน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

๓) คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานคร^{๓๙}

ในกรุงเทพมหานครกำหนดให้มี “คณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานคร” ประกอบด้วย ผู้บัญชาการตำรวจนครบาลเป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมการปกครอง ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนมณฑลทหารบกที่ ๑๑ ผู้แทนสภานายความ และผู้แทนองค์กรพัฒนาภาคเอกชนในด้านการคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งผู้บัญชาการตำรวจนครบาลแต่งตั้งเป็นกรรมการ โดยมีผู้บังคับการสืบสวนสอบสวนกองบัญชาการตำรวจนครบาล เป็นกรรมการและเลขานุการ มีข้าราชการตำรวจของกองบัญชาการตำรวจนครบาลสองคนเป็นผู้ช่วยเลขานุการ และให้กองบัญชาการตำรวจนครบาลรับผิดชอบในงานธุรการของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานคร เป็นสำนักงานรับผิดชอบการประกอบธุรกิจการทวงถามหนี้ รับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการดังกล่าว ติดตามสอดส่องพฤติการณ์ของผู้ทวงถามหนี้หรือกำกับดูแลการปฏิบัติของผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ ประสานกับหน่วยงานของรัฐหรือบุคคลอื่นใดที่เกี่ยวกับการทวงถามหนี้ รณรงค์ ประชาสัมพันธ์ และอบรมวิธีการทวงถามหนี้ที่ถูกต้องและเหมาะสม

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการกำกับการทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานครภายในเขตพื้นที่ที่รับผิดชอบ เช่น พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องเรียน สั่งเพิกถอนการจดทะเบียน

^{๓๙} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๒๗ วรรคสาม, วรรคสี่

ของผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ รายงานการปฏิบัติหน้าที่ รวมทั้งปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อคณะกรรมการทุกสามเดือน และปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมาย

๔) การร้องเรียนเกี่ยวกับการทวงถามหนี้^{๕๐}

การร้องเรียนเกี่ยวกับการทวงถามหนี้ นั้น สามารถร้องเรียนได้ที่ กรมการปกครอง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ที่ทำการปกครองจังหวัด กองบัญชาการตำรวจนครบาล ที่ว่าการอำเภอ และสถานีตำรวจทั่วประเทศ

๕) การอุทธรณ์คำสั่งไม่รับจดทะเบียนการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้

ในกรณีนายทะเบียนมีคำสั่งไม่รับจดทะเบียนการประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ ผู้ที่ยื่นขอจดทะเบียนมีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งไม่รับจดทะเบียนต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง โดยคำวินิจฉัยของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยถือเป็นที่สุด

๕.๕ บทกำหนดโทษ

พระราชบัญญัตินี้ แบ่งบทกำหนดโทษออกเป็น ๒ ส่วน ส่วนที่ ๑ ว่าด้วย “โทษทางปกครอง” และส่วนที่ ๒ ว่าด้วย “โทษทางอาญา” โดยมีรายละเอียด ดังนี้

๑) โทษทางปกครอง^{๕๑} ได้แก่ กรณีผู้ทวงถามหนี้ติดต่อกับบุคคลอื่นหรือติดต่อกับลูกหนี้โดยไม่แสดงตน ติดต่อก่อนเวลาที่กำหนด เรียกค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายใดๆ เกินอัตรา โดยผู้ที่ฝ่าฝืนจะมีโทษปรับทางปกครองไม่เกินหนึ่งแสนบาท โดยคำนึงถึงความร้ายแรงแห่งพฤติกรรมการกระทำผิด

คณะกรรมการกำกับและทวงถามหนี้ประจำจังหวัด และคณะกรรมการกำกับและทวงถามหนี้ประจำกรุงเทพมหานคร มีอำนาจสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนของผู้ประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ได้ เมื่อปรากฏว่าผู้ประกอบธุรกิจการทวงถามหนี้เคยถูกโทษปรับทางปกครอง และถูกลงโทษซ้ำอีกจากการกระทำความผิดอย่างเดียวกัน หรือกระทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติที่มีโทษทางอาญาตามพระราชบัญญัตินี้^{๕๒}

^{๕๐} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๓๐

^{๕๑} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๓๔

^{๕๒} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๓๗

ผู้ทวงถามหนี้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งให้ชำระค่าปรับทางปกครอง และในขณะเดียวกันผู้ทวงถามหนี้มีสิทธิอุทธรณ์คำสั่งเพิกถอนการจดทะเบียนต่อคณะกรรมการกำกับและทวงถามหนี้ได้ภายใน ๖๐ วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำสั่ง ซึ่งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการเป็นที่สุด^{๔๓}

๒) โทษทางอาญา สามารถจำแนกได้ ดังนี้

(๑) จำคุกไม่เกิน ๑ ปี ปรับไม่เกิน ๑ แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ได้แก่ การประกอบธุรกิจทวงถามหนี้โดยไม่จดทะเบียน การเปิดเผยความเป็นหนี้ของลูกหนี้ต่อบุคคลอื่นที่มีไม่ใช่สามี ภรรยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของลูกหนี้ การทวงถามหนี้โดยการไต่สวนจากดูหมิ่นลูกหนี้ กระทำการอันทำให้บุคคลอื่นทราบถึงการเป็นหนี้ของลูกหนี้อย่างชัดเจน และการจงใจให้ลูกหนี้ออกเช็คทั้งที่รู้ยู่่าลูกหนี้อยู่ในฐานะที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้^{๔๔}

(๒) จำคุกไม่เกิน ๓ ปี ปรับไม่เกิน ๓ แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ได้แก่ การทวงถามหนี้โดยการทำให้เชื่อว่าเป็นการทวงถามหนี้โดยทนายความ สำนักงานกฎหมาย การทำให้เชื่อว่าจะถูกดำเนินคดีจะถูกลียหรืออายัดทรัพย์หรือเงินเดือน และการติดต่อหรือการแสดงตนให้ลูกหนี้เชื่อว่าผู้ทวงถามหนี้ดำเนินการให้แก่บริษัทข้อมูลเครดิตหรือรับจ้างบริษัทข้อมูลเครดิต^{๔๕}

(๓) จำคุกไม่เกิน ๕ ปี ปรับไม่เกิน ๕ แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ได้แก่ การทวงถามหนี้โดยการข่มขู่ ใช้ความรุนแรงอันทำให้เกิดความเสียหายแก่ร่างกาย ชื่อเสียง หรือทรัพย์สินของลูกหนี้หรือผู้อื่น กระทำการโดยใช้ข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ เครื่องแบบ ที่ทำให้เข้าใจว่าเป็นการกระทำของศาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐ และกรณีเจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ สนับสนุนการทวงถามหนี้ที่มีใช้หนี้ของตน^{๔๖}

^{๔๓} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๓๘

^{๔๔} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๓๙

^{๔๕} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๔๐

^{๔๖} พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ มาตรา ๔๑, ๔๒

๖. บทสรุป

หนี้ (Obligation) เป็นความผูกพันทางกฎหมายระหว่างบุคคลสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้” มีความชอบธรรมที่จะใช้สิทธิในอันที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้” ให้จำต้องกระทำการ งดเว้นกระทำการ หรือส่งมอบทรัพย์สินเพื่อประโยชน์แก่เจ้าหนี้ การตกเป็นลูกหนี้ นั้น ไม่ว่าจะเกิดแห่งหนี้จะมีที่มาจากนิติกรรมฝ่ายเดียว นิติกรรมหลายฝ่าย ละเมิด จัดการงานนอกสั่ง ลากมิควรถูกได้ หรือจากเหตุอื่น ๆ หากหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว ลูกหนี้ชำระหนี้ตามกำหนดเวลาย่อมจะไม่ก่อให้เกิดปัญหาการติดตามทวงหนี้แต่อย่างใด หากแต่ในหลายกรณีด้วยกันที่เมื่อหนี้ถึงกำหนดเวลาชำระแล้ว ลูกหนี้ไม่ดำเนินการชำระหนี้ ตามกำหนดเวลา ไม่มีเหตุอันอาจระงับหรือสิ้นสุดความผูกพันในหนี้ลงได้ ไม่ว่าจะเป็นการปลดหนี้ การหักกลบลบหนี้ การแปลงหนี้ใหม่ หรือกรณีที่หนี้เคลื่อนกลิ้งกัน ซึ่งจากกรณีที่ไม่มีเหตุอันอาจระงับหรือสิ้นสุดความผูกพันในหนี้ลงได้ นี้เองย่อมทำให้เจ้าหนี้ได้รับความเสียหาย

เมื่อพิจารณาถึงสิทธิของเจ้าหนี้ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้น ปรากฏว่าเมื่อลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ นั้น เจ้าหนี้มีสิทธิร้องขอต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่ง บังคับชำระหนี้และในขณะเดียวกันสภาพแห่งหนี้ต้องเปิดช่องให้ทำการบังคับชำระหนี้ได้ด้วย^{๔๗} แต่หากพิจารณาในทางปฏิบัติแล้ว ขั้นตอนแรกเมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนดเวลา โดยส่วนใหญ่เจ้าหนี้จะดำเนินการติดตามทวงหนี้ให้ลูกหนี้ชำระหนี้ ทั้งนี้ เนื่องจากเจ้าหนี้ ไม่ต้องการใช้สิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีลูกหนี้ต่อศาล เพราะอาจก่อให้เกิดความล่าช้า มีค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนมากกว่ากระบวนการพิจารณาคดีจะเสร็จสิ้น บางครั้งหากเวลาเนิ่นช้าไปแม้ ศาลมีคำพิพากษาให้เจ้าหนี้ได้รับชำระหนี้ตามสิทธิเรียกร้องแต่อาจจะได้รับชำระหนี้ในจำนวน ที่ไม่คุ้มค่าใช้จ่ายกับการใช้สิทธิทางศาล และอาจเป็นการทำลายความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้ กับลูกหนี้ในภายภาคหน้า

ในการติดตามทวงหนี้ นั้น เจ้าหนี้อาจดำเนินการด้วยตนเอง หรือเจ้าหนี้ อาจแต่งตั้ง ตัวแทนให้ไปดำเนินการติดตามทวงหนี้ หรือเจ้าหนี้ อาจมีการว่าจ้างบริษัททวงถามหนี้ ให้ดำเนินการติดตามทวงหนี้ ซึ่งการติดตามทวงหนี้ อาจก่อให้เกิดปัญหาขึ้นได้ หากเจ้าหนี้ หรือ ผู้ติดตามทวงหนี้ ดำเนินการทวงถามหนี้โดยใช้วิธีการต่าง ๆ ในการติดตามทวงหนี้ เพื่อให้ลูกหนี้

^{๔๗} ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๒๑๓

เกิดความอับอาย เสื่อมเสียชื่อเสียง เกิดความกลัว ช่มชู้ กรรโชก ประทุษร้ายต่อร่างกาย ชีวิตทรัพย์สิน ไม่ว่าจะเป็นการติดตามทวงหนี้ในที่สาธารณะต่อหน้าผู้อื่นในลักษณะประจานลูกหนี้ การติดตามทวงหนี้โดยใช้กลุ่มผู้มีอิทธิพลหรือกลุ่มอำนาจเป็นผู้อัดดันให้ลูกหนี้หวาดกลัวจนไม่สามารถทำมาหากินได้ตามปกติ การติดตามทวงหนี้ด้วยการข่มขู่เพื่อให้ลูกหนี้เกิดความกลัว การติดตามทวงหนี้โดยแอบอ้างเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตลอดจนแต่งกายเลียนแบบเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อติดตามทวงหนี้ การติดตามทวงหนี้โดยการหลอกลวงลูกหนี้โดยอ้างข้อความอันเป็นเท็จ ตลอดจนจัดทำเอกสารเท็จ ปลอมแปลงเอกสาร เพื่อให้ลูกหนี้หลงเชื่อและหวาดกลัว เป็นต้น ซึ่งปัญหาจากการติดตามทวงหนี้ที่เกิดขึ้นนั้น เนื่องจากการที่ไม่ว่าผู้ติดตามทวงหนี้จะเป็นเจ้าหน้าที่แทนของเจ้าหน้าที่ หรือบริษัทรับทวงถามหนี้ ก็ย่อมมีความต้องการที่จะติดตามทวงหนี้ให้ได้ กลับคืนมาในจำนวนที่มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ได้คำนึงถึงวิธีการในการติดตามทวงหนี้ว่า อาจกระทบไปถึงสิทธิเสรีภาพต่างๆ ของลูกหนี้มากน้อยเพียงใด เจ้าหน้าที่หรือผู้ติดตามทวงหนี้ จึงดำเนินการติดตามทวงหนี้นอกกรอบของกฎหมาย จนในบางกรณีไปกระทบถึงสิทธิเสรีภาพของลูกหนี้ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้จนกลายเป็นการติดตามทวงหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ก่อนการประกาศใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ เมื่อเจ้าหน้าที่หรือผู้ติดตามทวงหนี้ทำการติดตามทวงหนี้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมายแล้ว การคุ้มครองลูกหนี้จากการติดตามทวงหนี้ดังกล่าวในทางแพ่งนั้น ลูกหนี้จะมีเพียงสิทธิเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่หรือผู้ติดตามทวงหนี้รับผิดชอบในฐานละเมิด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๔๒๐ ส่วนการคุ้มครองลูกหนี้จากการติดตามทวงหนี้ในทางอาญานั้น เมื่อเจ้าหน้าที่หรือผู้ติดตามทวงหนี้ทำการทวงถามหนี้อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ลูกหนี้และหากการกระทำนั้นครบองค์ประกอบความผิดทางอาญา อาจต้องรับผิดชอบอาญาในแต่ละฐานความผิดเท่านั้น มิได้มีมาตรการทางกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการทวงถามหนี้ และการควบคุมการทวงถามหนี้ไว้เป็นการเฉพาะ จนเป็นเหตุผลสำคัญในการประกาศใช้พระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘

เมื่อพิจารณาต่อไปยังพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ จะพบว่า มีบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของลูกหนี้อยู่มากมายด้วยกัน ตั้งแต่ขอบเขตการบังคับใช้ที่กำกับการทวงถามหนี้ทั้งในระบบ หนี้นอกระบบไม่ว่าจะถูกกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมายก็ตาม โดยมุ่งคุ้มครองเฉพาะลูกหนี้ที่เป็นบุคคลธรรมดาและผู้ค้าประกันซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา

เท่านั้น มีมาตรการควบคุมการทวงถามหนี้ไว้เป็นการเฉพาะโดยกำหนดให้ผู้ที่จะประกอบธุรกิจทวงถามหนี้ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดา นิติบุคคล หรือสำนักงานทนายความต้องจดทะเบียนต่อนายทะเบียน และจะต้องปฏิบัติตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนด เช่น การทวงถามหนี้ต้องติดต่อตามสถานที่ที่ลูกหนี้ได้ให้ไว้แก่ทางเจ้าหนี้ ไม่ว่าการทวงถามหนี้จะใช้วิธีให้บุคคลไปหา ใช้เครื่องมือสื่อสาร ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ โซเชียลมีเดีย หรือด้วยวิธีการอื่น ๆ สามารถจะทวงถามหนี้ได้ในช่วงวันจันทร์ถึงศุกร์ ในเวลา ๐๘.๐๐ - ๒๐.๐๐ น. ในวันหยุดราชการ เวลา ๐๘.๐๐ - ๑๘.๐๐ น. โดยห้ามข่มขู่ ใช้ความรุนแรง ใช้วาจาดูหมิ่น ทำร้ายร่างกาย ทำให้เสียชื่อเสียงและทรัพย์สินเสียหาย ห้ามเปิดเผยความเป็นหนี้ให้ผู้อื่นทราบ เว้นแต่บุคคลในครอบครัวของลูกหนี้สอบถาม การห้ามติดต่อลูกหนี้ด้วยการเปิดเผยโดยใช้ประณียบัตร โทรสาร หรือการใช้ข้อความ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือชื่อทางธุรกิจของผู้ทวงถามบนซองจดหมายในการติดต่อลูกหนี้ที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจได้ว่าเป็นการติดต่อเพื่อการทวงถามหนี้อย่างชัดเจน ห้ามทวงถามหนี้กับลูกหนี้ในลักษณะที่เป็นเท็จ หรือทำให้เกิดความเข้าใจผิด โดยวิธีการแสดงออกหรือใช้เครื่องหมาย เครื่องแบบ หรือข้อความที่ทำให้เชื่อว่าการทวงถามหนี้นั้นกระทำโดยศาลเจ้าหน้าที่ของรัฐ หน่วยงานของรัฐ ห้ามเรียกเก็บค่าใช้จ่ายในการทวงถามหนี้เกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด และห้ามเจ้าหน้าที่ของรัฐประกอบธุรกิจการทวงถามหนี้ รวมถึงห้ามทวงถามหนี้หรือสนับสนุนการทวงถามหนี้ เว้นแต่เป็นการทวงถามหนี้บุคคลในครอบครัวของตน ซึ่งหากผู้ทวงถามหนี้ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ก็จะถูกลงโทษตามบัญญัติของกฎหมาย โดยมีทั้งโทษทางปกครองและโทษทางอาญา ซึ่งโทษทางปกครองจะมีอัตราโทษสูงสุดเป็นโทษปรับทางปกครองไม่เกินหนึ่งแสนบาท ส่วนโทษทางอาญา แบ่งอัตราโทษออกเป็น ๓ อัตรา ได้แก่ โทษจำคุกไม่เกิน ๑ ปี ปรับไม่เกิน ๑ แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โทษจำคุกไม่เกิน ๓ ปี ปรับไม่เกิน ๓ แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และอัตราโทษสูงสุด คือ โทษจำคุกไม่เกิน ๕ ปี ปรับไม่เกิน ๕ แสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ซึ่งการพิจารณาลงโทษทั้งโทษทางปกครองและโทษทางอาญาจะขึ้นอยู่กับระดับความผิดรุนแรงของแต่ละฐานความผิดว่ามีความผิดมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ ในพระราชบัญญัตินี้ยังกำหนดถึงเรื่องการร้องเรียนในประเด็นที่เกี่ยวกับการทวงถามหนี้ สามารถร้องเรียนได้ที่ กรมการปกครอง สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ที่ทำการปกครองจังหวัด กองบัญชาการตำรวจนครบาล ที่ว่าการอำเภอ และสถานีตำรวจทั่วประเทศ

จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ เป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของลูกหนี้จากการติดตามทวงหนี้มากยิ่งขึ้น ส่งผลให้ผู้ทวงถามหนี้

ต้องใช้ความระมัดระวังในการทวงถามหนี้มากขึ้นไปด้วย มาตรการตามพระราชบัญญัติการทวงถามหนี้ พ.ศ. ๒๕๕๘ อาจสามารถช่วยแก้ไขปัญหการทวงถามหนี้ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้ในระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม กฎหมายดังกล่าวเป็นเพียงมาตรการหนึ่งในการแก้ไขปัญหาและลดปัญหาการทวงถามหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งปัญหาเกี่ยวกับการทวงถามหนี้จะลดน้อยลงหากทุก ๆ คนลดความต้องการ มีความพอเพียง ลดการก่อหนี้สินของตนเองและครอบครัว ย่อมเป็นวิธีที่ดีที่สุดในการช่วยลดปัญหาการติดตามทวงถามหนี้ที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย.

บรรณานุกรม

- จิต เศรษฐบุตตร. (๒๕๕๔). *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้* (พิมพ์ครั้งที่ ๒๐). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ดาราพร ธีระวัฒน์. (๒๕๕๖). *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะหนี้*. กรุงเทพฯ: คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพโรจน์ วายุภาพ. (๒๕๕๙). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้* (พิมพ์ครั้งที่ ๑๑). กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา.
- สุนทร มณีสวัสดิ์. (๒๕๕๕). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หนี้*. (กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- โสภณ รัตนากร. (๒๕๓๙). *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยหนี้*. กรุงเทพฯ: นิติบรรณการ.
- เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว. (๒๕๒๖). *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

อุดมการณ์เขียวนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง

ทักษิณ จันทรรักษ์*

บทนำ

การพัฒนาโครงสร้างเศรษฐกิจตามแนวทางของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่มุ่งเน้นการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบไร้ขีดจำกัดนำมาซึ่งการเอื้อต่อการทำลายทรัพยากรธรรมชาติในจำนวนมหาศาลและก่อให้เกิดเป็นวิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของไทย และจากผลพวงของวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทำให้มีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือกำเนิดขึ้นอย่างแพร่หลายในสังคมไทย เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมภาคประชาชน ตลอดจนขบวนการนิสิตนักศึกษาในรั้วมหาวิทยาลัย เป็นต้น

ทั้งนี้ ขบวนการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่ถือกำเนิดขึ้นในสังคมไทยนั้นมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในต่างประเทศ ซึ่งขบวนการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือขบวนการเขียวนิยมนับว่าเป็นอีกส่วนหนึ่งของ

* นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อุดมการณ์เขียวนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง?

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าในประเทศไทยนั้นขบวนการเคลื่อนไหวทางสิ่งแวดล้อมถือว่ามีคามเข้มแข็งและมีเอกภาพมากจนถึงขั้นนำไปสู่การจัดตั้งพรรคการเมืองภายใต้ชื่อพรรคกรีน ซึ่งถือว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ทางการเมืองในต่างประเทศ ในขณะที่สังคมไทยเองกำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางสิ่งแวดล้อมอันเป็นผลพวงมาจากนโยบายที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวทางของระบบทุนนิยมอุตสาหกรรมที่กระตุ้นให้สังคมไทยได้ก่อเกิดขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมหรือที่เรียกว่าเขียวนิยมในประเทศไทย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจึงน่าจะสนใจว่าขบวนการเขียวนิยมที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้นมีการก่อตัวและถือกำเนิดขึ้นได้อย่างไร อีกทั้งขบวนการเขียวนิยมที่เกิดขึ้นมีรูปแบบของพัฒนาการและมีความเข้มแข็งมากน้อยเพียงใด ตลอดจนจะมีความเป็นไปได้หรือไม่ที่ขบวนการเขียวนิยมในประเทศไทยจะสามารถจัดตั้งเป็นพรรคการเมืองหรือสถาปนาให้เกิดเป็นพรรคกรีนขึ้นมา

กำเนิดขบวนการเขียวนิยม

อุดมการณ์เขียวนิยมเริ่มฉายภาพที่แสดงให้เห็นถึงพลังในการวิพากษ์และการชี้นำสังคมที่มีอิทธิพลต่อสังคมจนกลายเป็นขบวนการทางการเมืองในช่วงปลายศตวรรษที่ ๒๐ ซึ่งถือเป็นยุคแห่งการเริ่มต้นของอุดมการณ์เขียวนิยมจนก่อให้เกิดการสถาปนาพรรคกรีนขึ้นครั้งแรกของโลกในทศวรรษ ๑๙๗๒ ณ เมืองเวลลิงตัน ประเทศนิวซีแลนด์ ภายใต้ชื่อ The value party อุดมการณ์เขียวนิยมก่อตัวขึ้นจากผลพวงการพัฒนาอุตสาหกรรมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตบนโลกที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการเมืองกระแสหลักที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าที่เอื้อในการส่งเสริมความต้องการของมนุษย์อย่างไร้ขีดจำกัด ดังนั้น อุดมการณ์เขียวนิยมจึงพยายามเสนอแนวความคิดใหม่โดยการรวบรวมเอาอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีคุณค่าหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน เช่น แนวคิดเรื่องความเสมอภาคแบบฝ่ายซ้าย แนวคิดเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของฝ่ายขวา ตลอดจนการยึดหลักการกระจายอำนาจจากฝ่ายอนาธิปไตย ซึ่งทั้งหมดตั้งอยู่บนฐานแนวคิดที่ว่า “มนุษย์ต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่ว่ามนุษย์มีสถานะเหนือธรรมชาติที่ทั้งปวง” ซึ่งผลจากการนำเสนอแนวคิดใหม่ที่แตกต่างออกไปจากแนวคิดเดิมแบบการเมืองกระแสหลักนี้ จึงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองแบบใหม่ที่เรียกว่า “การเมืองสีเขียว (Green Politics)”

ที่มีเป้าหมายอยู่ที่ความต้องการอำนาจรัฐเพื่อกำหนดนโยบายทางการเมืองโดยเน้นไปที่แนวคิดเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมผ่านกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ดังนั้นอุดมการณ์เขียวนิยมจึงเป็นหนึ่งในแนวทางของการเปลี่ยนผ่านจากระบบสังคมทุนนิยมไปสู่ระบบเศรษฐกิจสังคมนิเวศโดยสะท้อนแนวคิดที่อาศัยหลักปรัชญาานิเวศวิทยาสังคม (eco-socialism) นิเวศวิทยาแนวลึก (deep ecology) และนิเวศวิทยาแนวพุทธ เป็นรากฐานในการจัดระบบ ซึ่งจะตั้งอยู่บนฐานแนวคิดหลัก ๔ ประการ ได้แก่

๑. หลักภูมิปัญญานิเวศ คือ การให้ความสำคัญต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับธรรมชาติ เช่น เป้าหมายการใช้ชีวิตและสังคมในอุดมคติ จะต้องมีความสัมพันธ์ที่มีองค์ประกอบที่เชื่อมโยงกันอย่างสมดุลของ วัตถุ จิตใจ สังคม และระบบนิเวศ อุดมการณ์เขียวนิยมเชื่อว่าหากขาดสมดุลหรือมีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยด้านใดด้านหนึ่งแล้วย่อมส่งผลกระทบต่ออย่างใหญ่หลวงต่อระบบ ซึ่งแนวคิดภูมิปัญญานิเวศนี้จะสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า สิ่งมีชีวิตและสังคมที่ดีควรดำรงอยู่บนพื้นฐานของความถูกต้องต่อโลกธรรมชาติและต้องมีความหมายเพื่อการดำรงอยู่อย่างสมดุลในมิติต่าง ๆ ทั้งสังคม บุคคล และระบบนิเวศ

๒. หลักความเป็นธรรมทางสังคม คือ หลักแห่งความเท่าเทียมของสมาชิกในสังคม โดยครอบคลุมไปถึงความเท่าเทียมเรื่องเพศ อายุ และสิ่งมีชีวิตทุกรูปแบบทางนิเวศ ทั้งนี้ อุดมการณ์เขียวนิยมได้ประกาศเจตนารมณ์ไว้ว่า “หากปราศจากความเป็นธรรมทางสังคมย่อมไม่มีความเป็นธรรมทางนิเวศ และหากปราศจากความเป็นธรรมทางนิเวศย่อมไม่อาจบรรลุความเป็นธรรมทางสังคม” ดังนั้น นโยบายทางการเมืองของอุดมการณ์เขียวนิยมจึงเน้นไปที่ความสำคัญด้านเศรษฐกิจในลักษณะของกระบวนการปฏิรูป เช่น การสร้างโอกาสอย่างเท่าเทียมระหว่างสมาชิกในสังคม ที่มีสาระสำคัญอยู่ที่กระบวนการปฏิเสชวัฒนธรรมการบริโภครทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลืองโดยตระหนักว่าคนรุ่นหลังควรมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะได้รับการอาศัยอยู่ในระบบนิเวศที่สมบูรณ์อย่างเท่าเทียม

๓. หลักประชาธิปไตยฐานราก คือ การมุ่งกระจายอำนาจประชาธิปไตยไปสู่ทุกภาคส่วนโดยเน้นไปที่โครงสร้างอำนาจการตัดสินใจที่เชื่อมต่อกับ บุคคล ชุมชน และองค์กรต่าง ๆ ในการตัดสินใจต่อสิ่งที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองอย่างเต็มที่โดยถือว่าทุกหน่วยย่อยในทุกระดับนั้นมีความสำคัญต่อระบบอำนาจ ดังนั้น กระบวนการตัดสินใจจึงต้องกระจายไปสู่ทุกหน่วยอย่างเท่าเทียม ซึ่งอุดมการณ์เขียวนิยมได้นำเสนอโครงสร้างการกระจายอำนาจแบบเครือข่ายใยแมงมุมแทนที่รูปแบบโครงสร้างเดิมที่เป็นแบบพีระมิดที่การกระจายอำนาจถูกออกแบบให้เป็นลำดับขั้น ทั้งนี้ หลักการสำคัญของการกระจายอำนาจของอุดมการณ์เขียวนิยม

ก็เพื่อมุ่งที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรภาคประชาชนในระดับรากหญ้าที่ถือว่าเป็นฐานสำคัญของขบวนการ

๔. หลักสันติวิธี คือ การรวบรวมเอาแนวความคิดในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น สันติภาพเรื่องสิทธิมนุษยชน ความเป็นประชาธิปไตยระดับรากหญ้า ความไม่เป็นธรรมทางสังคม แนวคิดสตรีนิยม และแนวคิดนิเวศนิยมฯ โดยมุ่งเน้นความสำคัญไปที่การนำเสนอให้เห็นถึงแนวทางอันจะก่อให้เกิดความรุนแรงจากปัจจัย ๒ ด้าน ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากรัฐ (State violence) เช่น การผูกขาดอำนาจแบบศูนย์รวม และการปฏิเสธความหลากหลายทางสังคมที่สะท้อนผ่านรูปแบบกลไกของรัฐ กับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น การเหยียดสีผิวที่สะท้อนผ่านหลักคุณค่า ดังนั้น หลักสันติวิธีจึงมุ่งไปที่การจัดปัญหาความรุนแรงทั้ง ๒ ส่วน ตั้งแต่ระดับรากหญ้าไปจนถึงระดับชาติ

รากฐานของอุดมการณ์เขียวนิยม

แนวคิดแบบองค์รวม คือ แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับระบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบส่วนย่อยที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ด้วยเหตุผลที่ว่าทุกส่วนย่อยของระบบนั้น จะมีการทำงานร่วมกันที่มีความสัมพันธ์เป็นเหตุปัจจัยต่อกัน ซึ่งหลักการสำคัญของแนวคิดแบบองค์รวมอยู่ที่การมองถึงความสำคัญของส่วนย่อยที่มีต่อระบบที่ไม่สามารถจะนำออกมาแยกพิจารณาทีละส่วนได้ ซึ่งกลุ่มเขียวนิยมเชื่อว่าปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และบริบททางการเมืองนั้นมีสาเหตุมาจากระบบของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก ดังนั้น แนวความคิดแบบองค์รวมจึงพยายามปฏิเสธการมององค์ประกอบของระบบแบบแยกส่วน ซึ่งจะสอดคล้องกับหลักทางนิเวศวิทยาที่เชื่อว่าโลกไม่ใช่เครื่องจักรที่ไร้ชีวิต แต่โลกคือระบบที่มีชีวิต ดังนั้น แนวความคิดแบบองค์รวมจึงมุ่งให้ความสำคัญไปที่ระบบของความสัมพันธ์ที่เป็นเหตุปัจจัยต่อกันของระบบ โดยการทำความเข้าใจกับธรรมชาติที่ไม่อาศัยเพียงตัวโครงสร้างพื้นฐานแต่จะให้ความสำคัญกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยให้เหตุผลสนับสนุนว่าการทำงานของระบบนั้นก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะย้อนกลับมาส่งผลต่อหน่วยชีวิตที่ทำลายธรรมชาติ นั่นหมายถึง สภาพแวดล้อมของมนุษย์จะถูกยึดโยงอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งนี้ แนวความคิดแบบองค์รวมเริ่มมีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ แนวความคิดแบบองค์รวมได้ตอกย้ำข้อจำกัดเรื่องการเข้าใจธรรมชาติแบบกลไกที่มุ่งให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์แบบแยกส่วน ซึ่งจะทำให้

มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงความจริงได้ โดยแนวความคิดแบบองค์รวมได้เสนอข้อค้นพบใหม่ที่เกี่ยวข้องกับบริบทความสัมพันธ์ของฟิสิกส์ใหม่ที่ว่าไม่มีอนุภาคหรือวัตถุแห่งตัวตนที่จะคงอยู่อย่างเป็นเอกเทศ ดังนั้น เมื่อจะพิจารณาหรือทำความเข้าใจกับองค์ประกอบใดๆ ของระบบ ไม่ว่าจะเป็นอนุภาค สิ่งมีชีวิต หรือสังคม จึงจำเป็นที่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบส่วนย่อยที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันด้วย

ทฤษฎีกายา คือ แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของระบบโลก ที่เป็นผลมาจากการปฏิเสธแนวคิดของวิทยาศาสตร์กระแสหลักที่ให้ความสำคัญกับโลกเพียงวัตถุธาตุที่ไร้ตัวตน ทฤษฎีกายามีอิทธิพลต่อแนวคิดของกลุ่มเชียนิยมด้วยเหตุผลสนับสนุนที่ว่า สิ่งมีชีวิตทั้งหลายของโลกมีการปรับเปลี่ยนสภาพทางกายภาพและสถานะทางเคมีตลอดเวลา เพื่อให้ระบบมีความสมดุลกับการดำเนินชีวิตของสิ่งมีชีวิตบนโลก ทฤษฎีกายาจึงเสนอแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการขององค์ประกอบต่างๆ ของโลกทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ซึ่งจะทำให้ให้ความสำคัญกับโลกในฐานะสิ่งมีชีวิตที่มีความหลากหลายของระบบเครือข่ายที่มีชีวิตบนโลก ดังนั้น โลกจึงมีสถานะเป็นสิ่งมีชีวิตขนาดใหญ่ที่ประกอบด้วยสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย และมนุษย์จะมีสถานะเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของโลกเท่านั้น ซึ่งทฤษฎีกายาเชื่อว่า เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์มีความสัมพันธ์ที่ไม่ถูกต้องกับกายามนุษย์จะเป็นฝ่ายพบกับความวิनाศโดยที่ระบบชีวิตของกายาจะยังคงอยู่ต่อไป เช่น หากมนุษย์ทำลายทรัพยากรธรรมชาติในปริมาณมากเกินไป กายาจะปรับเปลี่ยนสภาพของระบบชีวิตบนโลก ซึ่งจะทำให้เกิดสิ่งมีชีวิตใหม่ที่เหมาะสมเข้ามาแทนที่ของมนุษย์ ทั้งนี้ ทฤษฎีกายา เปรียบเสมือนการนำเอาแนวคิดขององค์รวมมาใช้อธิบายระบบของโลกที่พยายามอธิบายถึงสถานะขององค์ประกอบระบบโลก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีกายาเป็นการก้าวถอยหลังของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ โดยการหันกลับไปทบทวนถึงหลักภูมิปัญญาและอารยธรรมแบบดั้งเดิม โดยการตระว่า พื้นดิน แม่น้ำ ภูเขา รวมถึงป่าไม้ จะไม่ใช่เพียงวัตถุธาตุที่ไร้ชีวิตอีกต่อไป

ทฤษฎีนิเวศวิทยาแนวลึก เป็นหลักการให้ความสำคัญถึงคุณค่าที่แท้จริงทางธรรมชาติและการใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากการปฏิเสธแนวคิดที่ว่ามนุษย์มีสถานะอยู่เหนือธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติมีไว้เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เท่านั้น ความสำคัญของนิเวศวิทยาแนวลึกอยู่ที่การนำเสนอภาพการต่อสู้ของมนุษย์กับธรรมชาติ และชัยชนะเหนือธรรมชาติของมนุษย์ ที่อาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวช่วยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งนิเวศวิทยาแนวลึกได้พยายามลบภาพของความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีชัยชนะเหนือธรรมชาติ ด้วยการเสนอภาพที่ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ

นั่นคือ การนำเสนอแนวคิดที่ว่า ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเปรียบเสมือนบ้านของมนุษย์ ซึ่ง จะเห็นได้ว่านิเวศวิทยาแนวลึก คือ การนำเอาระบบนิเวศมาเป็นศูนย์กลางที่เน้นการเคารพ กฎเกณฑ์ทางนิเวศเพื่อควบคุมสมดุลทางธรรมชาติ ดังนั้น นิเวศวิทยาแนวลึก จึงนำเสนอ หลักการสำคัญที่ว่า มนุษย์จะต้องหันกลับไปทบทวนถึงสถานะภาพและความสัมพันธ์ที่แท้จริง ระหว่างตัวตน (Self) กับระบบนิเวศหรือโลกธรรมชาติผ่านวิธีการที่เรียกว่า Self Realization หรือวิธีการหยั่งรู้สภาวะที่แท้จริงของตัวตน ด้วยเหตุผลที่ว่า สภาวะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ใน ช่วงเวลาที่สงบของสภาพแวดล้อมที่บริสุทธิ์ทางธรรมชาติ ตามหลักปรัชญา ๕ ประการ

๑. ธรรมชาติมีคุณค่าในตัวของมันเอง (Intrinsic Value) หมายถึง คุณค่าของธรรมชาติ ไม่ได้ถูกจำกัดให้มีค่าเพียงเพื่อการสนองประโยชน์ของมนุษย์
๒. กฎของธรรมชาติ คือ ตัวกำหนดจิตสำนึกและการกระทำของมนุษย์
๓. ธรรมชาติมีสิทธิ์ที่จะดำรงอยู่อย่างเป็นอิสระและปราศจากการแทรกแซงของมนุษย์
๔. มนุษย์จะต้องไม่ยึดติดเทคโนโลยีสมัยใหม่และปฏิเสธระบบอำนาจนิยม
๕. ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ จะต้องสนองตอบต่อความต้องการของประชาชน ระดับรากหญ้า

แนวคิดสังคมนิยม คือ กระบวนการที่ปฏิเสธการเจริญเติบโตและวัฒนธรรมการ บริโภคอย่างไร้ขีดจำกัด โดยมนุษย์จะต้องหันกลับมาฟื้นฟูและจัดระบบสังคม เศรษฐกิจ ขึ้นใหม่ เพื่อให้เกิดความกลมกลืนกับธรรมชาติด้วยการวางตัวแบบเป็นมิตรกับธรรมชาติ นั่นคือ การลด ใช้เทคโนโลยีและการสร้างระบบเศรษฐกิจที่ไม่มุ่งหวังเพียงเพื่อการเจริญเติบโต ตลอดจนการ ควบคุมอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรให้เหมาะสมกับความสามารถในการรองรับของ โลก ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า หลักสังคมนิยม คือ สังคมที่วัดความอยู่ดีมีสุขทางสังคมรูปแบบ ใหม่ที่นำเอาปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาผนวกกันโดยการเสนอหลักการที่ว่าสังคม เติบโตอย่างยั่งยืนมนุษย์จะต้องลดความโลภให้น้อยลงและใช้ชีวิตอย่างสงบสุขที่ตั้งอยู่บนหลัก พื้นฐาน ได้แก่ การปฏิเสธแนวทางการเจริญเติบโตแบบไร้ขีดจำกัด การผสมผสานระหว่าง วัฒนธรรม การเมือง และรูปแบบของความหลากหลายทางสังคม การลดอำนาจและการ ผูกขาดของรัฐ และการสลายระบบแบบชนชั้นทางสังคมตลอดจนการมีประชาธิปไตยโดยตรง

ขบวนการเคลื่อนไหวของกลุ่มเยาวชนนิยมในยุโรป

ขบวนการเยาวชนนิยมในยุโรปก่อตัวขึ้นจากสำนักด้านสิ่งแวดล้อมของกลุ่มบุคคล จากยุโรปเมดิค ขบวนการอนุรักษ์บ้านเกิด และขบวนการปฏิรูปชีวิต ที่มีความต้องการที่จะปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จนเกิดเป็นขบวนการที่มีการรวมตัวกันตั้งแต่ระดับรัฐ และเกิดเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างรัฐต่างๆ และกลายเป็นเครือข่ายที่โยงใยไปในหลาย ๆ ประเทศ โดยอาศัยรูปแบบการจัดการในลักษณะกว้าง ๆ ที่เน้นไปที่การเชื่อมโยงมากกว่าการรวมอำนาจและการแบ่งสายบังคับบัญชา ที่มีลักษณะการเคลื่อนไหวอย่างเป็นอิสระของกลุ่มต่างๆ บนแนวคิดพื้นฐานในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เช่น กรณีการรวมกลุ่มของขบวนการเยาวชนในประเทศเยอรมนีที่เกิดจากการหลอมรวมระหว่างกลุ่มที่มีอุดมการณ์สีเขียวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศเยอรมนีที่มีความหลากหลาย เช่น สมาคมนักศึกษาสังคมนิยมแห่งเยอรมนี (SPP) กลุ่มต่อต้านนอกสภา (APO) และขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสตรี ผ่านพรรค เอส.ดี.พี. ที่รับหน้าที่คอยเป็นตัวขับเคลื่อนซึ่งภายหลังมีอยู่ ๓ กลุ่ม ที่เกิดการรวมตัวกันจนเกิดเป็นพรรคกรีนในประเทศเยอรมนี ได้แก่ ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพ ขบวนการเคลื่อนไหวทางเลือก และกลุ่มคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้ เหตุปัจจัยที่นำมาสู่การจัดตั้งพรรคกรีนในยุโรปจะประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ เช่น ขบวนการต่อต้านรัฐสภาบนเนื้อหาแนวนิเวศใหม่และการต่อสู้เพื่อสันติภาพแบบใหม่ วัฒนธรรมย่อยของกลุ่มหัวรุนแรงในเมืองใหญ่กับสภาพแวดล้อมของสังคมทางเลือก ขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน เหตุผลที่ขบวนการเยาวชนนิยมในยุโรปต้องการก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองนั้นมาจากเหตุผลหลักที่เชื่อว่า บทบาทที่สำคัญและถือเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการ คือ การเข้ามาใช้อำนาจในกระบวนการทางรัฐสภา ทั้งด้านนโยบาย การออกกฎหมาย และการบริหารประเทศ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้จะเป็นแรงขับเคลื่อนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองต่อความต้องการของขบวนการเยาวชนได้โดยการอาศัยระบบการเลือกตั้ง กล่าวคือ เหตุผลหลักที่ขบวนการเยาวชนนิยมในยุโรปก้าวเข้าสู่สนามการเมืองก็เพื่อหวังสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมโดยการอาศัยอำนาจทางการเมืองที่มีอยู่เป็นเครื่องมือขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายในการช่วงชิงอำนาจรัฐ ทั้งตำแหน่งที่นั่งในสภาและตำแหน่งรัฐมนตรี เพื่อให้ตนมีอำนาจในการปฏิบัติที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแท้จริง ทั้งนี้บทบาททางการเมืองของขบวนการเยาวชนนิยมในยุโรปหลังก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองนั้นเริ่มตั้งแต่การผลักดันนโยบายสีเขียวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายรัฐบาลผสม ซึ่งโดยส่วนใหญ่ตัวแทน

จากฝ่ายเขียวนิยมจะได้รับผิดชอบเกี่ยวกับกระทรวงสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับแนวทางของขบวนการเขียวนิยมอยู่แล้ว แต่ในขณะเดียวกันในทางปฏิบัติกลับส่งผลกระทบต่อพรรคกรีนพอสมควร เนื่องจากแนวทางการปฏิบัติมักจะขัดแย้งกับกระทรวงสำคัญ เช่น กระทรวงเศรษฐกิจ กระทรวงอุตสาหกรรม ที่จะส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของพรรคกรีนซึ่งสัมพันธ์ต่อการสูญเสียอำนาจในฐานะพรรคร่วมรัฐบาลหรือไม่ก็กลายเป็นพรรคการเมืองที่ละทิ้งอุดมการณ์ทางการเมืองที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งกับขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชน แต่สิ่งที่ถือว่าประสบความสำเร็จอย่างมากของขบวนการเขียวนิยมในยุโรป คือ การขยายอุดมการณ์เขียวนิยมเข้าสู่กระบวนการทางการเมืองที่ถือว่าเป็นมิติใหม่ทางการเมืองเปรียบเสมือนการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ทางสังคมและการเมืองในยุโรป

การก่อเกิดขบวนการเขียวนิยมในประเทศกำลังพัฒนา

บริบทการก่อตัวของขบวนการเขียวนิยมในประเทศกำลังพัฒนานั้นมีจุดกำเนิดจากการเผชิญปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ที่เป็นผลมาจากการมุ่งพัฒนาระบบเศรษฐกิจแบบก้าวหน้าโดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลทุนนิยมกับบริษัทข้ามชาติ จนนำมาสู่การเกิดขบวนการเขียวนิยม ๒ รูปแบบ

๑. ขบวนการเขียวนิยมที่เคลื่อนไหวในรูปแบบต่อต้านเพื่อหยุดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบอันเกิดจากปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นผลพวงจากการกระทำของรัฐ

๒. ขบวนการเขียวนิยมที่เคลื่อนไหวในรูปแบบการเรียกร้องเพื่อกลับคืนสู่รากฐานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมและการฟื้นฟูวิถีชีวิตทางธรรมชาติ

ทั้งนี้ กระบวนการสร้างเครือข่ายของขบวนการเขียวนิยมในประเทศกำลังพัฒนา ก่อเกิดจากความต้องการที่จะสร้างอำนาจในการต่อรองจึงเกิดการแสวงหาแนวร่วมในภาคประชาชนเพื่อทำงานแบบเชื่อมโยงในลักษณะเครือข่ายขบวนการ ซึ่งบทบาทของขบวนการเขียวนิยมในประเทศกำลังพัฒนาเป็นไปในแนวทางของการปกป้องและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระดับท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มมากกว่าการเคลื่อนไหวเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายหรือการเข้าไปมีอำนาจทางการเมืองเหมือนขบวนการเขียวนิยมในยุโรป ซึ่งหากพิจารณากรณีของขบวนการเขียวนิยมในประเทศไทยจะเห็นว่าขบวนการเขียวนิยมจะให้น้ำหนักความสำคัญไปที่การนำเสนอภาพของสังคมใหม่เพื่อให้เกิด

ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และหากจำแนกความแตกต่างของขบวนการเชียวนิยมในประเทศกำลังพัฒนากับขบวนการเชียวนิยมในยุโรป จะพบว่า

๑. ความแตกต่างของจุดกำเนิดขบวนการเชียวนิยม กล่าวคือ ขบวนการเชียวนิยมในยุโรปถือกำเนิดขึ้นจากความไม่พอใจต่อคุณภาพชีวิตที่ตกต่ำในทุกด้านจนเกิดเป็นขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและความต้องการของคนจนในยุคนั้น เช่น ขบวนการต่อต้านนิวเคลียร์ ขบวนการสิ่งแวดล้อม แต่ในบริบทของประเทศกำลังพัฒนาขบวนการเชียวนิยมก่อตัวขึ้นจากความไม่เป็นธรรมในด้านต่างๆ ทางสังคม ดังนั้น เป้าหมายของขบวนการจึงให้ความสำคัญในเรื่องการเรียกร้องเกี่ยวกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชน

๒. กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมขบวนการ กล่าวคือ ขบวนการเชียวนิยมในยุโรปจะมีพลังที่ขับเคลื่อนโดยกลุ่มชนชั้นกลาง แต่ขบวนการเชียวนิยมในประเทศกำลังพัฒนาพลังสำคัญในการขับเคลื่อนขบวนการอยู่ที่กลุ่มคนจนชั้นล่างในระดับรากหญ้าที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายการพัฒนา

กำเนิดอุดมการณ์เชียวนิยมในประเทศไทย

ในยุคแรกๆ นั้นขบวนการเชียวนิยมในประเทศไทยได้ก่อกำเนิดขึ้นจากการจุดประกายทางความคิดของเหล่าปัญญาชนและกลุ่มชนชั้นนำในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๓ ในช่วงนี้เป็นช่วงที่สังคมไทยและคนในสังคมกลุ่มหนึ่งเริ่มมีจิตสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อมและพยายามรวมตัวกันในรูปแบบของ สมาคม ชมรม อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น สมาคมนิยมไพร สมาคมอนุรักษ์ศิลปกรรมและสิ่งแวดล้อม และยังมีการจัดตั้งชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติขึ้นในรั้วมหาวิทยาลัย แต่ภาพความชัดเจนของขบวนการเชียวนิยมในบริบทของขบวนการต่อสู้ทางสังคมนั้นเริ่มฉายภาพให้เห็นชัดใน พ.ศ. ๒๕๑๖ จากเหตุการณ์การล่าสัตว์ทุ่งใหญ่น้อยโดยคณะทหารซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านในวงกว้างจนนำไปสู่การเคลื่อนไหวทางการเมืองในเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แต่อย่างไรก็ตาม ในการก่อตัวในยุคแรกๆ ของขบวนการเชียวนิยมยังไม่มีรูปแบบของขบวนการที่ชัดเจนมากนักจนหลังเหตุการณ์เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สิ้นสุดลง ขบวนการภาคประชาชนเริ่มมีความเป็นอิสระและเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้นจึงมีการจัดตั้งองค์กรและขบวนการต่างๆ เช่น ขบวนการชาวนาชาวไร่ ขบวนการนิสิตนักศึกษา องค์กรและขบวนการที่เกิดขึ้นเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวเพื่อต่อต้านและการคัดค้านนโยบายของรัฐ

อุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง?

ที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการเผชิญหน้ากับกลุ่มนายทุนและบรรษัทข้ามชาติ แต่ยุคที่กระแสของอุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทยเบ่งบานเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งเป็นผลมาจากการเกิดเหตุการณ์ต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อสังคม เช่น วิกฤตการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมของไทย โครงการปลูกป่ายูคาลิปตัส กรณีของการสร้างโรงงานแทนทาลัม รวมถึงกรณีการเสียชีวิตของสีบ นาคะเสถียร หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง ส่งผลให้เกิดขบวนการและองค์กรอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นจำนวนมาก

พัฒนาการของอุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทย

เนื่องจากขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยถือเป็นหนึ่งในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งหากจะมองถึงยุคเริ่มแรกของขบวนการเคลื่อนไหวจะพบว่าการก่อตัวของขบวนการไม่ได้มีการแยกบทบาทชัดเจน กล่าวคือ สมัยก่อน พ.ศ. ๒๕๓๕ บทบาทด้านองค์กรพัฒนาเอกชนจะอยู่ในกลุ่มของชนชั้นสูง เจ้าขุนมูลนาย เช่น สภาอุณาโลมแดง ที่ถูกก่อตั้งขึ้นโดยสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๔๓๓ แต่หลังมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ สังคมไทยเริ่มรับเอาอิทธิพลทางความคิดของต่างชาติเข้ามาใช้ ซึ่งจะเห็นได้ชัดเจนในช่วงหลัง พ.ศ. ๒๕๐๐ ที่มีกลุ่มอาสาพัฒนาต่างชาติเข้ามาทำงานและเผยแพร่แนวคิดต่างๆ ในประเทศไทย จึงก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรพัฒนาเอกชนต่างชาติเกิดขึ้นในยุคนี้ เช่น The word Association of Girlguides Girl Scout ซึ่งในขณะเดียวกันสังคมไทยก็ได้ถือกำเนิดสมาคมผู้บำเพ็ญประโยชน์แห่งประเทศไทย แต่ยุคนี้ขบวนการเขี้ยวนิยมก็ยังไม่ปรากฏภาพหรือมีการแยกตัวออกมาจากขบวนการ กล่าวคือ ในยุคนี้สังคมไทยเป็นยุคที่คนอยู่กับป่าอย่างเกื้อกูลเนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยยังมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก ดังนั้น บทบาทการเคลื่อนไหวขององค์กรพัฒนาเอกชนในยุคนี้จะมุ่งทำงานเรื่องการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส การส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี แต่หลังจากวิกฤติการเมืองไทย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เหล่าปัญญาชนของไทยเริ่มตั้งคำถามกับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทั้งเรื่องสิทธิความเป็นธรรม และสิ่งแวดล้อม จนนำมาสู่การรวมตัวกันของกลุ่มนักคิดนักเขียนในยุคนี้ ซึ่งต่อมามีการจัดตั้งสมาคมศูนย์กลางเทวา แต่ขบวนการเขี้ยวนิยมเริ่มเคลื่อนไหวชัดเจนในสมัยรัฐบาล พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ที่เป็นผลมาจากการเคลื่อนไหวคัดค้านโครงการเขื่อนน้ำโจนที่เป็นผลให้เกิดภาพของการรวมตัวของขบวนการเขี้ยวนิยมในลักษณะของเครือข่ายขบวนการ

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาไทย ปัจจุบันเครือข่ายองค์กรของขบวนการเข็วนิยมได้มีวิวัฒนาการขยายตัวเป็นองค์กรที่มีเครือข่ายใหญ่เป็นอันดับที่ ๓ ของเครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนทั้งหมดซึ่งขบวนการเข็วนิยมในประเทศไทยจะมีความหลากหลายในประเด็นการเคลื่อนไหว ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกออกมาเป็น ๕ ขบวนการ ประกอบด้วย ขบวนการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขบวนการเคลื่อนไหวด้านทรัพยากรป่าไม้ ขบวนการเคลื่อนไหวด้านสัตว์ป่า ขบวนการเคลื่อนไหวด้านน้ำและทรัพยากรทางทะเล ขบวนการเข็วนิยมที่ไม่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับขบวนการเข็วนิยม

ทั้งนี้ ยุคที่ถือว่เป็นยุคเริ่มต้นของการปลุกกระแสการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไทยจะอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๘ - พ.ศ. ๒๕๒๙ ซึ่งยุคนี้ถือเป็นช่วงที่สังคมไทยกำลังตื่นตัวกับกระแสอนุรักษ์ที่ให้ความสำคัญและตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อน จนนำมาสู่การเคลื่อนไหวต่อต้านโครงการเขื่อนน้ำโจน พ.ศ. ๒๕๓๐ ที่นับว่เป็นกระแสต่อต้านที่เป็นเหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์หนึ่งของประเทศไทยและเป็นผลทำให้เกิดนโยบายปิดป่าใน พ.ศ. ๒๕๓๐ ดังนั้น ในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ - พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงเป็นยุคการแบ่งบานของกระแสอนุรักษ์และเป็นช่วงที่ขบวนการเข็วนิยมในประเทศไทยมีความเข้มแข็งและเป็นเอกภาพมากที่สุด และอิทธิพลของกระแสกรีนในยุคนี้ ได้ส่งผลไปสู่วงการอื่น ๆ เช่น กรณีค่ายเพลงของแกรมมี่ในยุคนี้ที่มีกรบรจุเพลงที่มีเนื้อหาด้านสิ่งแวดล้อมเข้าไปในอัลบั้มเพลงของศิลปินในค่าย ผลจากความเข้มแข็งของขบวนการเข็วนิยมได้ก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมขึ้นในสังคมไทยอย่างแพร่หลายเป็นผลให้มีการจัดประชุมสัมมนาสิ่งแวดล้อมขึ้น พ.ศ. ๒๕๓๓ ซึ่งส่งผลให้มีกฎหมายสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๓๕ แต่หลังจากนั้นกระแสกรีนในประเทศไทยก็เริ่มซบเซาและค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคม หลัง พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นต้นมา สืบเนื่องจากปัจจัยหลายประการและหนึ่งในนั้นคือ ปัญหาความแตกแยกภายในของขบวนการเข็วนิยมในประเทศไทยหลังจาก พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมือง กล่าวคือ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้ขบวนการเข็วนิยมครั้งหนึ่งไปเป็นพวก โดยขบวนการเข็วนิยมกลุ่มนี้เชื่อว่าต้องอาศัยอำนาจรัฐของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร เพื่อช่วยในการขับเคลื่อนขบวนการให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งในขณะที่อีกฝ่ายไม่เห็นด้วยกับแนวคิดและวิธีการดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันถึงแม้กระแสสิ่งแวดล้อมในรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวจะเลือนหายไปจากสังคม แต่หากสังเกตจะเห็นว่าประเด็นด้านสิ่งแวดล้อมได้กลายเป็นวาระแห่งชาติ ที่ถูกบรรจุอยู่ในรูปของนโยบาย

กฎหมาย หรือแม้แต่ในหลักสูตรการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ถึงแม้จะไม่อาจกล่าวได้ว่า ขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยประสบความสำเร็จ แต่อย่างน้อยการเคลื่อนไหวของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยก็ได้ส่งผลต่อสังคมในวงกว้างและทำให้ภาคประชาชนเข้มแข็งขึ้น

ความเข้มแข็งและความเป็นเอกภาพของอุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทย

ขบวนการเขี้ยวนิยมได้ถือกำเนิดขึ้นมาอย่างยาวนานในสังคมไทยเพียงแต่แฝงอยู่ในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวภาคประชาชนซึ่งไม่ได้แยกตัวจากกลุ่มอื่นๆ อย่างชัดเจน และต่อมาในยุคของ น.พ. บุญส่ง เลขะกุล พ.ศ. ๒๕๓๖ มีการจัดตั้ง “นิคมไพรสมาคม” จึงถือว่่านั้นคือจุดเริ่มต้นของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยแต่บัดนั้นมา แต่อย่างไรก็ตาม ขบวนการเขี้ยวนิยมที่ผ่านมาก็เป็นเพียงเครือข่ายที่เข้มแข็งในระดับหนึ่งเท่านั้นจนเข้าสู่ยุคแห่งความเฟื่องฟูของขบวนการเขี้ยวนิยมในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๐ – พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งยุคนี้ถือว่่าเป็นการประกาศสงครามเขื่อนในประเทศไทย และช่วงเวลานี้เป็นช่วงที่สังคมลุกขึ้นต่อสู้กับโครงการเขื่อนและท่อก๊าซ จนเกิดกระแสลูกฮือของชาวบ้านในหลายพื้นที่ ขณะเดียวกันช่วงนี้ยังสร้างประวัติศาสตร์ของเครือข่ายขบวนการเคลื่อนไหวที่ไม่เคยมีมาก่อนในสังคมไทย นั่นคือ เครือข่ายสมัชชาคนจน ที่เกิดจากการร้อยขบวนการเขื่อนในภาคต่างๆ เช่น เขื่อนราษีไศล เขื่อนปากมูล เขื่อนยางบนต้น เขื่อนแก่งเสือเต้น เขื่อนท่าแซะ เขื่อนห้วยนา เป็นต้น และนอกจากการร้อยขบวนการด้านเขื่อนแล้วยังมีการเชื่อมโยงขบวนการไปยังกลุ่มอื่นๆ แต่หลังจากนั้นมาเครือข่ายของขบวนการเขี้ยวนิยมก็เริ่มถดถอยเรื่อยมามีสาเหตุมาจากปัญหาความขัดแย้งภายในของขบวนการเขี้ยวนิยมเอง

จนถึงยุคการเข้าสู่อำนาจทางการเมืองของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ที่นำมาซึ่งความแตกแยกของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทย เป็นผลมาจาก ๒ แนวความคิดที่แตกต่างจนทำให้ขบวนการแตกแยกออกไปเป็น ๒ ฝ่าย กล่าวคือ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้ขบวนการเขี้ยวนิยมครั้งหนึ่งไปเป็นพวกโดยกลุ่มนี้ต้องการอาศัยอำนาจรัฐของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร เพื่อมาขับเคลื่อนขบวนการให้บรรลุเป้าหมาย แต่อีกฝ่ายไม่เห็นด้วยกับวิธีการดังกล่าวนี้ จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยเริ่มถดถอยเรื่อยมา ทั้งนี้ ในสถานการณ์ปัจจุบันตั้งแต่เกิดขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง

กระแสหลักอย่างกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย กลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ยิ่งทำให้กระแสของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยเลื่อนหายไปจากสังคม แต่อย่างไรก็ตาม ผลจากความแตกแยกของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยได้นำมาสู่การเคลื่อนไหวแบบใหม่ที่มีลักษณะการทำงานในแบบองค์กรที่เฉพาะมากขึ้น

การก่อเกิดพรรคการเมืองสีเขี้ยวในประเทศไทย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทย จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง พบว่า โอกาสที่จะเกิดการจัดตั้งพรรคการเมืองแบบพรรคกรีนในประเทศไทยนั้น ยังไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากขบวนการเขี้ยวนิยมเองยังยึดติดกับระบบแนวความคิดและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมโดยให้เหตุผลถึงบทบาทที่ขัดแย้งหากขบวนการเขี้ยวนิยมจะก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองเพราะส่วนใหญ่มองว่าเป็นการขัดแย้งทางอุดมการณ์และสนามเลือกตั้งยังไม่ใช่สนามของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทย อีกทั้งในมุมมองของขบวนการเขี้ยวนิยมส่วนหนึ่งมองว่าหากจะมีการเกิดพรรคกรีนขึ้นในประเทศไทยจริงน่าจะเกิดขึ้นในสมัยที่กระแสกรีนเบ่งบาน พ.ศ. ๒๕๓๐ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐ เพราะหลังจากยุคนี้ขบวนการเขี้ยวนิยมเริ่มถดถอยและอ่อนแอลงไป ซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากปัญหาความขัดแย้งทางความคิดของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยเองในสมัย พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยเกิดความแตกแยกภายในเป็นสองขั้ว กล่าวคือ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ได้รวบรวมขบวนการเขี้ยวนิยมฝ่ายหนึ่งที่เห็นว่าควรใช้อำนาจรัฐของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร ที่มีอยู่เพื่อขับเคลือนอุดมการณ์ให้บรรลุเป้าหมาย ในขณะที่อีกฝ่ายไม่เห็นด้วยกับวิธีการเพราะเห็นว่าแนวคิดดังกล่าวขัดแย้งกับอุดมการณ์และจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์มากนักหากขบวนการเขี้ยวนิยมได้รวบรวมกับรัฐ แต่อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของนักวิชาการและนักการเมืองพรรคกรีนในต่างประเทศ รวมถึงขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยเองบางกลุ่ม ยังมีความเชื่อว่าขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยจะสามารถจัดตั้งพรรคกรีนขึ้นมาได้เหมือนที่เกิดขึ้นในต่างประเทศ แต่บริบทของพรรคกรีนที่จะเกิดขึ้นจะเป็นอย่างไรนั้นต้องรอระยะเวลาที่เหมาะสมและเงื่อนไขที่จะเอื้อต่อการเกิดพรรคกรีนในประเทศไทย ดังต่อไปนี้

๑. การสร้างสำนึกสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย นั่นก็เพราะสังคมไทยส่วนใหญ่ยังมองปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องไกลตัว ผิดกับบริบทของต่างประเทศที่มีสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม

ค่อนข้างสูงอีกทั้งสังคมไทยเองก็ยังไม่มีความเข้าใจถึงการเมืองแบบกรีนมากพอเพราะที่ผ่านมามีสังคมส่วนใหญ่มักคุ้นเคยกับระบบการเมืองแบบเดิม ๆ ที่มุ่งให้ความสำคัญกับการช่วงชิงอำนาจและการต่อรองผลประโยชน์

๒. ตัวผู้นำที่ได้รับการยอมรับและมีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนทางการเมือง หลังจากขบวนการเขียนนิยมในประเทศไทยเกิดการแตกแยกทางความคิด ในสมัยรัฐบาล พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นำมาสู่ปัญหาการขาดตัวผู้นำของขบวนการที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย กล่าวคือ ปัจจุบันขบวนการเขียนนิยมในประเทศไทยกระจุกกระจายกันเป็นกลุ่มย่อย และเกิดการช่วงชิงพื้นที่และบทบาทในการเป็นผู้นำขบวนการของแต่ละกลุ่ม ถึงแม้ในบางครั้งจะพบเห็นตัวผู้นำที่มีบทบาททางสังคมและค่อนข้างจะเป็นที่ยอมรับจากหลายฝ่าย แต่กลับพบว่าตัวผู้นำกลับไม่มีเจตนารมณ์ที่ชัดเจนในทางการเมืองเท่าใดนัก

๓. การถอดรื้อโครงสร้างทางสังคม หมายถึง การถอดรื้อกระบวนการต่าง ๆ ของสังคมไทยที่เป็นอยู่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งองค์ภาพพ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ซึ่งประเด็นสำคัญคือการมุ่งกระจายอำนาจอย่างแท้จริง เช่น การปฏิรูปข้าราชการ การยุบหรือลดบทบาทของหน่วยงานหรือกระทรวงต่าง ๆ เช่น กระทรวงมหาดไทย การกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัดมาจากการเลือกตั้งเพื่อให้เกิดความเป็นอิสระในการบริหารจัดการชุมชนอย่างแท้จริง ตลอดจนการเลิกให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตที่วัดจากค่าจีดีพีที่ไม่สนใจปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสุขภาพทางสังคม

๔. ทุนสนับสนุน เนื่องจากการเมืองแบบกรีนยังเป็นเรื่องใหม่ของไทย ซึ่งสังคมและนักการเมืองยังไม่มีความเข้าใจและเห็นความสำคัญมากนัก เพราะที่ผ่านมามีสังคมไทยที่ยึดติดกับภาพระบบการเมืองแบบทุนผูกขาด ดังนั้น การที่จะให้กลุ่มทุนหรือสังคมให้การสนับสนุนเงินทุนสำหรับพรรคการเมืองแบบกรีนนั้นคงเป็นไปได้ยาก ในบริบทของสังคมไทยที่สำนึกเรื่องสิ่งแวดล้อมยังค่อนข้างต่ำ และยังไม่สามารถก้าวข้ามไปถึงที่จะสามารถระดมทุนเพื่อสนับสนุนพรรคการเมืองแบบกรีนที่มุ่งเน้นเรื่องปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมมากกว่าการต่อรองอำนาจและผลประโยชน์

๕. การปฏิรูปการเมือง เพราะที่ผ่านมามีการเมืองไทยเป็นระบบสองพรรคใหญ่ที่ไม่ได้เอื้อให้พรรคการเมืองขนาดเล็กหรือพรรคการเมืองทางเลือกสามารถเกิดหรือแข่งขันได้ จึงต้องมีการปฏิรูปการเมืองเพื่อให้พรรคการเมืองที่เป็นพรรคทางเลือกขนาดเล็ก รวมถึงพรรคกรีนสามารถแข่งขันได้อย่างเป็นอิสระ เช่น การให้อิสระกับผู้สมัครที่ไม่ต้องสังกัดพรรคการเมือง การจัดระบบการเลือกตั้งที่เอื้อให้พรรคขนาดเล็กสามารถแข่งขันได้หรือแม้แต่การจัดตั้งระบบรัฐบาลผสม

บทสรุป

อุดมการณ์เขี้ยวนิยมเป็นอุดมการณ์ที่ก่อตัวขึ้นจากผลพวงของนโยบายการเมืองกระแสหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าที่มีมุ่งสนองต่อความต้องการของมนุษย์แบบไร้ขีดจำกัดจนก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อุดมการณ์เขี้ยวนิยมพยายามเสนอแนวคิดใหม่ที่อาศัยการควมรวมอุดมการณ์ทางการเมืองที่หลากหลายเข้าด้วยกัน เช่น แนวคิดเรื่องความเสมอภาคแบบฝ่ายซ้าย แนวคิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมแบบฝ่ายขวา ตลอดจนหลักการกระจายอำนาจจากฝ่ายอนาธิปไตย ภายใต้แนวคิดที่ว่า มนุษย์จะต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm) ที่ว่ามนุษย์มีสถานะอยู่เหนือธรรมชาติทั้งปวง จนนำมาสู่การเมืองแบบใหม่ที่เรียกว่าการเมืองสีเขียว

สำหรับการก่อตัวของอุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทยนั้น จากผลการวิจัยพบว่า อุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทยเริ่มก่อตัวขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ซึ่งเป็นผลมาจากการจุดประกายทางความคิดของเหล่าปัญญาชนและชนชั้นนำสมัยนั้น ซึ่งจะเห็นได้จากการเริ่มมีการจัดตั้งสมาคม ชมรม ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ความชัดเจนของขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยได้ฉายภาพชัดเจนช่วง พ.ศ. ๒๕๑๖ จากกรณีการเคลื่อนไหวเรื่องการล่าสัตว์ทุ่งใหญ่นเรศวรโดยคณะทหาร ผลจากการเคลื่อนไหวดังกล่าวได้นำไปสู่เหตุการณ์สำคัญของประวัติศาสตร์การเมืองไทย เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จากการศึกษายังพบว่าขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยมีความเข้มแข็งมากในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งถือว่าเป็นยุคแห่งความเบ่งบานของอุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทย แต่หลังจากนั้นขบวนการเขี้ยวนิยมเกิดความแตกแยกทางความคิดจนกลายเป็น ๒ ฝ่าย และกระจัดกระจายกันเป็นกลุ่มย่อย ทำให้เครือข่ายขบวนการที่เคยเข้มแข็งอ่อนแอและถดถอยไป

ทั้งนี้ จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยยังไม่มีความพร้อมสำหรับการก่อเกิดพรรคกรีน เนื่องจากขบวนการเขี้ยวนิยมของไทยส่วนใหญ่ยังยึดติดแนวคิดและวัฒนธรรมแบบเก่าๆ ที่ว่าบทบาทของตนจะต้องไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองและไม่ยุ่งเกี่ยวกับอำนาจรัฐและเมื่อใดที่ขบวนการเขี้ยวนิยมก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองนั้นหมายถึงการกระทำที่ขัดแย้งกับอุดมการณ์ ดังนั้น ขบวนการเขี้ยวนิยมจึงมองว่าสนามเลือกตั้งยังไม่ใช่สนามของพวกตน อีกทั้งขบวนการเขี้ยวนิยมในปัจจุบันได้อ่อนแอลงไปซึ่งมีสาเหตุมาจากการแตกแยกทางความคิดแต่อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของนักวิชาการและนักการเมืองพรรคกรีนต่างประเทศ รวมถึงขบวนการเขี้ยวนิยมในประเทศไทยบางส่วนยังมีความเชื่อว่าสังคมไทยสามารถจะเกิดการ

สถาปนาพรรคกรีนเหมือนที่เกิดขึ้นในต่างประเทศได้ตลอดเวลาเพียงแต่ต้องอาศัยปัจจัยและเงื่อนไขที่เหมาะสม

จากการศึกษา ผู้วิจัยเห็นว่า พรรคการเมืองสีเขียวยังไม่สามารถเกิดขึ้นในระยะอันใกล้นี้ เนื่องจากประเทศไทยยังเป็นประเทศกำลังพัฒนา ดังนั้น ปัญหาสำคัญของรัฐคือการแก้ไขปัญหาปากท้อง สังคมส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมากกว่าการเห็นถึงความสำคัญด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม อีกทั้งเครือข่ายของขบวนการเขียวนิยมที่เคยเข้มแข็งได้ล่มสลายไปซึ่งเป็นผลมาจากความแตกแยกทางความคิดของขบวนการเขียวนิยมจนเกิดปัญหาต่างๆ ตามมา และยังพบว่าปัจจุบันมีองค์กรแฝงที่ผู้วิจัยเรียกว่า กรีนจอมปลอมเกิดขึ้นมากมาย ทั้งที่เกิดขึ้นจากเหตุผลทางการเมืองและด้านเงินทุนสนับสนุน ซึ่งประเด็นต่างๆ ที่กล่าวมาแสดงให้เห็นถึงความไม่พร้อมของสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่จะเกิดการสถาปนาพรรคกรีน

บรรณานุกรม

หนังสือ

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (๒๕๔๘). *ทำเนียบองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (๒๕๔๖). *คนอยู่กับป่าอย่างเกื้อกูล*. เชียงใหม่: หสม. อาร์ จี บี แอดเวอร์ไทซิ่ง เอเจนซี.
- กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช. (๒๕๔๘). *ตามรอยพระราชดำริ*. เชียงใหม่: หสม. อาร์ จี บี แอดเวอร์ไทซิ่ง เอเจนซี.
- จิราภรณ์ คชเสนี. (๒๕๔๙). *มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ใจ อึ้งภากรณ์ และคณะ. (๒๕๔๙). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ประชาธิปไตยแรงงาน.
- ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ. (๒๕๔๓). *บันทึกกลับ NGOs*. เชียงใหม่: บริษัทกลางเวียงการพิมพ์.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (๒๕๕๕). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- _____. (๒๕๕๔). *วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.
- ดิช นัท ฮันท์. (๒๕๕๓). *สันติภาพทุกอย่างก้าว* (ประชา หุตานุวัตร และสุภาพร พงศ์พฤกษ์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สยาม.
- นพนันท์ อนุรัตน์. (๒๕๔๘). *พรรคกรีน จากปรัชญาสู่ปฏิบัติการ*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.
- บุหงา เฟาล์ฮาเบอร์. (๒๕๕๑). *อุดมการณ์เขียวนิยมในประเทศเยอรมนี: พัฒนาการจากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เบ็ญจมาศ ศิริภัทร และสุรพล มุละดา. (๒๕๔๕). “เอ็นจีโอ” นักพัฒนาระดับรากหญ้า พันธุ์ที่สังคมขาด (ไม่) ได้? กรุงเทพฯ: บริษัท อาทิตย์ โพรดักส์ กรุ๊ป จำกัด.
- ปฏิรูป พลังขับเคลื่อน เพื่อเปลี่ยนสังคม. (๒๕๕๕). ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๙.

อุดมการณ์เขียนนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง?

ประชา หุตานุกูวัตร. (๒๕๔๑). *การเมืองสีเขียว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิเด็ก.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (๒๕๓๑). *ธัมมิกเศรษฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์.

_____. (๒๕๓๘). *เศรษฐศาสตร์การเมือง โลกทัศน์กับการวิเคราะห์ระบบและการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๔๑). *เศรษฐศาสตร์สีเขียวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (๒๕๔๘). *สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, กาญจนา - กนกศักดิ์ แก้วเทพ, และอนันท์ กาญจนพันธุ์.

(๒๕๓๗). *วิธีวิทยาศึกษาสังคมไทย วิธีใหม่แห่งการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: โครงการส่งเสริมองค์การพัฒนาเอกชนไทย.

ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคณะ. (๒๕๔๕). *วิถีชีวิต วิถีสู้: ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. เชียงใหม่: หจก. สำนักพิมพ์ตรีสุนิษา (ซิลค์เวอร์มบุคส์).

พิทยา ว่องกุล. (๒๕๔๑). *ยุทธศาสตร์ประเทศไทย ๑๙๙๙-๒๐๐๐*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

เพ็ญพิมล ครชภัคดี. (๒๕๔๒). *แนวความคิดทางการเมืองกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย: แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พริตจ็อล์ฟ คาปรั้า. (๒๕๓๙). *จุดเปลี่ยนแห่งศตวรรษ* (พระประชา ปสนุณธโม, พระไพศาล วิสาโล, สันติสุข โสภณสิริ และรสนา โตสิตระกูล ผู้แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.

มูลนิธิโลกสีเขียวในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์. (๒๕๓๘). *สถานการณ์สิ่งแวดล้อมไทย ๒๕๓๘ โลกสีเขียว: จิตกรรณิกใหม่ของมนุษยชาติ*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

ยุทธนา วรณปิติกุล และสุพิธา เริงจิต. (๒๕๕๓). *ไทยเอ็นจีโอ*. กรุงเทพฯ: บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด.

รวมคำแถลงนโยบายรัฐบาลตั้งแต่คณะแรกจนถึงปัจจุบัน, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๔๔.

วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. (๒๕๔๔). *คนกล้า*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี ในนามบริษัทวิริยะธุรกิจ จำกัด.

ศศิณา ภาว. (๒๕๕๐). *ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์-เน็ต.

ศรีสุวรรณ จรรยา. (๒๕๔๖). *บทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย*.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ศิริช บัญเกิด. (๒๕๔๙). *กลุ่มทุนกับการเมืองไทย: ศึกษากรณีลักษณะการใช้อำนาจทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ทางธุรกิจ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สุวัฒน์ อิศวไชยชาญ. (๒๕๓๕). *ห้วยขาแข้งมรดกสัตว์ป่าและพันธุ์พืชของโลก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สารคดี.

โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (๒๕๕๑). *นโยบายและการจัดการสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุช อภาภิรม. (๒๕๔๕). *การพัฒนาอย่างยั่งยืน ค้ำคอบอยู่ในความหลากหลาย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา.

อนุชาติ พวงสำลี และกฤตยา อาชวนิจกุล. (๒๕๔๒). *ขบวนการประชาสังคมไทย: ความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง*. กรุงเทพฯ: บริษัทอัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).

Andrew Dobson. (1995). *Green Political Thought*. 2nd ed. London: Routledge.

John S. Dryzek. (2005). *The Politics of the Earth Environmental Discourses*. New York: Oxford University Press.

สัมภาษณ์

กฤษกร (ไพจิตร) ศิลารักษ์. ผู้ประสานงานขบวนการประชาชนเพื่อสังคมที่เป็นธรรม (ฟีมูฟ) และอดีตโฆษกสมัชชาคนจน. สัมภาษณ์, ๒๒ มีนาคม ๒๕๕๗.

จินตนา แก้วขาว. ประธานกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านกรูด. สัมภาษณ์, ๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

บัณฑิต เศรษฐศิริโรจน์. สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม. สัมภาษณ์, ๘ เมษายน ๒๕๕๗.

อุดมการณ์เขี้ยวนิยมในประเทศไทย: จากขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมสู่พรรคการเมือง?

ประชา หุตานุวัตร. ประธานคณะกรรมการชุมชนนิเวศเอเชีย. สัมภาษณ์,

๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

พลาย ภิรมย์. ผู้จัดการฝ่ายรณรงค์กรีนพีซเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. สัมภาษณ์,

๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

วิมล ไทรนิ่มนวล. นักเขียนรางวัลซีไรต์และผู้ก่อตั้งพรรคดุสิตภาพ. สัมภาษณ์,

๑๗ มีนาคม ๒๕๕๗.

ศศิณ เฉลิมลาภ. เลขานุการมูลนิธิสืบนาคะเสถียร. สัมภาษณ์, ๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

<http://www.dailynews.co.th/thailand/186828>, คั่นเมื่อ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖

<http://www.dailynews.co.th/thailand/186828> คั่นเมื่อ ๒๘ กรกฎาคม ๒๕๕๖

<http://www.gsei.or.th/activitiesst.php>, คั่นเมื่อ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

<http://hilight.kapook.com/view/91411>, คั่นเมื่อ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

<http://www.posttoday.com/สังคม/สิ่งแวดล้อม>, คั่นเมื่อ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๗

<http://prachatai.org/journal/2012/10/43404>, คั่นเมื่อ ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

<http://suchons.wordpress.com/2013/05/14> กวินทรา ใจซื่อ, คม ชัด ลึก ฉบับวันที่

๑๔ พฤษภาคม ๒๕๕๖, คั่นเมื่อ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๕๖

ประชาสัมพันธ์การส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสาร

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ขอเชิญชวนอาจารย์ ข้าราชการ นักวิชาการ นักศึกษาสาขาต่าง ๆ และผู้สนใจทั่วไป ส่งบทความวิชาการด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐสภาสาร ของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งกำหนดออกเดือนละ ๑ ฉบับ

ข้อกำหนดบทความ

๑. บทความวิชาการ หมายถึง บทความที่เขียนขึ้นในลักษณะวิเคราะห์ วิจัยค้น หรือเสนอแนวคิดใหม่ ๆ จากพื้นฐานวิชาการที่ได้เรียบเรียงมาจากผลงานทางวิชาการของตน หรือของผู้อื่น หรือเป็นบทความทางวิชาการที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป โดยบทความวิชาการจะประกอบด้วย ส่วนเกริ่นนำ ส่วนเนื้อหา ส่วนสรุป หลักฐานอ้างอิง และเชิงอรรถ

๒. บทความต้องมีความยาวของต้นฉบับไม่เกิน ๒๐ หน้ากระดาษขนาด A๔

๓. เป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์มาก่อน

การเตรียมต้นฉบับเพื่อตีพิมพ์

๑. ตัวอักษร มีขนาดและแบบเดียวกันทั้งเรื่อง โดยพิมพ์ด้วยโปรแกรม Microsoft Word ใช้ตัวอักษรแบบ Angsana New/UPC ขนาด ๑๖ พอยท์ ตัวธรรมดาสำหรับเนื้อหาปกติและตัวหนาสำหรับหัวข้อ โดยจัดพิมพ์เป็น ๑ คอลัมน์ ขนาด A๔ หน้าเดียว และเว้นระยะขอบกระดาษด้านละ ๑ นิ้ว

๒. การใช้ภาษาไทยให้ยึดหลักตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน

๓. ต้องระบุชื่อบทความ ชื่อสกุลของผู้เขียนบทความ ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน อย่างชัดเจน

การส่งบทความ

สามารถส่งบทความได้ ๒ วิธี ดังนี้

๑. ส่งต้นฉบับในรูปแบบเอกสาร ๑ ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูล มาที่

กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐

๒. ส่งไฟล์ข้อมูลทาง e-mail มาที่ rattasapasarn@yahoo.com

ค่าตอบแทน

หน้าละ ๒๐๐ หรือ ๓๐๐ บาท ซึ่งกองบรรณาธิการรัฐสภาสารจะเป็นผู้พิจารณาว่าสมควรจะจ่ายค่าตอบแทนในจำนวนหรืออัตราเท่าใด โดยพิจารณาตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการพิจารณาปรับอัตราค่าเขียนบทความในวารสารรัฐสภาสารกำหนด

ติดต่อสอบถามรายละเอียดได้ที่

กองบรรณาธิการวารสารรัฐสภาสาร โทร. ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๔ โทรสาร ๐ ๒๒๔๔ ๒๒๙๒

ใบสมัคร / ต่ออายุสมาชิก “รัฐสภาสาร”

อัตราค่าสมัครสมาชิก ปีละ ๕๐๐ บาท รวมค่าจัดส่ง (ราคาปลีกเล่มละ ๕๐ บาท)

ข้าพเจ้า มีความประสงค์จะสมัคร/ต่ออายุ
สมาชิกรัฐสภาสาร เริ่มตั้งแต่ฉบับเดือน พ.ศ. ถึงฉบับเดือน
..... พ.ศ.

ทั้งนี้ ขอให้ออกใบเสร็จรับเงินในนาม โดยส่งวารสาร
“รัฐสภาสาร” ถึงข้าพเจ้าที่ หมู่ที่ ตรอก/ซอย
ถนน..... แขวง/ตำบล
เขต/อำเภอ จังหวัด รหัสไปรษณีย์.....
โทรศัพท์ โทรสาร

การชำระเงิน

- เงินสด ที่กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- ตั๋วแลกเงิน หรือ ธนาณัติ สั่งจ่ายไปรษณีย์รัฐสภา กรุงเทพฯ ๑๐๓๕๐
ในนาม ผู้จัดการรัฐสภาสาร กลุ่มงานผลิตเอกสาร สำนักประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ถนนอุทองใน เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
จำนวนเงิน บาท

ผังรายการสถานีวิทยุโทรทัศน์รัฐสภา มิถุนายน พ.ศ. 2559

เวลา	จันทร์	อังคาร	พุธ	พฤหัสบดี	ศุกร์	เสาร์	อาทิตย์
08.00 น.		เคารพธงชาติ พระบรมราชโองการ	เคารพธงชาติ พระบรมราชโองการ			เคารพธงชาติ พระบรมราชโองการ	
08.05 น.		ห้องข่าวรัฐสภาแทนเนล (ภาคเช้า) (live)	สภาคดีพระปกเกล้ารัฐธรรมนูญฯ (3)			รับสัญญาณ คสช.	บ้านฉันนะ (55)
09.00 น.		มองรัฐสภา (live)	มองรัฐสภา (live)	รัฐสภาของปชช. (live)		ห้องเรียนรัฐธรรมนูญ ๕	คิดอาสา (55)
09.30 น.		การเมืองสด	การเมืองสด (๕)	การเมืองสด		Young อย่างรู้ (25)	
10.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		สัมภาษณ์ (25)	
10.30 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Asaan law (25)	Parliament Film (25)
11.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		สุนทร (55)	ครอบครัวต้นตำรับ (55)
12.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		สรุปข่าวรัฐสภาฉบับไดอารี่ (55)	
13.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		ผู้หญิงกับกฎหมาย (25)	ผู้หนักเล็ง (25)
14.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		วิทยุอินฟีด ๕	บ้านเก่าเล่าเรื่อง ๕
14.05 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		สร้างศิลป์ ๕	โลกน่ารัก ๕
15.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		เสวนารัฐสภา (60)	เสวนารัฐสภา ๕
16.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		My family ครอบครัวต้นตำรับ ๕	เสวนารัฐสภา ๕
16.05 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Think ต่างการเมือง ๕	เสวนารัฐสภา ๕
16.30 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Parliament Film ๕	เสวนารัฐสภา ๕
17.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Think ต่างการเมือง ๕	เสวนารัฐสภา ๕
17.05 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Asaan law ๕	เสวนารัฐสภา ๕
18.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		1 สัปดาห์กับ สสท. (55)	เสวนารัฐสภา ๕
18.30 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Asaan law ๕	เสวนารัฐสภา ๕
19.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Highlight ประชุมสภา (55)	เสวนารัฐสภา ๕
20.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		ข่าวพระราชสำนัก	เสวนารัฐสภา ๕
20.35 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		รวมกรมมลง (๕)	เสวนารัฐสภา ๕
21.30 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		ประชุมสภา (55)	เสวนารัฐสภา ๕
22.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		Think ต่างการเมือง (25)	เสวนารัฐสภา ๕
22.05 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		รัฐสภาอาเซียน (55)	เสวนารัฐสภา ๕
23.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		ห้องเรียนรัฐธรรมนูญ ๕	เสวนารัฐสภา ๕
24.00 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		สรุปข่าวรัฐสภาฉบับไดอารี่ (55)	เสวนารัฐสภา ๕
07.59 น.		การเมืองสด	การเมืองสด	การเมืองสด		พระบรมราชโองการ + บดสภาน	เสวนารัฐสภา ๕

หมายเหตุ

หมายเหตุ: รายการที่ปรากฏในตารางนี้เป็นเพียงรายการเบื้องต้นเท่านั้น รายละเอียดการดำเนินงานจะแจ้งให้ทราบอีกครั้งในวันก่อนการถ่ายทอดสด (กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงรายการจะแจ้งให้ทราบล่วงหน้า)

หมายเหตุ: รายการที่ปรากฏในตารางนี้เป็นเพียงรายการเบื้องต้นเท่านั้น รายละเอียดการดำเนินงานจะแจ้งให้ทราบอีกครั้งในวันก่อนการถ่ายทอดสด (กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงรายการจะแจ้งให้ทราบล่วงหน้า)

หมายเหตุ: รายการที่ปรากฏในตารางนี้เป็นเพียงรายการเบื้องต้นเท่านั้น รายละเอียดการดำเนินงานจะแจ้งให้ทราบอีกครั้งในวันก่อนการถ่ายทอดสด (กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงรายการจะแจ้งให้ทราบล่วงหน้า)

จัดทำโดย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
<http://www.parliament.go.th>